

Rättsutredning av
fallet Teledata och Ulf Wiberg
eller
”Vilken karusell (?) – rättsosäker handel
över EU-ländernas gränser”

Innehållsförteckning.

1 Inledande anmärkningar	sid 6
1.1 Inledning	sid 6
1.2 Syfte	sid 7
1.3 Metod och material	sid 7
1.4 Definitioner	sid 8
2 Karusellhandel	sid 9
2.1 Karusellhandel - kort historik	sid 9
2.2 Bevisvärdering i allmänhet	sid 9
2.3 Bevisvärdering i synnerhet i fallet Teledata och Ulf Wiberg	sid 10
2.4 Domstolarnas skatterättsliga bedömningar i mål om karusellhandel	sid 12
2.5 EG-rättens företräde i svensk rätt	sid 12
2.6 Det nya rättsläget: EG-domstolens nya domar om "karusellbedrägerier"	sid 12
2.7 Konsekvensen för Teledata och Ulf Wiberg av det uteblivna förhandsavgörandet	sid 14
2.8 EU-domarnas möjliga inverkan på Tingsrättens och Hovrättens dom	sid 15
2.9 EU-domarnas möjliga inverkan på Länsrättens dom	sid 15
2.10 Länsrättens bedömningar av Teledatas affärer	sid 17
3 Fallet Teledata: kort historik	sid 18
4 Länsrättens bedömningar av Teledatas affärer	sid 19
4.1 Bevisvärderingen i Länsrätten	sid 19
4.2 Länsrättens bedömning av Ulf Wibergs uppsåt ("konspirationsteorin")	sid 20
4.3 Länsrättens bedömning av prissättningarna	sid 22
4.4 Sammanfattning och kommentar avseende Länsrättens bedömningar	sid 22

5 Domstolarnas mervärdesskatterättsliga genomsyn av Teledatas affärer.....	sid 25
6 Skatterättslig genomsyn i praxis.....	sid 27
6.1 Rättsfallen RÅ 1996 not 192 och RÅ 1995 ref 84.....	sid 27
6.2 Skatterättslig genomsyn - avtalsrättslig bedömning utifrån avtal eller varuleveranser.....	sid 29
7 Domstolarnas straffrättsliga bedömning av skatteutredningen.....	sid 31
8 Bevisvärderingen i Tingsrätten och Hovrätten.....	sid 33
9 Temametoden kontra värdemetoden.....	sid 35
10 Ulf Wibergs vetenskap om underprisöverlåtelseerna samt annan åberopad bevisning.....	sid 36
10.1 Priset på mobiltelefonerna.....	sid 36
10.2 Besöken på banken med Peter Rosén.....	sid 37
10.3 Vad Ulf Wiberg “borde ha förstått” om Roséns bolag utifrån betalningarna.....	sid 39
10.4 De “annorlunda” betalningsrutinerna och mottagaren av leveranserna.....	sid 44
10.5 De faktiska och etablerade handelsrutinerna vid mobiltelefonhandel.....	sid 45
11 Bokföringen i karusellbolagen.....	sid 46
12 Teledatas bokföring.....	sid 51
13 Konspirationsteorin.....	sid 53
13.1 Åklagarens konspirationsteori.....	sid 53
13.2 Om Wibergs kontakter med företrädarna för säljarbolagen.....	sid 54
13.3 Bo Duzälls medverkan i den s k “Tessimarkvittningen”.....	sid 55

14 Den avtalsrättsliga analysen av Teledatas förhållanden	sid 56
15 Närmare angående Peter Rosén	sid 58
15.1 “Bifiguren” Peter Rosén.....	sid 58
15.2 Det rättsliga efterspelet för Peter Rosén avseende affärerna med Teledata.....	sid 59
15.3 Peter Roséns inblandning i andra härvor.....	sid 60
15.4 Affärerna med NOFA i Håby AB.....	sid 61
15.5 Kalmar Fastighets- och Förvaltnings AB.....	sid 62
15.6 Ann’s Carimport AB.....	sid 62
15.7 Slutsatser.....	sid 63
16 Öyvind Andresens och advokatens utsagor	sid 64
17 Kennet Nordqvists utsagor och fakturorna i STP HB, Patissen samt BD.COM	sid 69
17.1 Kennet Nordqvists utsagor mot medåtalade Ulf Wiberg.....	sid 69
17.2 Rättegångsfelet i domstolarna: Nordqvist och Öyvind Andresens utsagor.....	sid 69
17.3 Värdet av Nordqvists utsaga som huvudbevisning i målet.....	sid 74
17.4 Nordqvists utsaga i Hovrätten.....	sid 76
17.5 Nordqvists trovärdighet under utredningen och i rätten.....	sid 77
18 Nordqvists utsaga till konkursförvaltaren samt vittnet Peter Lauritsen	sid 80
18.1 Vittnet Peter Lauritsen.....	sid 80
18.2 Hur två förnekanden av Nordqvist blir “sanning” i Hovrätten.....	sid 81
19 Om åtalet för “grov oredlighet mot borgenär”	sid 84

20 Något om “Lambaröavslutet”, “Tessimarkvittningen” och “Trianguläraffären”	sid 86
20.1 Lambaröavslutet.....	sid 86
20.2 Trianguläraffären.....	sid 87
20.3 Tessimarkvittningen.....	sid 88
21 Övrigt om förfarandet i Tingsrätten och Hovrätten	sid 92
21.1 Företaget VCC.....	sid 92
21.2 Företaget FF & LS.....	sid 94
21.3 Affärerna med bolaget Patissen.....	sid 95
22 Sammanfattande bevisprövning efter analysen av de enskilda bevisen	sid 97
22.1 Bevisningen i Tingsrätten och Hovrätten.....	sid 97
22.2 Bevisvärderingen i Länsrätten.....	sid 106
23 Sammanfattning samt något om HD:s vägran att pröva fallet	sid 107
24 Avslutande kommentarer	sid 110

1 Inledande anmärkningar

1.1 Inledning

Denna utredning har till syfte att belysa den oacceptabla rättsosäkerhet, förvirring och brist på förutsägbarhet som präglar de situationer där så kallad "karusellhandel" påstås ha förekommit.

I Sverige har en märklig praxis utvecklats som berör både den skatterättsliga och straffrättsliga aspekten av sådana bedrägerier. På grund av de legala missuppfattningar och den godtycklighet som kan präglade det rättsliga utfallet i domstolarna i Sverige, inte minst i det fall som nedan analyseras, söker jag både översiktligt och i detalj redovisa de brister i rättsläget och domstolsprocesserna som för var rättsskaffens människa måste uppfattas som stötande och manande till stor eftertanke hos både rättsväsende och lagstiftare, eftersom risken att helt oskyldiga människor döms till långa fängelsestraff är mycket överhängande.

I det aktuella fallet med Teledata verkar domstolarna ha valt att använda temametoden när man bedömt bevisningen. Hur det än förhåller sig med det, vare sig domstolarna använt värde- eller temametoden, vilket jag kommer att analysera i utredningen, borde domstolarna när de bedömt "bevistemats ursprungssannolikhet" utifrån sin förmodade kunskap om karusellhandelsfall noterat att det i dessa fall finns en risk att köpare som är oskyldiga kan komma att svartmålas som delaktiga och dömas för medverkan utifrån det faktum att köparen handlat varor av vad som senare visat sig vara karusellbolag. Utifrån den grundkunskapen kan domaren vara särskilt uppmärksam under målet på de faktorer som kan vara avgörande som bevis för att en näringsidkare varit delaktig i bedrägeriet och inte enbart en köpare av varor. Bevisning som till exempel korrekt bokföring och sparande av fakturor hos köparen är knappast ett bevis för bedrägeri i ett sådant fall. Att köparen kommunicerat och träffat företrädare för karusellbolagen i samband med köpen är inte heller något som visar på bedrägeri eller bedrägligt uppsåt, eftersom det är sådant som normalt förekommer vid köp och försäljning. Dessa tvetydiga bevisfakta som vittnar om omständigheter som i sig inte är kriminella, kräver enligt min mening stöd av *hjälpfakta* som även de håller för en kritisk granskning av domstolen. Åklagaren har som hjälpfakta till "bevisen" om transaktioner och bokföring i Teledata presenterat en konspirationsteori, en teori han inte kunnat presentera någon hållbar bevisning för. Huvudbevisningen i fallet Teledata och Ulf Wiberg som analyseras nedan var några återtagna utsagor av medåtalade, utsagor som sedan konsekvent förnekats av de medåtalade under alla processer.¹

Helst bör det finnas bevis av en helt annan och mer otvetydig kaliber: trovärdiga vittnesmål som inte kan ifrågasättas som utpekar köparen som delaktig i bedrägeriet, falska fakturor eller annan skriftlig dokumentation av köparens bedrägliga avsikter, telefonavlyssning, bevis för affärstransaktioner som inte är äkta, etc, etc, etc.

Man kan även tycka att det skulle vara lätt att skilja mellan vad som är normalt och inte vid affärstransaktioner, men i praktiken i domstolarna vid omfattande karusellhandelsmål verkar inte detta vara fallet.

Redan under min juristutbildning i Uppsala uppmärksammades problemet med att oskyldiga företagare kan dömas som medskyldiga i karusellbedrägerier. Det är mycket nedslående att inte mycket verkar ha hänt i svensk rätt på detta område sedan dess.²

¹ Sådana utsagor kan inte vara huvudbevisning, möjligen har de relevans som hjälpfakta/ hjälpbevisning om de kan styrka en annan förekommande huvudbevisning.

² De nya rättsfallen från EG-domstolen om karusellhandel och rätten till momsavdrag för näringsidkare verkar dock förändra rättsläget radikalt i svensk rätt, där Skattemyndigheter under lång tid vägrat sådana avdrag i ett stort antal fall relaterade till karusellbedrägerier

I avhandlingen utreds ett rättsfall från Göteborg som handlar om företaget Teledata och företagaren Ulf Wiberg som utan hållbara bevis på inblandning i karusellbedrägerier dömts till fem års fängelse, eftersom några av hans affärskontakter i sina respektive företag inte redovisat sin moms till den svenska staten. Wiberg har sammanlagt varit verksam i affärsvärlden i över 25 år och aldrig, varken före eller efter fallet med Teledata, dömts eller varit misstänkt för några brott.

Trots detta bedömdes han vara huvudman i ett antal bedrägerier kopplat till affärer med hans bolag Teledata, medan de näringsidkare han primärt gjort affärer med i fallet, Kennet Nordqvist och Peter Rosén, två dömda kriminella, där bland annat Nordqvist sammanlagt drivit minst 55 företag i konkurs och upprepade gånger lurat staten på skatt och Rosén sedermera dömdes för omfattande bedrägerier i flera bolag (förutom AUM, Tessimar och Lambarö som berörs i denna avhandling dessutom Nofa i Håby AB, Kalmar Fastighets- och Förvaltnings AB samt Ann's Carimport AB). Dessa personer kommer undan som "bifigurer". Att så sker verkar i mina ögon bero på att utredarna på ett tidigt stadium bestämt sig för vem som är huvudmannen i härvan, nämligen Ulf Wiberg, oavsett bristen på hållbar bevisning som skulle tala för detta. Bland annat av denna anledning vill jag kalla fallet med Ulf Wiberg och Teledata "en svensk rättsskandal". Skattejuristen och advokaten Björn Breitfeld har också skrivit en inlägga om fallet med Wiberg och Teledata, och han visar - precis som jag - på de svagheter i domstolarnas ageranden som är helt främmande för en modern rättsstat som Sverige.

1.2 Syfte

Syftet med utredningen är att visa på förekommande brister i tillvägagångssättet hos domstolar, skattemyndigheter och åklagarväsende vid utredning och lagföring avseende karusellbedrägerier, utifrån fallet Teledata/ Ulf Wiberg.

Jag avser också visa i det aktuella fallet Ulf Wiberg/ Teledata att Wiberg med allra största säkerhet kan vara helt oskyldig till medverkan i de karusellbedrägerier han dömts för. I fallet har av Kamarrätten vägrats en begäran om förhandsavgörande från EG-domstolen, vilket i ljuset av tre nya EG-rättsfall som i dagarna har avgjorts, kunde ha haft en mycket avgörande roll för utfallet i målen om Teledata. Även detta analyseras nedan.

1.3 Metod och material

I denna avhandling analyseras domarna, i ljuset av svensk lagstiftning, praxis och doktrin. Breitfelds artikel om Teledata ligger till grund för analysen av de skatterättsliga delarna, men Breitfelds slutsatser har ytterligare förankrats och utvecklats genom att jag redovisar vad den juridiska litteraturen, praxis, med mera, säger om saken. Jag har därigenom fyllt i Breitfelds argument med fler fakta. Jag kommer dessutom att resonera omkring de nya domarna från EG-domstolen, och vilken effekt de skulle ha haft och kan komma att ha på svenska mål av den här typen. Analysen utgörs av dels en processrättslig analys och dels en skatterättslig sådan. En avtalsrättslig analys görs också, även om man bör ha i åtanke att bedömningarna i ett straffrättsligt mål när det gäller avtal är av en annan karaktär än vad som är fallet i exempelvis ett tvistemål över ett avtal. Jag vill dock inte gå så långt att jag påstår att man i brottmål ska överge vedertagna, grundläggande principer inom avtalsrätten i form av subjektiva och objektiva tolkningsmetoder för att istället utveckla helt egna tolkningsmetoder inom straffrätten. Det är av vikt för rättens förutsägbarhet att det finns vissa gemensamma tolkningsnormer i rättsväsendet, vare sig bedömningen av ett avtal görs i ett tvistemål eller i

en förvaltningsrättslig alternativt straffrättslig process. Grundläggande avtalsrättsliga principer bör följas även när en bedömning av ett avtal är föremål för tolkning i en straffrättslig process. Detta är min utgångspunkt vid bedömningen av Tingsrättens och Hovrättens avtalstolkningar i fallet Teledata.

1.4 Definitioner

Huvudfrågan i målen rör om Ulf Wiberg genom Teledata varit delaktig i de bedrägerier Teledatas leverantörer varit inblandade i. Om det är så handlar det om ”karusellhandel” som åklagaren hävdar. Om Wiberg *inte* var inblandad i bedrägerierna, då handlar det istället om ”vanlig” mervärdesskatteförskingring av Teledatas leverantörer.

I det följande kallar jag emellanåt Teledatas svenska leverantörer för ”mellanbolagen”, eftersom leverantörerna köpt varor från andra bolag utanför Sverige och sedan sålt varorna vidare till Teledata. Varorna har sålts och köpts enligt följande schema:

Från leverantör i EU-land → den svenske importören (”=mellanbolaget”) → Teledata

Teledata har i sin tur sålt varorna vidare till andra näringsidkare inom och utom Sverige. Teledata har i förhållande till sina köpare varit mellanbolag i förhållande till den svenske importören och Teledatas köpare, och så vidare.

Schemat ovan gäller alla köp som är aktuella i målen mot Teledata och Ulf Wiberg.

2 Karusellhandel

2.1 Karusellhandel- kort historik

Medlemskapet i EU har medfört att Sverige tillsammans med alla andra medlemsländer är en del av EU:s inre marknad. Inom denna inre marknad finns ett gemensamt skatteredovisningssystem för mervärdesskatter som tillämpas när varor säljs från ett EU-land till ett annat. På grund av fördröjningseffekten som i vissa nationella företag uppstår avseende att redovisa sin mervärdesskatt till staten (för Sveriges del kan det röra sig om upp till ett år), kan ett bolag under tiden till dess mervärdesskatten ska redovisas köpa varor från ett annat EU-land, ta mervärdesskatten som ska betalas till staten, ta ut den ur bolaget samt sätta bolaget i konkurs innan det är tid att betala in nämnda mervärdesskatt. Varorna som köpts in säljs vidare från bolaget till andra bolag. Ett karusellbedrägeri beskrivs på följande sätt i en av EG-domstolens domar (förenade målen C-439/04 och C-440/04 ”Computime” s 4):

”I sin enklaste form fungerar det på följande sätt:(10)

- *Ett företag, (”conduit company”) A, utför en momsbefriad varuleverans till ett skenföretag B från medlemsstaten X till medlemsstaten Y.*
 - *B, som köpt varorna utan att betala moms, levererar därefter varorna inom sin medlemsstat Y till C (”mäklaren”), från vilken B erhåller mervärdesskatten, för att kort därefter försvinna utan att betala in den till statskassan. (11)*
 - *C gör motsvarande mervärdesskatteavdrag för sina inköp från B och släpper ut varorna på marknaden i land Y, och övervältrar skatten.*
- 29. Statskassans ekonomiska förlust uppgår till den moms som C betalat till B, som inte inbetalas.*
- 30. För att dölja förhållandet mellan B och C träder ibland ett eller flera företag D (”bulvaner”) mellan.”*

Brottet i mellanbolagen är, kort uttryckt, att mervärdesskatt faktureras och tas betalt för men betalas sedan aldrig in till staten.

Köparen, (C), kan dock både vara en oskyldig, ovetande näringsidkare såväl som en medbrottsling till karusellbolagens ägare. Detta är EG-domstolen mycket väl medvetna om i sina resonemang (se avsnitt 2.5). Inga sådana klara resonemang om vad som skiljer en hederlig köpare från en medbrottsling finns dock i domarna mot Wiberg/ Teledata. Jag menar att man helt verkar ha missat den aspekten hur man särskiljer dessa två typer av köpare åt. Kan vara att det är på grund av detta som allmängiltiga, högst ordinärt förekommande omständigheter av domstolarna getts en ”kriminell” innebörd utan att stödjande bevisning kan styrka den ”extraordinära” innebörden (?). Fokus ligger mycket på bevisvärderingen i dessa mål.

2.2 Bevisvärdering i allmänhet

Oavsett måltyp, tvistemål eller brottmål, är det en part i målet som uppställer bevistemat, det vill säga framför sin tes om vad för klandervärd som har förekommit hos motparten (i skattemål sker detta genom Skattemyndigheten utredning och påståenden om förfaranden och överträdelse av aktuell skattelagstiftning - i brottmål genom åklagarens gärningsbeskrivning).

Skattemyndighetens utredning i skattemål, ibland bistådd av Ekobrottsmyndigheten, polis och åklagare, ligger till grund för processerna i förvaltningsdomstolarna (länsrätt, etc) och de allmänna domstolarna vid brottsprocessen (tingsrätt, etc). *Att notera är att beviskraven är betydligt högre i en brottsprocess än vad som är fallet i förvaltningsdomstolarna.* Den fria bevisvärderingen skiljer sig med andra ord åt.

En stor anledning till detta är att det i huvudsak är skriftligt material som bedöms i en förvaltningsprocess, att jämföra med en brottsprocess som till stor del är muntlig till sin natur, och där man även har möjlighet att bedöma vittnens och parterers uppträdande.³ De som tidigare avgett utsagor som åberopats som bevis i rättegången ska i domstolsförhandlingen höras igen, se RB 35:14. Detta för att garantera att den gällande utsagan upptas under så pass objektiva omständigheter som återfinns inför en domstol.⁴

Till detta kommer också att i en brottsprocess är det utan tvekan åklagaren som har bevisbördan. Mycket talar för att man också inom skatteprocessen ska anse att det är "det allmänna" i form av Skattemyndigheten som har bevisbördan. Särskilt gäller detta i de mål som här nedan analyseras där Skattemyndigheten kritiserar förfaranden som är formellt helt korrekta, men där Skattemyndigheten hävdar att en "genomsyn" ska göras och rättshandlingarna anses ha en annan innebörd än vad inblandade parter hävdar (se vidare under 3.3.2).⁵ I brottmål gäller således strängare regler än i tvistemål och förvaltningsrättsliga mål avseende bevisvärderingen. Det krävs "*absolut visshet*" för att en person ska fällas för det som åklagaren lägger honom till last, medan det för förvaltningsdomstolar generellt räcker med att nå en grad motsvarande "sannolikt" avseende utredningen och bedömningen i målet.⁶

I så pass omfattande mål som de avseende Teledata och Ulf Wiberg som också avser grov brottslighet finns det inga möjligheter att efterge de höga krav som generellt ska gälla för bevisning, komplett utredning och processförfarandet i allmänhet. De höga kraven har annars fall avseende mindre allvarliga brott ansetts till viss del kunna sänkas.

2.3 Bevisvärderingen i synnerhet i fallet Teledata och Ulf Wiberg.

Det måste kunna krävas att både Skattemyndigheten och åklagaren visar att det finns kausalitet mellan den tes man driver (-bevisemat-) och de bevis som presenterats i målet, så att inte helt ordinära omständigheter ges en säregen innebörd som inte kan styrkas genom annan bevisning.

"Om tesen kan styrkas ska åtalet bifallas, *om bevisens samband med temat är alltför osäkra ska åtalet ogillas*", säger Diesen (förf kurs).⁷

Bevisvärderingen ska vara objektiv och grunda sig på *en objektiv analys av varje enskilt bevis*, som förekommer i processmaterialet.⁸ Jag hävdar att en sådan objektiv analys och

³ Diesen/ Cassne/ Hammarström/ Schauman (hädanefter kallat "Diesen, m fl"), "Bevis 3 – Prövning av skattemål", Norstedts Juridik, Stockholm, 1999, s 120

⁴ Gärde/ Engströmer/ Strandberg/ Söderlund (härefter "Gärde, m fl") "Nya Rättegångsbalken", Faksimiliupplaga, Norstedts Juridik, 1994, s 491

⁵ Se t ex RÅ 1996 not 192

⁶ Diesen, Christian, "Utevarohandläggning och bevisprövning i brottmål", Juristförlaget, s 389

⁷ Diesen, s 390

⁸ Diesen s 383, Stening, Anders, "Bevisvärde", Libertryck, Stockholm, 1975, s 41. När varje enskilt bevis vägts gör man en bevisprövning av alla bevis tillsammans för att se om åtalet kan anse styrkt enligt åklagarens gärningsbeskrivning.

värdering av varje enskilt bevis inte har gjorts, och i vissa fall inte gjorts korrekt av varken Länsrätten eller de allmänna domstolarna i fallet Teledata och Ulf Wiberg. Länsrätten grundar till stor del sin bedömning på Tingsrättens dom. Där Länsrätten har hänvisat till Tingsrättens bedömning, hänvisar jag i avhandlingen till den analys jag har gjort av just denna aktuella omständighet i Tingsrätten.

Jag kommer här även att göra en analys utifrån domarna och visa hur domstolarna (i många fall felaktigt) har intagit och värderat återopad bevisning. Att målet var mycket omfattande är ingen ursäkt för felaktigheterna, pga att sedan domstolen identifierat de omständigheter man finner vara aktuella att väga in i bedömningen ska ändå en värdering göras av bevisens tyngd, och dess relevans och värde ska redovisas på ett korrekt och logiskt acceptabelt sätt. Därefter kan man gå vidare och göra en sammanfattande bevisprövning av målet för att se om åklagaren, utifrån den sammantagna presenterade bevisningen, har styrkt sitt åtal så som det presenterats i gärningsbeskrivningen. Det kan även vara på sin plats att motivera varför man avfärdat viss bevisning, om inte detta framstår som alldeles uppenbart för parterna och läsare av domen.

Omständigheter som egentligen inte ska ha något bevisvärde, varken enskilt och därmed knappast ej heller som kumulerade omständigheter (då inte stödbevisning i form av hjälpfakta presenterats som stödjer de enskilda omständigheterna som en del i en brottslig plan), har av domstolarna bedömts ha ett starkt överdrivet bevisvärde.

En brottmålsdom får inte enbart vila på ett utpekande i rätten gjord av en medåtalad mot en annan åtalad.⁹ Än mindre får en brottmålsdom enbart vila på enstaka uttalanden gjord av en åtalad mot en annan medåtalad från polisförhören. Slutligen är det absolut inte tillåtet att grunda en dom i brottmål enbart på en utsaga gjord av en åtalad mot en medåtalad i polisförhör, en utsaga som den åtalade sedan tagit tillbaka före rättegångarna och sedan konsekvent förnekat under processerna och i förhör inför domstolarna. Det sista fallet drabbade Ulf Wiberg, där jag har kunnat konstatera att trots avsaknad av relevant stödbevisning för två utsagor från två medåtalade i polisförhör som t o m upptagits som huvudbevisning av domstolarna(!), som sedan har tagits tillbaka och där förnekandet av utsagorna har vidhållits av de medåtalade inför domstolarna, har trots detta *allena* varit den fällande bevisningen mot Ulf Wiberg. Domstolarna reciterar i princip ur ett polisförhör två utsagor som tagits tillbaka och drar sedan slutsatsen att Ulf Wiberg är skyldig och huvudman för omfattande bedrägerier.

Jag bedömer att bevisningen omöjligt kan ha uppnått den grad av ”absolut visshet” som krävs för fällande dom utifrån detta (det är mycket kontroversiellt att dessa utsagor överhuvudtaget tas in i rättegången då ett sådant förfarande synes strida mot rättegångsbalken (RB) samt då utsagorna knappast i sig verkar ha något större bevisvärde alls).

Den slutliga, samlade bedömningen och sammanvägningen av de erhållna bevisvärdena har på grund av detta lett till en kraftigt felaktig rättstillämpning som kan ha medfört att en helt oskyldig person dömts till ett flerårigt fängelsestraff.¹⁰ Den som läser domarna mot Ulf Wiberg på ett juridiskt analytiskt sätt kan inte undvika att i vart fall känna starka tvivel om huruvida han egentligen kunde dömas på det sätt han gjort under förevarande bevisning och lagstiftning, samt med de omständigheter och resonemang som redovisats i domarna.

⁹ I alla fall inte när den som utpekats nekar till vad han utpekats för.

¹⁰ Jfr Stening, s 49 ang den slutliga sammanvägningen av erhållna bevisvärden

2.4 Domstolarnas skatterättsliga bedömningar av mål om karusellhandel

Förutom en processrättslig del innehåller denna utredning också en analys av de skatterättsliga tolkningar och bedömningar som domstolarna har gjort. Även rent legalt har domstolarna dömt utanför de ramar som skattelagstiftningen, här främst mervärdesskattelagen, ger utrymme för. Skatteflyktlagen ger inte stöd för att göra en genomsyn av formellt korrekta mervärdesskatterättsliga rättsfigurer. Analysen i detta grundar sig på en inlägga som advokaten och f d assessorn vid Kammarrätten i Göteborg Björn Breitfeld skrivit om processen mot Teledata och Ulf Wiberg. Den genomsyn av transaktioner som domstolarna gjort är inte i enlighet med svensk lagstiftning och praxis på skatterättsens område, vilket kommer att påvisas nedan (se bl a 2.4.1). Att döma någon för skattebrott genom analog tillämpning av förekommande skatte(-brotts-)lagstiftning är förbjudet.¹¹

2.5 EG-rättens företräde i svensk rätt

Mervärdesskattefrågor är ett område där Sverige genom medlemskapet i EU har förbundit sig att särskilt samarbeta om, dvs följa EG:s lagstiftning och medverka i harmoniseringsarbetet avseende mervärdesskatter inom unionen (se det första direktivet 67/227/EEG av den 11 april 1967 om harmonisering av medlemsstaternas lagstiftning om omsättningsskatter samt rådets sjätte direktiv av den 17 maj 1977 om harmonisering av medlemsstaternas lagstiftning rörande omsättningsskatter – Gemensamt system för mervärdesskatt).¹² Det innebär att svenska nationella domstolar är skyldiga att inhämta förhandsavgöranden från EG-domstolen i frågor som berör mervärdesskatter och tolkning av EG-rättslig lagstiftning där ett klargörande behövs avseende rättsläget inom unionen.

Kammarrätten avslag Teledatas begäran om förhandsavgörande avseende avdragsrätt för ingående moms i fall som detta där karusellhandel har påståtts förekommit. Under 2006 har ett rättsfall från EG-domstolen som rör påstådda karusellbedrägerier avgjorts (De förenade målen C-354/03, C-355/03, C-484/03, hädanefter kallat Optigen) samt fallen C-384/04 samt de förenade målen C-439/04 och C-440/04. De avgöranden som fallit kan sägas ha förändrat det svenska rättsläget när det gäller karusellbedrägerier och näringsidkares avdragsrätt för ingående moms.

Det kan inte uteslutas att effekten av den uteblivna begäran om förhandsavgörande från EG-domstolen kan ha haft en avgörande betydelse för målets utgång i domstolarna för Teledatas del, vilket kommenteras under 2.5.

2.6 Det nya rättsläget: EG-domstolens nya domar om ”karusellbedrägerier”

EG-domstolen har enligt artikel 234 st 1 i ”Fördrag om Europeiska Unionen” (artikel 234 genom ändringarna genomförda i ”Amsterdam-fördraget” (97/C 340/01)) behörighet att meddela förhandsavgöranden angående frågor som uppkommer i nationella domstolar som är av vikt avseende tolkningen av fördraget. Det är dock bara slutinstanserna som är skyldiga att inhämta sådant förhandsavgörande (artikel 234 st 3). Underinstanserna har dock möjlighet att också inhämta förhandsavgöranden, även att de inte är skyldiga att göra det (artikel 234 st 2).

¹¹ Även inom den allmänna straffrätten är det förbjudet att analogt tillämpa en straffklausul i brottsbalken.

¹² EG-fördragets artikel 93 slår fast att harmonisering av punktskatter, omsättningsskatter och andra indirekta skatter ska antas i den mån det är nödvändigt för att säkerställa att den inre marknaden fungerar utan allvarliga handelshinder.

I Teledatas fall var Länsrätten första instans i skatteprocessen och något förhandsavgörande inhämtades inte där. Eftersom Teledata sedermera gick i konkurs innan ärendet kom upp i Kammarrätten, vägrades på den grunden prövningstillstånd.¹³ Länsrätten blev då i praktiken slutinstans.

I överklagandet till Kammarrätten begärde Teledata ett förhandsavgörande, men detta avslogs samtidigt med det avslagna överklagandet.

Svenska domstolar som är slutinstanser är alltså bundna till att inhämta förhandsavgöranden från EG-domstolen i frågor i den nationella rättstillämpningen som också är av vikt för gemenskapens rättstillämpning. Likaledes är Sverige skyldigt att följa EG-domstolens avgöranden, eftersom dessa domar slår fast rättsläget för hela unionen.

I en nyss meddelad dom från EG-domstolen (dom den 12:e januari 2006 i de förenade målen C-354/03, C-355/03 och C-484/03) framgår det att avdragsrätten för ingående moms inte får vägras en momsskyldig person som uppfyller vissa objektiva kriterier och som utfört en leverans av varor, oberoende av vilka bedrägliga transaktioner som skett i ett senare (eller tidigare) led. Detta gäller enligt rättsfallet *om* den momsskyldiga personen var ovetande om att det fanns bedrägliga transaktioner i transaktionskedjan (dvs inte "... kände till eller kunde känna till..." dessa omständigheter.

Under sommaren 2006 har ytterligare två fall avgjorts av EG-domstolen som rör mervärdesskatt och "karusellbedrägerier". I fallet "Computime" (förenade målen C-439/04 och C-440/04) var den momsskyldige *medveten* om bedrägeriet i leveranskedjan, trots detta föreslog generaladvokaten att samma sak ska gälla i dessa fall, *som om* den momsskyldige inte känt eller kunde känna till bedrägeriet: avdrag för ingående mervärdesskatt får ändå inte vägras, så länge en sedvanlig affärstransaktion är ifråga. Däremot om den skattskyldige är medveten om bedrägeriet *samt* gör en otillbörlig vinning av transaktionen, (t ex genom en skenförsäljning av varor, falska fakturor, underpriser, etc) där skulle enligt generaladvokaten avdragsrätten gå förlorad. Domstolen gick dock inte lika långt som generaladvokaten föreslagit utan fastslog mer restriktivt att:

"(...) en skattskyldig person som kände till eller borde ha känt till att han eller hon genom sitt inköp deltog i en transaktion som utgjorde ett mervärdesskattebedrägeri, anses som medgärningsman i bedrägeriet i enlighet med sjätte direktivet. Detta gäller oberoende av om varornas återförsäljning innebär vinning för vederbörande.

*(...) Den skattskyldige främjar nämligen i en sådan situation med råd och dåd bedrägeriet och kan därför ses som medgärningsman."*¹⁴

De nationella domstolarna får dock inte utan att objektiva omständigheter stödjer den slutsatsen konstatera att en näringsidkare "kände till eller borde ha känt till" att transaktionen var en del i ett mervärdesskattebedrägeri:

*" Det ankommer däremot på den nationella domstolen att vägra avdragsrätt om det mot bakgrund av objektiva omständigheter framkommer att varorna levererats till en skattskyldig person som kände till eller borde ha känt till att han eller hon genom sitt inköp deltog i en transaktion som utgjorde ett mervärdesskattebedrägeri."*¹⁵

¹³ Teledata gick i konkurs på Ulf Wibergs begäran.

¹⁴ Förenade målen C-439/04 C-440/04 p 56 – 57

¹⁵ Förenade målen C-439/04 C-440/04 p 61

Skattemyndigheter och domstolar måste alltså använda sig av ”objektiva omständigheter” som bevisar att den skattskyldige hade insikt eller borde haft insikt i de bedrägerier som den andra parten i transaktionen var delaktig i. ”Objektiva omständigheter” innebär att det som talar för att den skattskyldige hade eller borde haft denna insikt *entydigt* ska tala för detta. Vid bevisvärderingen måste allmänna omständigheter som generellt förekommer vid normal affärsverksamhet men som inte i sig visar att den skattskyldige hade insikt i bedrägeriet särskiljas. Att den skattskyldige köpt varor, betalat fakturor enligt anvisning från säljaren, träffat affärsparten i samband med affärens genomförande, m m, kan i flertalet fall vara sådana omständigheter som inte entydigt visar att den skattskyldige hade insikt i att affären och den tillhörande transaktionen innefattade ett bedrägeri hos affärsparten. Emellanåt kan dock omständigheter i samband med affärstransaktionen medföra att man kan förutsätta att den skattskyldige kände till eller åtminstone borde känna till att ett bedrägeri var för handen vid affärens genomförande.

Man måste i konklusion skilja mellan ordinära och extraordinära omständigheter vid transaktionen, så att inte alla skattskyldiga per automatik tillskrivs ett uppsåt i affärspartens bedrägeri. Faran för sådana felbedömningar har uppmärksamats av domstolen och det har med enför poängterats att sådana fel är inte acceptabla i den nationella rättstillämpningen.¹⁶

Det sista fallet att ta upp i detta sammanhang är mål C-384/04 rörande solidariskt betalningsansvar för mervärdesskatt och möjligheterna till indrivning. Generaladvokatens förslag till domslut innebar att *solidariskt betalningsansvar* får föreskrivas för en person som (*senast*) vid tidpunkten för transaktionen genomförande kände till eller borde ha känt till att mervärdesskatten inte skulle komma att betalas i leveranskedjan.

De nationella skattemyndigheterna ska tillåtas använda presumtioner (dvs ”att du borde ha känt till/ ha förstått”, etc), under förutsättning att dessa kan vederläggas. Det måste alltså finnas omständigheter som skattemyndigheten kan styrka som talar för att köparen kände till eller borde känna till de bedrägliga avsikterna. De omständigheter som ska styrkas ska också vara sådana att de tyder på mervärdesskattebedrägeri, och vara sådana omständigheter som en näringsidkare kan förväntas känna till eller vara skäligen skyldig att sätta sig in i.

Domstolen fastställde i princip vad generaladvokaten föreslagit i målet, nämligen att avdrag inte får vägras i de fall en skattskyldig näringsidkare vidtagit ovan nämnda åtgärder och inte kände till eller kunde förväntas ha känt till de bedrägliga avsikterna hos säljaren.¹⁷

2.7 Konsekvensen för Teledata och Ulf Wiberg av det uteblivna förhandsavgörandet.

Ovan nämnda domar kommer att inverka på svenska domstolars och myndigheters arbete, eftersom rättsläget delvis förändras vid bedömningen av mål om påstådd karusellhandel inom EU. Det kommer att bli svårare för skattemyndigheterna och domstolarna att vägra avdrag på det ”generösa” sätt som exempelvis svenska skattemyndigheter och domstolar hittills har gjort.

Vid en analys av vad konsekvenserna hade varit för Teledata och Ulf Wiberg med nu aktuella avgöranden från EG-domstolen kommer jag dels att göra en analys av hur bedömningen borde blivit om bedömningen av bevisningen hade hållit och bedömts på det sätt den gjorts, och en annan analys utifrån den alternativa värdering av bevisen som gjorts i denna avhandling.

¹⁶ Förenade målen C-439/04 C-440/04 p 51, där a dom i mål C 384/04 å den 11 maj 2006

¹⁷ Mål C-384/04, p 62

2.8 EU-domarnas möjliga inverkan på Tingsrättens och Hovrättens dom

Tingsrättens dom var den första som avkunnades mot Ulf Wiberg/ Teledata och där begärdes inget förhandsavgörande. En stor del av åtalet bygger på att Ulf Wiberg ”hade vetskap om” eller ”borde ha förstått” att verksamheterna i mellanbolagen bedrivits med kriminellt uppsåt. Som jag konstaterat angående ”konspirationsteorin” i domarna håller denna inte för en logisk och analytisk granskning, något som svenska domar ska göra för en läsare av desamma. Frågan är om Wiberg visste eller ”borde ha förstått” vad syftet var hos mellanbolagen som han köpte varor av i ljuset av den bevisning som presenterades i målet.

I fall där t ex luftfakturer och skenförsäljning av varor förekommit ska dock inte avdrag för ingående mervärdesskatt tillåtas (där medverkar ju köparen medvetet till bedrägeri). För Teledatas del skulle det, enligt min mening, innebära att i två av de ”härvar” där Wiberg/ Teledata åtalats borde avdrag för ingående mervärdesskatt inte ha vägrats, eftersom transaktioner, fakturer och redovisning var formellt korrekta, och då någon verklig bevisning för Ulf Wibergs inblandning och insikt i de säljande bolagens förehavanden i princip saknas. Detta talar också emot att den genomsyn som gjordes var korrekt ¹⁸

*Att avdrag för ingående mervärdesskatt inte borde ha vägrats beror på att enligt domen C-384/04 får inte avdrag vägras om inte Ulf Wiberg ”visste” eller ”borde ha förstått” att säljarna var inblandade i mervärdesskattebedrägeri. Domstolarna ansåg att bevis för Ulf Wibergs insikter i detta förelåg. På grund av rättsliga fel och även de felaktiga slutsatser domstolarna dragit av de i målet presenterade bevisen finns ingen egentlig bevisning som talar för att Ulf Wiberg visste om eller borde ha förstått att säljarna var inblandade i mervärdesskattebedrägeri, än mindre att Wiberg själv var inblandad i dessa bedrägerier.*¹⁹

2.9 EU-domarnas möjliga inverkan på Länsrättens dom

Länsrätten gick steget längre och påstod att alla hävdade avtal mellan Teledata och säljarbolagen var ”skenavtal” och att inga faktiska avtal funnits överhuvudtaget. På den grunden (om det faktiskt var så) ska därmed enligt EG-domstolen i fallet ”Computime” avdrag vägras (se förenade målen C-439/04 och C-440/04).

I fallet sägs det att:

*”(…) då leverans sker till en skatteskyldig person som inte kände till eller inte kunde känna till att transaktionen i fråga utgjorde ett bedrägeri från säljarens sida, skall artikel 17 i sjätte direktivet tolkas så, att artikeln utgör hinder för en bestämmelse i nationell rätt enligt vilken den omständigheten att ett försäljningsavtal förklarats vara ogiltigt med stöd av en civilrättslig bestämmelse som innebär att avtalet utgör en nullitet i strid med grunderna för rättsordningen på grund av att säljaren begått en olaglig gärning får till följd att den skattskyldiga personen förlorar rätten till avdrag för erlagd mervärdesskatt.”*²⁰

¹⁸ Undantaget är Kennet Nordqvists bolag STP AB och STP HB som påstods ha rört sig om ”luftfakturer” och ”skenförsäljningar” av varor.

¹⁹ När det gäller vad Ulf Wiberg ”borde ha förstått” gör jag en viss reservation för den sista affären som Wiberg gjorde med Peter Rosén, där Rosén begärde betalning ”med medel som inte var sedvanliga”, se avsnitt 20.3.

²⁰ Förenade målen C-439/04 C-440/04, p 60

Om det inte kunde påvisas att Ulf Wiberg hade insikt i att transaktionerna med säljbolagen utgjorde mervärdesskattebedrägeri hos säljarna föreligger enligt fallet Computime hinder mot att se igenom avtalen eller hävda nullitet, dvs att inga avtal ska ansetts ha funnits överhuvudtaget. I fallet sägs också:

”Det ankommer därför på den nationella domstolen att vägra avdragsrätt om det är utrett med hänsyn till objektiva omständigheter att den skattskyldiga personen kände till eller borde ha känt till att han eller hon genom sitt inköp deltog i en transaktion som utgjorde ett mervärdesskattebedrägeri. Avdragsrätten skall vägras även om transaktionen uppfyller de objektiva kriterier som ligger till grund för uttrycket leverans av varor som utförts av en skattskyldig person i denna egenskap och uttrycket ekonomisk verksamhet.”²¹

Det spelar, som nämnts ovan, inte någon roll för nationella domstolars rätt att vägra avdrag om varorna inköpts till underpriser eller inte.²²

Det kan dock vara så att om ett konstaterbart underpris finns kan detta vara en sådan presumtion som innebär att nationella skattemyndigheter kan vägra köparen avdrag för ingående mervärdesskatt på grund av att det kan anses att köparen därmed visste eller borde ha insett säljarens avsikter. När underpriset är den faktor som uteslutande ska ligga till grund för skattemyndigheters och domstolars bedömning av köparens uppsåt anser jag att det krävs tydliga omständigheter, där ett klart underpris är en av dessa. Som också framhålls i fallet ”Computime” ska de omständigheter som ska styrkas av skattemyndigheterna:

- (a) vara sådana att de tyder på mervärdesskattebedrägeri,
- (b) vara sådana omständigheter som en näringsidkare kan förväntas känna till eller
- (c) vara skäligen skyldiga att sätta sig in i.²³

Man kan anta och kräva att en näringsidkare ska känna till det ungefärliga prisläget i den bransch som han verkar. Understiger priserna, utan acceptabel förklaring, anmärkningsvärt de priser näringsidkaren kunde förvänta sig borde det vara ett incitament till att man ska kunna säga att näringsidkaren kände till (-förstod-) alternativt borde känna till (-borde förstått-) att säljaren hade avsikter som inte var ärliga.

I målen har i de flesta fall inte bevisats att de priser Ulf Wiberg/ Teledata betalat för varorna varit underpriser. I de fall underpriser förekommit har underpriserna inte varit så låga att en köpare som inte haft insikt i säljarbolagens verksamhet och därigenom vetat vad säljarna betalat till sina leverantörer hade kunnat uppfatta detta. Det är av den anledningen som Ulf Wibergs och Peter Roséns gemensamma besök på banken var så viktiga i Tingsrättens dom. Genom dessa besök skulle Ulf Wiberg ha kommit till insikt om att han betalade underpriser för de varor han köpte från de bolag Rosén var inblandad i. Som jag visar nedan var omständigheterna omkring bankbesöken mycket oklara och bevisade praktiskt taget ingenting om vilken insikt Wiberg hade i säljarnas verksamhet, se avsnitt 10.2 om besöken på banken.

²¹ Förenade målen C-439/04 C-440/04, p 59

²² Förenade målen C-439/04 C-440/04, p 56

²³ Förenade målen C-439/04 C-440/04, p 51 samt p 60

2.10 Länsrättens bedömningar av Teledatas affärer

Länsrätten har (Länsrättens dom 1, 2 och 3 s 9) enligt de bedömningar som baserats på Tingsrättens dom, funnit att

”...Ulf Wiberg har varit väl medveten om de regler som gäller... och han har i Teledata yrkat avdrag för ingående mervärdesskatt med vetskap om att detta varit oriktigt.”

Citatet ska ses i ljuset av att Länsrätten anser att Wiberg oriktigt yrkat på avdrag för ingående mervärdesskatt i fall där han faktiskt köpt varor samt betalt och redovisat för köpen helt korrekt, i den aspekten är det klart att Wiberg visste vilka regler som gällde. Yrkandet om avdrag är ändå ”oriktigt” eftersom Länsrätten anser det bevisat att Wiberg köpt varor till underpriser samt att han vetat om att han gjort detta. Han ska ha deltagit i ett upplägg där varor köpts från utländska leverantörer via de bolag Teledata sedan köpt in varorna från. Jag visar nedan att ingen hållbar bevisning finns som stöder detta påstående.

Man kan fråga sig vilken relevans Wibergs uppsåt har för Länsrättens bedömning eftersom Länsrätten primärt haft att bedöma vilka faktiska transaktioner som egentligen har skett och om dessa uppfyller kravet enligt mervärdesskattelagen för att avdraget ska kunna godkännas. Om det funnits falska fakturor, skentransaktioner och liknande för att *påskina* rättsförhållanden som inte existerat i verkligheten, då kunde förstås Länsrätten vägra avdrag då de faktiska förhållandena för avdrag de facto saknats.

Från detta ska skiljas det fallet att Länsrätten gör en genomsyn av formellt korrekta mervärdesskattepliktiga transaktioner, upprättade enligt alla de lagar och regler som gäller för transaktionerna ifråga. För en sådan genomsyn, där Länsrätten söker komma åt ”skatteupplägg” som i huvudsak enligt Länsrättens bedömning är korrekta, men där uppsåtet hos den som gjort upplägget är att minimera beskattning, krävs lagstöd likt skatteflyktslagen. Finns inte lagstöd får sådan skatterättslig genomsyn inte göras, inte ens om den skattskyldige erkänner att det legalt korrekta upplägget på affärerna gjorts för att skaffa skatterättsliga fördelar.

Om en korrekt bevisvärdering hade gjorts av Tingsrätten och senare Länsrätten hade dessa konstaterat att inga entydiga, objektiva omständigheter talar för att Ulf Wiberg hade sådana insikter eller att han kunde/ borde ha förstått att säljarna skulle komma att förskingra mervärdesskatten istället för att betala denna till staten. Länsrätten har dock egentligen (i ljuset av de nya EG-domarna) inte primärt haft att avgöra målet utifrån vilket *uppsåt* Wiberg har haft vid transaktionerna utan vilken *insikt* han haft i säljarnas affärer.²⁴ Bevisningen var, som jag konstaterar nedan, egentligen otillräcklig för att kunna tillvita Ulf Wiberg varken delaktighet, uppsåt eller insikt i säljarbolagens verksamhet.

²⁴ Hade Wiberg uppsåtligen deltagit i bedrägerierna hade han förstås kunnat anses ha haft också den insikt som krävs för att avdrag ska vägras enligt EU:s nya praxis.

3 Fallet Teledata: kort historik

Ulf Wiberg började enligt egen uppgift sin karriär inom affärsvärlden genom att som 18-åring sälja HiFi-produkter från familjens garage. I början av 80-talet startade han sin första HiFi-butik i Göteborg. Efter hårt arbete ägde han 1990, endast 30 år gammal, 9 bolag och butiker inom både parti-, detaljhandel och produktion. Ulf Wiberg var då störst i landet inom sin bransch. Ulf Wiberg sålde under åren 1992-93 alla sina butiker och företag för att fortsätta med nya affärsverksamheter.

Han startade därefter företaget Teledata med försäljning av datorkomponenter som huvudsaklig verksamhet. Som en sidoverksamhet sålde han också mobiltelefoner via de affärskontakter han hade. Det var denna sidoverksamhet som medförde att Teledata och Ulf Wiberg lagfördes i de härvar denna utredning avser. Till följd av de skattetillägg Teledata påfördes av Länsrätten gick Teledata sedermera i konkurs. Följande avsnitt handlar om Länsrättens bedömningar av Teledatas köp av mobiltelefoner från de svenska bolag som i det följande benämns ”mellanbolagen”.

4 Länsrättens bedömningar av Teledatas affärer

4.1 Bevisvärderingen i Länsrätten

Hur var det då med Länsrättens förfarande i sin bedömning av Teledatas affärer?

Det hela omfattas av tre domar från Länsrätten i Göteborg:

mål 6369-01 (härefter kallat ”mål 1”) avsåg handel med bolagen VCC, AUM, FF & LS, Tessimar, Lambarö, SMP, JDE, angående osanna fakturor i STP AB, STP HB, Patissen, Bo Duzäll Communication AB,

mål 6370-01 (härefter kallat ”mål 2”) som rörde handel med bolagen VCC, AUM, FF & LS, samt Tessimar samt

mål 6371-01 (härefter kallat mål 3) avseende VCC, AUM, FF & LS, Tessimar, Lambarö, SMP och JDE (Junells Data & Elektronik).

Länsrätten har i princip haft samma material att tillgå som Tingsrätten, dvs Skattemyndighetens utredning av Teledata. Länsrätten har även använt sig av Tingsrättens dom för att avgöra målet. Motiveringarna är i sak i stort sett identiska i alla tre länsrättsdomar varför här ofta hänvisas till samma sidnummer i alla tre domarna. Samma företag figurerar i flera av fallen, pga att det i målen handlar om olika skatteredovisningsperioder.

Länsrätten avgör målet utifrån Skattemyndighetens och Ekobrottsmyndighetens utredningar samt med hjälp av Tingsrättens dom mot Wiberg/ Teledata. Länsrättens konstaterande, utifrån Tingsrättens dom (Länsrätten mål 1 s 10, mål 2 s 10):

”Mot bakgrund av den mycket omfattande utredningen i målet anser länsrätten det vara klarlagt att det inte har förekommit någon egentlig självständig verksamhet i de mellanliggande missing trader- bolagen.”

Tesen var som bekant att verksamheten varit osjälvständig i förhållande till Teledata och att Ulf Wiberg i enlighet med åklagarens konspirationsteori iscensatt mellanbolagens handel med utländska leverantörer. Trots bristen på hållbar bevisning för detta har osjälvständighet felaktigt konstaterats i Tingsrätten och senare Hovrätten (om konspirationsteorin, se avsnitt 13).

Länsrätten fortsätter (mål 1 och 2, *ibid*):

”Bolagen har använts i syfte att fingera betalningar som i realiteten har gått mellan Teledata och de utländska leverantörerna av mobiltelefoner.”

Här slår Länsrätten fast att en genomsyn ska göras eftersom man anser att det i Tingsrätten har bevisats att avsikten med transaktionerna varit något annat än vad som formellt redovisats, detta i enlighet med den konspirationsteori som åklagaren framfört i Tingsrätten (och som inte håller för en sedvanlig bevisvärdering). Länsrätten mål 1 och 2, *ibid*:

”Det har med andra ord inte funnits några underliggande avtal om försäljningar mellan de mellanliggande bolagen och i nästa led till Teledata.”

Här går Länsrätten nära nog längre än Tingsrätten och hävdar att inga underliggande avtal alls funnits mellan Teledata och de s k mellanbolagen, dvs importörerna som sålt varor till Teledata. Tingsrätten slog fast att det enbart var i STP AB, STP HB, i några fall avseende

Patissen, BD.COM samt vid vissa betalningar till Tessimar och Lambarö (Hovrättens dom s 27) som ”luftfakturor” och ”luftaffärer” sades ha förekommit. Flertalet av dessa konstateranden om luftaffärer vilade på medåtalade Kennet Nordqvists utsagor som han lämnat till polisen, utsagor som senare återtogs och som felaktigt reciterats som bevis i domstolarna, se avsnitt 17 och 18).

För att en genomsyn ska kunna genomföras måste formellt korrekta transaktioner genom bevisning kunnas ge någon annan innebörd än vad rättshandlingarna och parternas utsagor om rättshandlingarna visat. Hållbar sådan bevisning har inte presenterats i Tingsrätten, men då bevisvärderingen från Tingsrätten accepterats av Länsrätten blir också slutsatsen (ibid):

”De fakturor som har ställts ut har därför saknat verklighetsbakgrund.”

Huvudbevisningen för detta, dvs värdet av Öyvind Andresens utsaga och Kennet Nordqvists återtagna utsaga om fingerade fakturor avhandlas under avsnitt 16 och 17-18.

”I realiteten har Teledata förvärvat mobiltelefonerna genom gemenskapsinterna förvärv.”

Här visar Länsrätten att man tar steget fullt ut och gör en *mervärdesskatterättslig genomsyn av formellt korrekta transaktioner*, något som är helt främmande för svensk lagstiftning, praxis och doktrin. Varför detta är olagligt och om möjliga orsaker till Länsrättens resonemang, se

”Utredningen visar också att fakturorna från STP AB och STP HB upprättats för skens skull och att de således är osanna.”

Angående Kennet Nordqvists motstridiga utsagor om sina bolag STP AB och STP HB och deras hållbarhet som bevisning, se avsnitt 17.

”Teledata kan därför inte medges avdrag för ingående mervärdesskatt på sätt bolaget har yrkat och skattemyndighetens beslut är riktigt.”

Varken Skattemyndigheten eller Länsrätten har något lagstöd för att göra en genomsyn av formellt korrekta mervärdesskatterättsliga transaktioner. För att en genomsyn ska kunna göras inom skatterätten (dvs när det i grunden finns formellt korrekta avtal, transaktioner och redovisning) krävs lagstöd. Sådant lagstöd återfinns t ex i lagen mot skatteflykt (lag 1995:575), men som konstateras i avsnitt 5 gäller den lagen inte för mervärdesskatter.

4.2 Länsrättens bedömning av Ulf Wibergs uppsåt (”konspirationsteorin”)

I enlighet med Tingsrättens konstaterande fann Länsrätten att frågan om *Ulf Wibergs uppsåt* var av avgörande vikt att fastställa. Länsrätten instämmer och verkar basera sin bedömning uteslutande på Tingsrättens bedömning i denna fråga.²⁵ Därmed gör man samma felbedömning som Tingsrätten avseende den i Tingsrätten presenterade ”konspirationsteorin”, som skulle bevisa Wibergs onda uppsåt vid affärerna med mellanbolagen. Länsrätten mål 1, 2 och 3 s 9:

²⁵ Länsrätten mål 1, mål 2, mål 3, a s 9

”Tingsrätten har i sin straffrättsliga bedömning innefattande den bevismässigt kvalificerade frågan om uppsåt hos Teledatas företrädare Ulf Wiberg kommit fram till följande av generell betydelse i skattemålen. Ulf Wiberg har varit väl medveten om de regler som gäller... och han har i Teledata yrkat avdrag för ingående mervärdesskatt med vetskap om att detta varit oriktigt.”

Länsrätten accepterar därmed ”konspirationsteorin” som fastslagits av Tingsrätten och som baserats på fragmentariska utdrag ur förhörsprotokoll med två medåtalade till Wiberg. Länsrätten är så säker på sin sak att de fortsätter (ibid):

”Det råder inte någon tvekan om att Ulf Wiberg kände till affärerna och att han kände till prissättningen och syftet med denna.”

Antingen har Länsrätten missat att Tingsrätten underkänt påståendet om att underprissättningar förekommit i handeln mellan Teledata och mellanbolagen Tessimar, Lambarö och SMP (Tingsrättens dom s 99) eller också gör man här en egen bedömning av Wibergs uppsåt som avviker från Tingsrättens bedömning.²⁶ Ingen ny, tung bevisning har dock presenterats som skulle motivera en annan bedömning än den, i Länsrättens ögon, grundliga bedömning Tingsrätten gjort.

Utifrån bedömningen att det är bevisat att Wiberg känt till förekomsten av underpriser slår Länsrätten vidare fast (Länsrätten mål i, mål 2, mål 3, a a s 9 f):

”Ulf Wiberg har således insett att inköpen från de utländska leverantörerna finansierades genom den mervärdesskatt som missing trader bolagen debiterade Teledata.”

Länsrätten har enligt egen utsaga grundat sin bedömning på Tingsrättens bedömning av uppsåtsfrågan för Wiberg. Som jag visat avseende Tingsrättens bedömning av Ulf Wibergs ”onda uppsåt” fanns ingen hållbar bevisning för att Ulf Wiberg hade en sådan insikt i säljarnas verksamhet eller ett uppsåt till några brott. Länsrättens resonemang i nyss citerade stycke i domarna (a a s 9 f) håller därmed inte för en logisk prövning, vilket alla domar ska göra för en läsare. Håller inte logiken håller inte heller domen. Dessutom har Länsrätten primärt inte att bedöma Ulf Wibergs uppsåt utan de förekommande rättsfigurernas korrekthet som grund för de avdrag som Teledata yrkat.

Om de faktiska förutsättningarna för avdrag föreligger och en genomsyn av formellt korrekta mervärdesskatterättsliga transaktioner inte får göras med stöd av lag, t ex skatteflyktslagen, ska inte Länsrätten vägra avdrag. Eftersom Ulf Wiberg inte aktivt deltagit i någon brottslig verksamhet, utan hela målet vilar på att de formellt korrekta affärer Ulf Wiberg/ Teledata gjort med säljarna ska underkännas då Ulf Wiberg ska ha vetat om vad säljarna gjort i form av förskingring av mervärdesskatt, föreligger ingen rättslig grund för vägrat avdrag.

Inga underliggande avtal har kunnat påvisas mellan Teledata och de utländska leverantörerna, inte heller att dessa parter skulle ha haft direkta kontakter i samband med affärernas genomförande. Att påstå att Teledata hade avtal med leverantörerna och inte mellanbolagen verkar, givet den presenterade bevisningen, inte heller vara ett hållbart resonemang för att vägra avdrag.

²⁶ Vad som menas med att Wiberg känt till ”affärerna” framstår som dunkelt: menar rätten att han kände till att han köpte varor från mellanbolagen via utländska exportörer eller några andra ”affärer” av kriminell karaktär? Den första tolkningen är en självklarhet som inte egentligen behöver något större omnämnande.

4.3 Länsrättens bedömning av prissättningarna

Något mer finns att säga om denna passage (Länsrätten mål 1 s 9, mål 2 s 9, mål 3 s 9):

”Det råder inte någon tvekan om att Ulf Wiberg kände till affärerna och att han kände till prissättningen och syftet med denna.”

Trots att Länsrätten i denna passage i domarna inleder med att hänvisa till Tingsrättens bedömning, så avviker Länsrätten trots detta från denna bedömning och konstaterar istället att underpriser förekommit vid Teledatas köp från mellanbolagen generellt. Påståendet om underpriser underkändes av Tingsrätten avseende affärerna med Tessimar, Lambarö och SMP, Tingsrätten som hade att göra en strängare och mer omfattande bedömning av fallet än Länsrätten för att kunna konstatera detta. Länsrätten hävdar i sådana fall att något bevisats i Tingsrätten som inte bevisats! Tingsrätten fann inte att det pris som Teledata sålde varorna för var lägre än det pris som fakturerats av de utländska leverantörerna.

Varför hävdar då Länsrätten utan motivering och utan hänvisning till någon ytterligare i Länsrätten tillkommen bevisning att underprisöverlåtelser förekommit även i affärerna med Tessimar, Lambarö och SMP?

Här kan man bara spekulera, man bör dock notera att Länsrätten genom sina tidigare konstateranden i början av fallens domskäl har argumenterat så att deras resonemang om en köpares inblandning i karusellaffärer står och faller med att varor köpts till underpriser (länsrättsdomarna s 3):

*”Försäljningssumman, exklusive mervärdesskatt, till den svenske köparen understiger dock **alltid** (min förstärkta kursivering, förf anm) det belopp som missing trader-bolaget skall betala till den utländske leverantören.”*

Om Länsrätten har misstolkat Tingsrättens dom eller utan redovisad grund för avvikelsern gjort en annan bedömning av att underpriser förekommit i fallet Teledata och de tre bolagen Tessimar, Lambarö och SMP är svårt att säga.

Troligen borde även Länsrätten ha konstaterat att bevisningen inte räckte för att konstatera underprisöverlåtelser avseende affärerna med Tessimar, Lambarö och SMP, då Tingsrätten gjort en mycket grundlig bedömning i Länsrättens ögon (se länsrättsdomarna s 9). Därmed borde Länsrätten ifrågasätta om Teledatas relation till de tre aktuella mellanbolagen inte istället kunde varit det som en ordinär köpare som inte varit inblandad i bedrägerierna. Detta eftersom Länsrätten slår fast att deras bedömning vilar på att priserna till köparen ”alltid” ska understiga vad det normalt borde ha varit. Om priserna inte bevisats vara underpriser till köparen, vilket var det avgörande kriteriet, då finns det starka tveksamheter om Länsrätten har resonerat rätt enligt sina egna kriterier i sin fällande dom mot Teledata.

För en logisk läsare av domen går Länsrättens slutsatser inte riktigt ihop, vilket det enligt svensk rätts krav på rättssäkerhet i domstolsprocesserna ska göra.

4.4 Sammanfattning och kommentarer avseende Länsrättens bedömningar

Länsrätten motiverar inte på vilken grund man gjort en strängare bedömning i uppsätsfrågan (som skulle bevisa Ulf Wibergs deltagande i kriminalitet) än Tingsrätten avseende Ulf Wiberg och hur man tvärtemot Tingsrätten funnit att underprisöverlåtelser konsekvent förekommit vid alla Teledatas köp från mellanbolagen. Har det tillkommit starkare bevisning än i Tingsrätten

för att underprisöverlåtelse förekommit borde dessa ha redovisats av Länsrätten. Länsrättens bedömning ska primärt röra huruvida de redvisade rättsfigurerna är korrekta, och inte bedöma Ulf Wibergs uppsåt. I övrigt går det egentligen inte att hävda att underprisöverlåtelse förekommit avseende Tessimar, Lambarö och SMP, eftersom Tingsrätten redan har gjort en mer ingående och utförlig bedömning av uppsåtsfrågorna än Länsrätten gjort och avfärdat detta påstående.

Länsrätten baserar enligt sin egen utsaga bedömningen om underprisöverlåtelseerna ”på handlingarna” från Tingsrätten just för att dessa saker blivit mycket väl utredda där och har hänvisat till Tingsrättens bedömning avseende underprisöverlåtelseerna.

Sammanfattningsvis blir Länsrättens bedömning av Ulf Wibergs onda uppsåt enligt ”konspirationsteorin” minst lika svag som i Tingsrätten. Man slår felaktigt utan bevisning fast som faktum att underprisöverlåtelse förekommit i förhållande till alla mellanbolag. Man slår också fast utan motivering att *inga underliggande avtal funnits* mellan mellanbolagen och Teledata. Även där går man längre än Tingsrätten vågat göra i sina bedömningar, jfr under ”Tingsrättens bedömning” s 89, samt vidare s 90 f) där rätten slår fast att det inte rört sig om några ”skentransaktioner”.

Länsrätten hänvisar, som sagt, ofta till Tingsrättens dom (som jag antar att Länsrätten läst noga) och accepterar också de skriftliga utsagorna från polisförhören där Wiberg utpekats av två medåtalade och som framhävts som huvudbevisning om Wibergs onda uppsåt och bevis på Wibergs inblandning. Dessa utsagor togs tillbaka innan processerna och förnekades hela tiden inför domstolarna. Deras ställning som bevisning är mao mycket svag, för att inte säga obefintlig, se avsnitt 16 och 17.²⁷ Vid sin läsning av Tingsrättens dom kan man tycka att Länsrätten borde ha upptäckt och ifrågasatt dessa svagheter i bevisningen.

På grund av brist på lagstöd är det omöjligt att göra en genomsyn eftersom analogier är förbjudna i skatterätten av flera kloka anledningar.²⁸ *Länsrätten har heller inte att bedöma vad Wiberg visste eller inte visste om mellanbolagens verksamhet, utan om de redovisade och påstått förekommande rättsfigurerna är korrekta.* Därmed kan inget ont uppsåt egentligen tillskrivas Wiberg då bevisen och resonemangen inte håller, och Länsrättens angivna grund för att göra en genomsyn utifrån att Wiberg haft uppsåt till bedrägeri samt vetskap om mellanbolagens bedrägerier faller därmed. På den grunden kan inte en genomsyn motiveras.

Eftersom det inte framkommer hur Länsrätten kan påstå att inga avtal alls existerat mellan Teledata och mellanbolagen måste man avfärda detta konstaterande (utom i de fall där s k luftfakturor påstås förekomma, utsagorna i Tingsrätten som skulle bevisa detta borde dock ha underkänts som bevis). Detta då ingen bevisning eller specifik motivering framförts till denna avvikelse från Tingsrättens bedömning och då detta i de fallen är tvärtom vad Tingsrätten konstaterat.

Det borde även vara svårt för Länsrätten att göra en genomsyn av avtal som faktiskt inte existerar, eftersom genomsyn endast kan göras av formellt korrekta rättsfigurer som man i skatterätten genom uttryckligt lagstöd i t ex skatteflyktslagen tycker sig kunna ge en annan innebörd än de faktiskt har. Genomsynen av de formellt korrekta avtalen mellan exportörerna, mellanbolagen och Teledata samt Teledatas korrekta bokföring och redovisning är för övrigt

²⁷ Jag poängterar alltid att dessa utsagor gavs vid polisförhör, sedan tog både Kennet Nordqvist och Öyvind Andresen tillbaka dessa utsagor och förnekade kategoriskt under hela tingsrätts- och hovrättsförhandlingarna att Ulf Wiberg varit inblandad på något sätt i några bedrägerier i Nordqvist/ Andresens bolag. Jag hävdar också att det är förbjudet att recitera enstaka återtagna utsagor av en åtalad mot en annan medåtalad och lyfta fram det som enda bevisning och grunda en fällande dom enbart på ett sådant utpekande. Skulle detta godtycke tillåtas i domstolarna finns ingen rättsäkerhet kvar i de straffrättsliga processerna: ”Pekar en medåtalad ut dig är du skyldig- punkt!” Det är essensen av domstolarnas resonemang i detta mot Wiberg.

²⁸ T ex att analogier kan medföra att beskattning sker där lagstiftaren inte tänkt att så skulle ske, på grund av de svåröverskådliga konsekvenserna av analogier. Lagbundenheten i skatterätten är mycket stark!

det som gjorde att Ulf Wiberg dömdes av Tingsrätten och senare Hovrätten för skattebrott. Genomsynen saknade dock också där stöd i någon lagstiftning, vilket är ett krav för att göra skatterättslig genomsyn.

Eftersom hållbara bevis för Wibergs insikt i mellanbolagens affärer samt för att "avtal inte existerat" (eller varit skenavtal om nu Länsrätten menat det (?)) saknas borde Wiberg ha friats i alla tre skattemål i Länsrätten, i den bemärkelsen att avdragen för ingående mervärdesskatt borde ha tillåtits. Inga nya bevis för påstådda "luftaffärer", "luftfakturor", "skenavtal", "avtal som inte finns" har presenterats i Länsrätten utöver vad som fanns i Tingsrätten. Länsrätten har dock ändå gått längre än Tingsrätten i sina bedömningar, allt till Wibergs/ Teledatas nackdel.

Slutsatsen måste bli att Wiberg har blivit dömd av Länsrätten på grundval av obevisade omständigheter, förekomsten av en egentligen obevisad konspirationsteori, bl a de felaktigt accepterade skriftliga utsagorna (från Nordqvist/ Andresen) som i Tingsrättens dom intagits som "säker bevisning" i Länsrätten.

5 Domstolarnas mervärdesskatterättsliga genomsyn av Teledatas affärer.

När Tingsrätten, Länsrätten och Hovrätten konstaterar att en genomsyn ska göras och fallet ska bedömas ”som om” Teledata köpt varorna direkt från den europeiske leverantören, och inte som det faktiskt tillgått, genom andra bolag som stått som importörer, då ger man sig in på mycket tvivelaktiga juridiska spekulationer, utan stöd i lag, praxis eller doktrin.

Länsrätten har, trots förekomsten av en korrekt bokföring och skatteredovisning i Teledata, gjort en fullständig ”genomsyn” av förekommande avtal, transaktionskedjor och vilka personer som egentligen har rättshandlat (se 3.1.2 ovan Länsrätten mål 1 och 2 s 10).²⁹ Syftet med detta har varit att lasta Teledata för att karusellbolagen inte betalt in sin mervärdesskatt. Genom att vägra Teledata avdrag för sin ingående mervärdesskatt hänförligt till transaktionerna med karusellbolagen får Teledata betala för karusellbolagens bedrägeri. Kostnaden för karusellbolagens uteblivna inbetalningar av mervärdesskatt stannar därmed på Teledata och inte på staten, så som annars hade varit fallet.³⁰

Skattemyndigheten och förvaltningsdomstolarna har i vissa fall stöd i lag för att göra en genomsyn i skatterättsliga ärenden, men detta fordrar som sagt uttryckligt lagstöd. Det är av den anledningen skatteflyktslagen (lag 1995:575) (åter-)infördes.³¹ Skatteflyktslagen (SkFl) 2 § slår fast:

”Vid taxeringen skall hänsyn ej tas till rättshandling, om

- 1. rättshandlingen, ensam eller tillsammans med annan rättshandling, ingår i ett förfarande som medför en väsentlig skatteförmån för den skattskyldige,*
- 2. den skattskyldige direkt eller indirekt medverkat i rättshandlingen eller rättshandlingarna,*
- 3. skatteförmånen med hänsyn till omständigheterna kan antas ha utgjort det övervägande skälet för förfarandet, och*
- 4. en taxering på grundval av förfarandet skulle strida mot lagstiftningens syfte som det framgår av skattebestämmelsernas allmänna utformning och de bestämmelser som är direkt tillämpliga eller har kringgåtts genom förfarandet.”*

Problemet är att skatteflyktslagen *inte* omfattar mervärdesskatter:

” Denna lag gäller i fråga om taxering till kommunal inkomstskatt, statlig inkomstskatt och statlig förmögenhetsskatt.” (SkFl 1 §)

Inom mervärdesskatterätten förekommer inte någonstans det man kallar ”genomsyn” av korrekta mervärdesskatterättsliga transaktioner. Detta beror till viss del på att moms är en ”neutral” form av beskattning som ska tas ut så snart en mervärdesskattepliktig transaktion har skett. Bedömningen är rent objektiv: man ser enbart på att t ex varan mellan två specifika

²⁹ Fastän man i en passage i domarna, utan stöd av bevisning, påstått att *inga avtal alls* funnits mellan Teledata och mellanbolagen.

³⁰ Att bedömningarna av avtalsförhållandena i Tingsrätt och Hovrätt varit undermåliga visar jag i avsnitt 14

³¹ Skatteflyktslagen togs bort på 80-talet, men återinfördes 1995 efter kraftiga protester från bl a Skattemyndigheten och rättsväsendet eftersom dessa inte utan uttryckligt lagstöd kunde komma åt s k ”kreativ skatteplanering”, där man ville kunna göra en ”genomsyn” av formellt korrekta skatteupplägg, som enbart hade till syfte att undandra staten skatteintäkter.

(mervärdesskattepliktiga) personer, i detta fall två näringsidkare, *har bytt ägare*. Var det köpta/ försålda godset befinner sig vid det tillfället är inte relevant. Skattskyldigheten inträder omedelbart som ägarbytet inträder, och *inte* när besittningen av det köpta godset rubbas, dvs transporterats från säljaren till köparen (eller varthelst köparen vill ha godset levererat). Förutom att det inte finns något lagstöd för genomsyn av formellt korrekta mervärdesskatterättsliga transaktioner så saknas även praxis på området, dvs något i övrigt som skulle kunna tal för Skattemyndigheten, Länsrättens och Skattemyndighetens ställningstagande. Förklaringen till bristen på vägledande rättsfall är enkel: skatterättslig genomsyn fordrar stöd i lag (se skatteflyktslagen)!!

Den tes som åklagaren drev i Tingsrätten, och som också förekom i Länsrätten, var att i några av fallen med mellanbolagen, i Kennet Nordqvists bolag STP AB och STP HB, förekom s k ”luftaffärer” och ”luftfakturor” som inte motsvarades av några verkliga transaktioner var i princip helt baserad på Nordqvists utsagor i polisförhör. Varför utsagorna inte håller som bevisning framgår nedan (avsnitt 16 och 17) och i brist på andra bevis för detta kan Wiberg inte dömas för några ”luftaffärer/ luftfakturor”. Att det inte varit tal om ”skentransaktioner” framgår också av Tingsrättens dom, den dom Länsrätten stödjer sig på (se ”Tingsrättens bedömning” s 89, samt s 90 f).

6 Skatterättslig genomsyn i praxis

6.1 Rättsfallen RÅ 1996 not 192 och RÅ 1995 ref 84

Det finns mycket få fall i praxis som aktualiserat det fallet att en genomsyn ska kunna göras av mervärdesskatterättsligt korrekta transaktioner.

I fallet RÅ 1996 not 192, som rörde ett fall där Skattemyndigheten hävdade att en genomsyn skulle göras av de rättsförhållanden som en privatperson Jan B/ JP Invest inte skulle anses mervärdesskatteskyldig, detta för att Skattemyndigheten i sin tur skulle kunna vägra företaget Goodmark (senare Skandinavisk Metallförädling) ett yrkat avdrag för mervärdesskatt.

Ur Regeringsrättens domskäl kan man se att det i princip handlade om bevisfrågor.

Regeringsrätten har inte här tagit ställning till om huruvida en mervärdesskatterättslig genomsyn överhuvudtaget ska kunna göras. Det som talar emot detta (men detta är förstås en självklarhet för Regeringsrätten) är att det i avsaknad av lag liknande skatteflyktslagen är omöjligt att göra en sådan genomsyn av formellt korrekta transaktioner utan sådant uttryckligt lagstöd. Enda möjligheten är då, enligt min mening, att ett annat kriminellt agerande kan påvisas, t ex att det finns bevis för att det är fråga om bedrägeri eller falska förhållanden i fakturor, bokföring och avtal avseende den rättshandling som kritiseras.

Regeringsrätten konstaterade att Skattemyndigheten inte bevisat att Jan B/ JP Invests verksamhet *inte* skulle klassas som en mervärdesskattepliktig verksamhet.

Därmed kunde Goodmark/ Skandinavisk Metallförädling ABs yrkanden om avdrag för ingående mervärdesskatt inte vägras av Skattemyndigheten. Det saknades utredning som visade att det förhöll sig som Skattemyndigheten hävdade och som skulle visa på att en genomsyn av Goodmarks redovisning skulle aktualiseras.

Bevisbördan för att de rättsförhållanden den skattskyldige uppger sig ha med andra näringsidkare inte stämmer vilar alltså på Skattemyndigheten.

I fallet konstaterar Kammarrätten (vilket senare fastställdes av Regeringsrätten) att det fanns:

”(...) visst fog för att (...) inblandade personer har konstruerat en transaktionskedja som i vissa delar inte kan ha något annat rimligt syfte än att i strid med lagstiftningen i något led antingen kunna erhålla avdrag för ingående mervärdesskatt eller inte erlagga utgående mervärdesskatt.”

Regeringsrätten har i sin bedömning helt bortsett från att transaktionsledet med JP Invest som mellanbolag kunde framstå som i princip meningslöst och att en genomsyn därmed skulle kunna göras. Rättsfallet bekräftar därmed att principer om genomsyn inte kan tillämpas avseende mervärdesskatter, inte ens när det rör en transaktionskedja som särskilt kan ha tillskapats för att kunna erhålla avdrag för ingående mervärdesskatt eller för att slippa erlagga utgående mervärdesskatt.

Länsrätten borde ha vinnlagt sig om att kontrollera att man har lagstöd för en skatterättslig genomsyn innan man konstaterar Wibergs uppsåt med förfarandet att köpa varor från mellanbolagen. Även om Wibergs uppsåt varit att använda mellanbolagen som ett ”meningslöst mellanled” i ett skatteupplägg kvarstår faktum att den genomsyn av formellt

korrekta transaktionskedjor, likt den som tillåts i skatteflyktslagen och som Länsrätten har gjort, kräver lagstöd. Eftersom Wiberg enligt Länsrättens resonemang genom sitt förfarande visat uppsåt till ett skattebrott som inte finns, och som inte får konstateras genom genomsyn av existerande därtill korrekta fakturor, bokföring eller transaktioner, så saknar Länsrätten legitimitet i sitt förfarande. Detsamm gäller också för förfarandena i Tingsrätten och Hovrätten: *för att göra en skatterättslig genomsyn och för att döma någon för dylikt skattebrott krävs uttryckligt lagstöd. Sådant lagstöd saknas!!*³²

I ett annat fall, RÅ 1995 ref 84 I hävdade Skattemyndigheten att en genomsyn skulle göras av formellt korrekta transaktioner och rättshandlingar och att ett skatteavdrag skulle vägras en skattskyldig privatperson. Rättshandlingarna gav den skattskyldige rätt till ett stort avdrag för realisationsförlust vid försäljning av aktier.

Skattemyndighetens yrkande om en genomsyn av skatteupplägget avslogs i alla tre instanser upp till Regeringsrätten.

Trots att Regeringsrätten där konstaterade att det rörde sig om avancerad skatteplanering vars huvudsakliga syfte var att skapa ett förmånligt skatteupplägg genom en förlustförsäljning av aktier kombinerat med en teckningsrätt att teckna konvertibler i samma bolag som de försålda aktierna tillhörde, så avstod domstolen från att tillåta den genomsyn som Skattemyndigheten begärt. Länsrätten (-i Göteborg och Bohus Län för övrigt-) konstaterade också följande i målet avseende möjligheterna till att göra en skatterättslig genomsyn):

”Regeringsrätten har (jfr RÅ 1989 ref. 62) konstaterat att stor restriktivitet bör iaktas vid bedömningen av om den reella och av parterna åsyftade innebörden av den totala transaktionen är en annan än vad som har kommit till uttryck i utformningen av olika avtal mellan parterna. Regeringsrätten har här pekat på de svårigheter att förutse och överblicka konsekvenserna av vedertagna rättsfigurer som annars skulle uppstå.”

Detta citat och faktum verkar Länsrätten i Göteborg och även Tingsrätten/ Hovrätten helt ”glömt bort” i fallet med Teledata. Den stora restriktivitet som finns avseende att göra genomsyn av formellt korrekta rättshandlingar är för övrigt allmänt mycket väl känd bland jurister.

Vad skulle konsekvenserna och rättsfigurerna bli om man anammar domstolarnas resonemang omkring Teledata där innebörden av avtalen ska avgöras utifrån leveranserna och inte partsavsikterna?

Som påvisas i nästa avsnitt där citatet ovan fortsätter, skulle kaos inträffa om avtalsrätten och bedömningarna av förekommande avtal skulle modifieras så att leveranserna ska bestämma komplexa avtals egentliga innebörd istället för primärt den genom avtal och av parterna påvisade gemensamma partsviljan.

³² Förfarandet i Länsrätten ska fokusera på att bedöma *hur de förekommande rättsfigurerna ska bedömas*. Utifrån den bedömningen kan Länsrätten sedan, om lagstöd finns för detta, göra en genomsyn av de formellt korrekta transaktionskedjorna (=rättsfigurerna). Detta kan jämföra med bedömningen i ett brottmål, där man utöver bedömningen av faktiska omständigheter har att göra en utredning och bedömning av den åtalades uppsåt i förhållande till gärningarna. Uppsåtet i skatterättsliga förfaranden har en underordnad betydelse då det i princip räcker med att konstatera utifrån den taxering som finns (”de förekommande rättsfigurerna”) att den i målet aktuella skattelagstiftningen inte följts.

6.2 Skatterättslig genomsyn – avtalsrättslig bedömning utifrån avtal eller varuleveranser?

Citatet i rättsfallet RÅ 1989 ref 62 (s 211) fortsätter:

”Detta gäller inte minst i fråga om sådana komplexa affärstransaktioner som detta mål avser”

Fallet med Teledata rör också, som åtminstone Tingsrätten i fallet klart konstaterat, ett antal objektivt helt korrekta och därtill komplexa affärstransaktioner.³³ Att Länsrätten så kvickt och frimodigt gör en total genomsyn i fallet med Teledata, trots att avtalen och transaktionerna faller inom vad svenska lagar och svensk avtalsfrihet sanktionerar är mycket förvånande. Genomsynen vilar dessutom så gott som uteslutande på förekomsten av den konspirationsteori som presenterats av Skattemyndigheten och åklagaren.

Som synes av Regeringsrättens konstateranden i fallet ovan så är det i praktiken *avtalet* som är det avgörande beviset på vad som är avtalat mellan parterna. Så länge avtalet (och i praktiken rättshandlingarna) följer svensk lagstiftning har domstolarna mycket liten möjlighet att ifrågasätta och därmed inskränka parternas avtalsfrihet med en genomsyn. Att Wiberg/Teledata handlat med ett bolag i Sverige som i sin tur skickat varorna direkt till Teledata från den utländske grossisten är inte något otvetydigt bevis för att Teledata varit den egentliga avtalsparten för och med exportören. *Frågan är vem parterna sett som sin egentliga avtalspart*, och att ifrågasätta parternas utsagor i den saken kräver, enligt min mening, ordentlig bevisning innan man kan kritisera parternas uppfattningar om vilka som haft avtal med vilka. Inga avtal har påvisats existera mellan Teledata och de utländska leverantörerna, och bevis för detta påstående saknas helt!

För att en genomsyn ändå ska kunna göras krävs även bevis för att *”inga underliggande avtal”* finns mellan Teledata och mellanbolagen. Ett påstående av skattemyndigheten och åklagaren var att Wiberg var den egentlige personen som styrde alla de i målet aktuella svenska importbolag som sålde varor till Teledata. Detta underkändes dock till fullo av både tingsrätt och hovrätt eftersom inga bevis fanns för att Wiberg skulle ha styrt säljarbolagen. Ett annat bevis för att egentliga avtal skulle saknas skulle vara att det fanns ett bedrägligt uppsåt hos Ulf Wiberg där han deltagit i säljarbolagens bedrägerier. För detta anför Länsrätten det som förekommit i Tingsrättens dom där *”konspirationsteorin”* skulle vara beviset för detta uppsåt (se Länsrättens tre domar, s 9):

”Tingsrätten har vid sin straffrättsliga bedömning innefattande den bevismässigt kvalificerade frågan om uppsåt hos Teledatas företrädare Ulf Wiberg kommit fram till följande av generell betydelse i skattemålen.”

Vidare lite längre ned på sidan (s 9 f):

”Det råder ingen tvekan om att Ulf Wiberg kände till affärerna och prissättningen och syftet med denna. Ulf Wiberg har således insett att inköpen från de utländska leverantörerna finansierades genom den mervärdesskatt som missing trader bolagen debiterade Teledata”

³³ Här undantar jag fallen där *”luftfakturor”* felaktigt konstaterats, enbart baserat på Nordvist och Andresens återtagna utsagor (avsnitt 16 och 17), även om nedanstående resonemang vid ett bortseende från dessa utsagor även borde kunna gälla för de delarna av målet.

Länsrättens dom avseende uppsåtet hos Ulf Wiberg är som tidigare sagts baserad på Tingsrättens bedömning i detta komplexa fall, och som påvisats (i avsnitt 13) håller inte konspirationsteorin bevismässigt i Tingsrätten och borde inte heller ha gjort det i Länsrätten. Länsrätten verkar dra det hela i fel ände. Man har i Länsrätten till skillnad från Tingsrätten, att primärt bedöma fallet utifrån de förekommande rättsfigurerna mellan Teledata och mellanbolagen: finns det falska fakturor eller falsk bokföring, har faktiska transaktioner skett eller inte, strider rättsfigurerna, dvs det affärsmässiga upplägget, mot någon lag, kan man bevisa att avtal funnits mellan Teledata och de utländska leverantörerna, kan man bevisa att inga avtal fanns mellan Teledata och de svenska mellanbolagen?

Det är som exempel inte ovanligt att en svensk privatkund handlar varor från en firma i Sverige som i sin tur, när beställningen inkommer, kontaktar sin utländske grossist som i sin tur direkt skickar varan direkt hem till konsumenten. I det fallet uppfattar den svenske konsumenten med största sannolikhet att det är den svenska firman som är hans avtalspart (och svensk konsumentlagstiftning säger detsamma!) och inte den utländske grossisten som i praktiken levererat varan. På liknande sätt fungerar det mellan näringsidkare, bara att det är än mer vanligt att varor kan byta ägare t o m under tiden godset är under transport från en plats till en annan.

Att säljaren aldrig personligen befattat sig med godset utgör därför inte något bevis på att inget avtal förekommit mellan säljaren och kunden.

Ovan sagda gör det ännu mer vanskligt att etablera en sådan praxis som Länsrätten förespråkar, att avtalet kan ifrågasättas genom att man ser på vart godset levererats. Om detta skulle etableras som praxis kommer rättsväsendet att stå inför stora problem och förvirring när transportrutterna ska avgöra vilka avtal som *egentligen* förekommer mellan parterna, och transporterna ska legitimera mervärdesskatterättsliga genomsyner av parternas avtal. Tyvärr verkar det hela vara en nödlösning av Länsrätten när man hänvisar till leveransrutterna, då rätten inte funnit några bevis för att avtalen ska ges en annan innebörd än vad som redovisats och hävdats av parterna.

Genom att visa på transportrutterna har Skattemyndigheten inte lyckats bevisa något utöver parternas hävdade avtal. I övrigt kan inte Skattemyndigheten bevisa att något brott begåtts av Wiberg och Teledata, eftersom affärerna lagenligt har redovisats i Teledatas bokföring och Teledata betalat sin mervärdesskatt i sedvanlig ordning. Dessa omständigheter var för övrigt ostridiga mellan parterna i Tingsrätten och Hovrätten, utom de affärer som rörde Kennet Nordqvists två bolag STP AB och STP HB där luftfakturor påståtts förekommit.

En omständighet som också anförts är att Ulf Wiberg varit den som kontrollerat godset när det ankom till Sverige, ”ett förfarande som han i princip var ensam om” (Hovrättens dom s 24). Godset skulle sedan levereras till Teledatas lager. Att Wiberg (Teledata) och inte importören som beställt varorna gjorde inspektionen har domstolarna tolkat som att inga avtal fanns mellan beställaren/ importören och Teledata, utan att det handlat om ett skatteupplägg ”för skens skull”. Resonemanget bevisar egentligen inget, utan är en negativ tolkning av en ordinärt förekommande omständighet: Wiberg ville omgående kontrollera det gods han köpt. Importörens egna kontroller (eller snarare underlåtande att kontrollera godset) gör inte Wiberg till medbrottsling. Wiberg har agerat omsorgsfullt, till skillnad från importörerna.

7 Domstolarnas straffrättsliga bedömning av skatteutredningen

Breitfeld konstaterar i sin inläga, vilket varje läsare av domarna också kan se, att Tingsrätten (och sedermera även Hovrätten) aldrig prövar om skattemyndighetens utredning och taxeringsbeslut har stöd i gällande lagstiftning.³⁴ Detta är mycket konstigt eftersom hela åtalet bygger på denna skatteutredning och den ”mervärdesskatterättsliga genomsyn” som gjorts, en genomsyn som inte har stöd någonstans i vare sig lag, praxis eller doktrin, vilket är ett måste avseende mål om skattebrott. Genomsynen har trots detta accepterats till fullo av alla domstolar. På grund av kravet på lagstöd kan tyckas att domstolen åtminstone skulle göra *någon* rättslig analys av Skattemyndighetens påstående att en mervärdesskatterättslig genomsyn ska göras. Grunden för åtalet och domen är därför redan på ovan angivna grund starkt underminerad, utan att för den skull ha gått in på värderingen av befintlig bevisning. I Sverige går det inte att döma någon för ett brott som inte finns, hur mycket bevisning det än finns för det ”icke-existerande” brottet.

När det i målet inte finns några ”skentransaktioner” (se under ”Tingsrättens bedömning” s 89, samt vidare s 90 f) finns inte någon möjlighet att döma Wiberg för skattebrott genom att göra en genomsyn av formellt korrekta mervärdesskatterättsliga transaktioner.³⁵

För att göra en genomsyn av faktiskt korrekta transaktioner (som Skattemyndigheten finner vara s k ”skatteupplägg”) krävs stöd i lag. Sådant stöd kunde ha funnits om skatteflyktlagen (lag 1995:575) hade varit tillämplig. Den lagen gäller dock inte avseende mervärdesskatter (se ovan under avsnitt 5 samt skatteflyktlagen 1 §). Att göra analogier inom skatterätten och i straffrättsliga mål om skattebrott är fullständigt omöjligt. En analogi skulle i detta fall innebära att man skulle stödja sig på skatteflyktlagen trots att den inte formellt är tillämplig på den form av skatter som här är ifråga, mervärdesskatter. Man skulle då i domstolen utsträcka lagen till att omfatta även mervärdesskatter. Men om man utsträcker den lagen till att gälla mervärdesskatter, varför inte utsträcka den till andra skatter som miljöskatter, fastighetsskatter, osv, osv? Anledningen till det strikta förbudet mot analogier i skatterätten (som gäller även i processer om skattebrott) är att all förutsägbarhet inom taxeringsförfarandena skulle försvinna och beskattandet och lagföringen av skattskyldiga skulle tappa alla proportioner på ett sätt som aldrig varit lagstiftarnas avsikter. Samma totala förbud mot analogisk tillämpning av lag är en grundsten i all svensk straffrätt: både inom allmän straffrätt och i specialstraffrätten är det totalt förbjudet att döma någon genom att genom analogier, genom att ”skapa” brott som inte uttryckligen står skrivna i lagen!!!

När Tingsrätten (och senare Hovrätten) genomför en genomsyn av korrekta mervärdesskatterättsliga transaktioner skapar man en rättsfigur som (förhoppningsvis) aldrig förekommit i svensk rätt tidigare, man gör en skatterättslig genomsyn utan lagstöd av formellt korrekta förfaranden av en skattskyldig och avdömer detta som ett skattebrott. Antagligen (antagligen, eftersom ingen förklaring ges hur detta är grundat i skatte- eller skattebrottslagstiftning för den bedömningen) gör domstolarna en *analogi till skatteflyktlagen* för att legitimera genomsynen av Teledatas transaktioner och döma Wiberg för skattebrott. Alternativt är domstolarna under en *domvilla*: dvs man tror felaktigt att skatteflyktlagen ger legitimitet för en genomsyn av formellt korrekta mervärdesskattepliktiga transaktioner, vilket den inte gör om man läser 1 § i nämnda lag. Det är då konstigt att

³⁴ Breitfeld, s 2

³⁵ Det gäller även affärerna med Nordqvists bolag STP AB och STP HB och Andresens SMP AB eftersom bevisningen som åberopades i målen egentligen var för undermålig för fällande dom (se avsnitt 16 och 17)

domstolarna inte uttryckligen hänvisar till skatteflyktslagen om det är den man tillämpat (man hänvisar inte till något lagstöd alls, kan här tilläggas).

Bedömningsgrunden för åtalet, att en genomsyn ska göras av Teledatas formellt korrekta mervärdesskattepliktiga transaktioner, har alltså inte stöd i skattelagstiftningen.

Ulf Wiberg dömdes därmed till fängelse för skattebrott som inte finns. I säljarbolagen har skatt förskingrats, något Ulf Wiberg och Teledata bevisligen inte på något sätt aktivt deltagit i. Då han påståtts ska ha haft insikt i förfarandet i säljarbolagen görs genomsynen som ej har lagstöd.

Nästa fråga är om bevisningen räckte till för att bevisa att Wiberg gjort sig skyldig till detta ”brott som inte finns” samt att hans formellt korrekta bokföring och korrekta fakturor på grund av delaktighet i en ”konspiration” med mellanbolagen bevismässigt kunde bedömas som bokföringsbrott och bedrägeri.

8 Bevisvärderingen i Tingsrätten och Hovrätten

I brottmål gäller mycket strängare regler än i tvistemål och förvaltningsrättsliga mål när det gäller bevisvärderingen. Det krävs ”*absolut visshet*” för att en person ska fällas för det som åklagaren lägger honom till last, och inte bara att det är ”sannolikt”.³⁶ Finns inte sådan absolut visshet ska den åtalade inte dömas, eller i vart fall inte dömas för annat än de delar som åklagaren lyckats bevisa till graden av absolut visshet, eftersom detta är den bevispunkt som i alla delar krävs för ett bifall till åtalet. I ett fall som detta, rörande karusellbedrägeri, där risk finns att oskyldiga näringsidkare döms för medverkan i brottsligheten hos andra näringsidkare, bör enligt min mening en särskild noggrannhet i bevisvärderingen krävas för att en fällande dom ska utdömas. Man måste därvid söka efter specifika omständigheter som bevisar näringsidkarens deltagande i kriminaliteten, och skilja detta från allmänt förekommande omständigheter vid normal, hederlig affärsverksamhet, detta för att inte oskyldiga ska dömas enbart på grund av ”guilt by association”, som skyldig endast för att man köpt varor/ sålt varor till en kriminell näringsidkare.

När man läser domarna från både Tingsrätt och Hovrätt verkar domstolarna ha låst fast sig vid ett visst resonemang och man utreder aldrig i domskälen om det finns alternativa förklaringar till Teledatas ageranden, trots att detta är av yttersta vikt och ligger mycket nära till hands eftersom försvaret åberopat att det handlat om sedvanliga affärstransaktioner från Teledatas sida.

All bevisprövning verkar ha skett enligt *temametoden*, dvs domstolen har i princip prövat om de omständigheter och bevis som styrkts från åklagarhåll kan passa in i mönstret för ett karusellbedrägeri.

Detta ”inpassande av bevisning” är farligt i brottmål i allmänhet, men *det är extra farligt när det gäller karusellbedrägerier*, med tanke på att hederliga näringsidkare som kan ha handlat varor av ett karusellbolag oskyldigt kan komma att dömas för medverkan till sådant bedrägeri, enbart för att man genom köparens bokföring kan ”passa in” att bolaget har handlat saker från ett karusellbolag (som i Teledatas fall att det återfanns korrekta fakturor, korrekt redovisning och korrekt betalande av skatter utifrån de genomförda köpen).

Om domstolen använder temametoden, och dessutom ser omständigheterna att försäljningen har skett från ett karusellbolag som ett entydigt bevis för att en köpare varit delaktig i bedrägeriet, då finns ett allvarligt hot mot rättssäkerheten. Då kan varenda näringsidkare som någon gång köper något av ett bolag som inte betalar in mervärdesskatten dömas till ett mer eller mindre långvarigt fängelsestraff. Sett till bevisningen är detta vad som hände Ulf Wiberg. Trots att åklagaren försökt hitta andra bevis än att Wiberg köpt saker från personer han tidigare kände eller lärt känna via kontakter och deras bolag, så har detta inte lyckats. Att Wiberg handlat i mobiltelefonbranschen är inget brott, att det är vanligt att karusellbedrägerier ofta utförs genom handel med lättsålda varor som mobiltelefoner är inte heller Wibergs fel.

Däremot måste man betänka, vilket inte domstolen gjort, att i den bransch som Wiberg arbetade i är förekomsten av karusellbedrägerier vanlig, därför är det inte omöjligt eller osannolikt att han faktiskt i sin omfattande verksamhet med köp från otaliga leverantörer av mobiler faktiskt av okunskap vid några tillfällen köpt mobiler från några karusellbedrägere.

Återigen, om inköpen, korrekt bokföring och genomförda transaktioner mellan köpare och säljare är den centrala och så gott som enda avgörande bevisning som krävs för att en köpare ska dömas som skyldig riskerar med största säkerhet en stor del av de hederliga grossister som handlar med mobiltelefoner att dömas till långvariga fängelsestraff.

³⁶ Diesen, s 389

Om det finns nitiska åklagare som drar dessa köpare inför rätta och får dem dömda enbart med huvudbevisningen att köparna köpt varor från karusellbolag (vilket är lätt bevisat, eftersom hederliga näringsidkare brukar bokföra allt och spara sina fakturor och sin bokföring), då talar vi om en omfattande rättsskandal som allvarligt hotar den allmänna omsättningen och ekonomin. Detta eftersom näringsidkare inom flera branscher inte kommer att våga handla med andra än de säljare de kan vara säkra på kommer att betala in sin mervärdesskatt (något en hederlig köpare i praktiken *aldrig* kan få en garanti för).

9 Temametoden kontra värdemetoden

Att använda temametoden i brottmål är förenat med stora faror för rättssäkerheten hävdar bland annat Diesen. Temametoden innebär att man lägger de framlagda bevisen i en vågskål för att se vad som väger för och emot åklagarens presenterade bevistema, om sedan den förstnämnda sidan väger över så anses beviskravet uppfyllt och den åtalade kan dömas.³⁷ Om motfakta saknas, som i fallet med Teledata, där det fanns bevis för att affärer skett mellan Teledata och karusellbolagen i Teledatas bokföring, och det enda övriga bevis som fanns mot Wiberg som starkt skulle tala för att han varit delaktig i bedrägerierna var utsagor av medåtalade Öyvind Andresen och Kennet Nordqvist, utsagor vars bevisvärde kommer att analyseras nedan (avsnitt 16 och 17). Åklagaren presenterade även andra omständigheter, varav inga kan anses ha någon vidare styrka som bevis.

*”Oemotsagda av försvarssidan (genom motbevisning, förf anm) – och därmed inte heller ifrågasatta av rätten – får alltså huvudbevisen en falsk tyngd, ett annat värde än om försvaret lanserat alternativa förklaringar till dess existens”.*³⁸

Om domstolen hade använt sig av värdemetoden hade inte resonemangen omkring bevisningen tidigt låsts fast vid den gärningsbeskrivning som åklagaren presenterat, utan domstolen hade gjort sin plikt och även prövat alternativa förklaringar, om huruvida Wibergs handlande kunnat passa in i det som vanligen förekommer i en normal affärsverksamhet. Det var även detta som Wibergs advokat hävdade i både Tingsrätten och Hovrätten, att det från Teledata/ Wibergs sida rört sig om sedvanliga, hederliga inköp från säljarna. Åklagaren har tryckt på att visa fram olika karakteristika vid karusellhandel, och om inte domstolen är uppmärksam i ett sådant fall kan det hända (om domstolen följer temametoden):

*”att bedömningen förskjuts från det enskilda fallet till sannolikheten att detta fall är identiskt med andra fall där komponenterna är desamma (eller liknande).”*³⁹

Eftersom en köpares förfarande vid ett karusellhandelsfall är mycket lika vare sig köparen medverkar eller är helt ovetande om bedrägeriet, så fordrar det en mycket noggrann prövning av domstolen. Trots att Wiberg genom sin försvarare presenterat logiska affärsmässiga förklaringar till sitt handlande har detta snabbt avfärdats av domstolen utan egentlig analys av om det kan finnas en relevans i det försvaret anfört.

Här nedan följer en ingående, individuell analys av det som åberopats som bevisning mot Wiberg i domarna.

³⁷ Diesen, s 391 f

³⁸ Diesen s 392

³⁹ Diesen s 393

10 Ulf Wibergs vetenskap om underprisöverlåtelseerna samt annan åberopad bevisning

10.1 Priset på mobiltelefonerna

Åklagaren har hävdade att Wiberg borde ha reagerat på att priset på mobiltelefonerna han köpt var anmärkningsvärt lågt. Wiberg har svarat med att inge ett utlåtande av fil dr Bengt Möllerud angående spotpriser på mobiltelefoner som visade att prisnivåerna på mobiler varierar mellan olika länder, allt beroende av dagspriser. Åklagaren har inte kunnat motsäga detta eller visa att priset varit ovanligt lågt avseende affärerna med Tessimar, Lambarö och SMP (och där gör Hovrätten inte någon annan bedömning):

Tingsrätten lämnar åtalet utan bifall i denna del eftersom några ”gåvoliknande transaktioner” till Teledata vid handeln av mobiler med karusellbolagen inte kunnat bevisas (Tingsrättens dom, s 99 under 6.5).

En del av åklagarens konspirationsteori var just att Teledata skulle ha fått köpa telefonerna till underpris från karusellbolagen Tessimar, Lambarö och SMP eftersom karusellbolagens ägare (i påstådd maskopi med Wiberg) bestämt att ingen mervärdesskatt skulle betalas in av säljarbolagen.

I och med underkännandet av åklagarens påståenden får det därmed antas att priserna i den delen varit korrekta i enlighet med gällande marknadspriser eller att det är osäkert hur det var med priserna (dvs åklagaren har inte styrkt sin talan i den delen), och att ingen konspiration mellan Wiberg och karusellhandlarna har förekommit i denna del eftersom konspirationen avseende att Wiberg med karusellhandlarna avtalat om underpriser grundar sig på att det måste bevisas att det förekommit sådana underpriser.

En alternativ slutsats blir att Wiberg konspirerat med säljarna utan att erhålla någon vinning av detta, men det finns inga bevis som talar för detta varför Wiberg inte ska dömas. Man kan också fråga sig varför Wiberg överhuvudtaget skulle ha köpt telefonerna om han inte fått ett bra pris från säljarbolagen?

Beträffande fakturorna från VCC, AUM, FF & LS och åtta fakturor från Tessimar konstaterar domstolen (Tingsrättens dom s 91) att:

”(Ulf Wiberg)... enligt anvisningar på fakturorna betalat direkt till de utländska leverantörerna vad dessa fakturerat de fyra bolagen.”

Wiberg har alltså i enlighet med de instruktioner som bolagen angett på fakturorna betalat till de konton dit bolagen angett att de önskade mottaga betalningen. Den som betalat räkningar över internet kan ha upplevt den situationen att man betalat en faktura för en skuld till ett företag. När man matat in det begärda kontonumret dit betalningen ska gå och trycker för att gå vidare till signering av betalningen kommer helt plötsligt ett annat företags namn fram som man inte känner igen. När man dubbelkollar på fakturan att det förtryckta kontonumret verkligen stämmer med den inmatade betalningen, kan man efter visst ”detektivarbete” konstatera att bolaget man handlat av ingår i någon form av koncern eller möjligen att bolaget agerar som agent för ett företag eller liknande.⁴⁰

⁴⁰ Breitfeld (s 4) konstaterar också att det enligt EG-rätten (sjätte mervärdesskattedirektivet) fullständigt ”(saknar) (...) betydelse hur betalningarna för varorna gått till. Några sådana krav på ”omsättning” eller ”leverans” ställs inte upp i EG:s sjätte mervärdesskattedirektiv.”

Att Wiberg betalat fakturorna till de konton som bolagen skriftligen begärt kan inte jag finna vara ett bevis på att Wibeg varit inblandad i några karusellbedrägerier. Tingsrätten konstaterar ändå utifrån detta (se Tingsrättens dom, ibid):

”Det råder ingen tvekan om att Ulf Wiberg har haft sådan kännedom om affärerna mellan de fyra bolagen och de utländska leverantörerna att Ulf Wiberg visste om att de priser som Teledata betalade var lägre än vad de utländska leverantörerna hade fakturerat sina svenska kunder.”

Domstolarna bortser från den branschpraxis som finns, innebärande att importören måste erlægga en ”deposit”, deposition, på c:a 10% eller mer innan godset skeppas från den utländske exportören. Detta innebär att betalningen som erläggs efter varorna levererats i princip alltid torde understiga vad som totalt ska erläggas i betalning. Detta var något domstolarna bortsåg ifrån. Utgångspresumtionen måste därför vara att Wiberg varken hade inflytande eller kunskap om vilka priser och avtal som mellanbolagen egentligen betalat till de utländska leverantörerna.

För att motbevisa denna presumtion har Tingsrätten anfört (i enlighet med åklagarens gärningsbeskrivning) att Wiberg varit inne på banken tillsammans med Peter Rosén när Rosén skulle betala de utländska leverantörerna.

10.2 Besöken på banken med Peter Rosén

Vilka bevis hade åklagaren för att Wiberg och Rosén varit på banken tillsammans när betalningarna till de utländska leverantörerna skedde? Åklagaren påstår detta (Tingsrättens dom s 12), och Ulf Wiberg har själv berättat att han vid ett antal tillfällen följt med Rosén. Ulf Wiberg har uppgett (Tingsrättens dom s 61):

”Ulf Wiberg var ofta med Peter Rosén på banken för att kontrollera att Peter Rosén betalade till den utländska leverantören. Ulf Wiberg utförde vid dessa besök också egna bankuppdrag.”

Domstolen kan dock inte på denna grund påstå att Ulf Wiberg hade kunskap om vilka priser Rosén betalat till de utländska bolagen på det sätt domstolen gjort, då denna omständighet som åberopats inte vunnit stöd av någon ytterligare bevisning (jfr Tingsrättens dom s 91).

På alla banker gäller att företagskunden ensam får gå fram till en lucka för att göra sina ärenden. Detta gör det i princip omöjligt för Ulf Wiberg att ha någon egentlig kontroll på vad Peter Rosén egentligen betalade till de utländska leverantörerna. Hur förfarandet vid utförandet av ärenden på en bank går till borde domstolarna veta av allmän erfarenhet. Huruvida Wiberg kontrollerat några kvittenser efter insättningar framgår inte heller. Ulf Wiberg har dessutom inte något ”principalansvar” eller liknande för att kontrollera hur de betalningar Rosén gjorde till de utländska leverantörerna skedde och med vilket belopp, vilket för Wiberg i princip vore en omöjlig uppgift, givet omständigheterna.

Inget har i målet kunnat påvisas som skulle tala för att förfarandet vid Roséns betalningar avvikit från gängse rutiner, genom att Ulf Wiberg skulle ha stått framme vid luckan med Peter Rosén när denna gjorde betalningarna för att kontrollera vilka påskrivna dokument Rosén överlämnade till kassörskan. Inget är heller utrett eller bevisat om att Rosén visat Wiberg kvittenser på de betalningar han gjort och vad som skulle ha framgått av dessa kvittenser.

Wiberg har inte uppgett att han sett några kvittenser på vad Rosén betalat och ingen har heller påstått det. Även om Wiberg sett kvittenser på vad Rosén betalat kunde Wiberg inte ha dragit slutsatsen att vad Teledata betalat var underpriser.

Eftersom branschpraxisen vid importköp av mobiltelefoner är att åtminstone 10% av försäljningssumman ska erläggas i förskott innan leveransen sker borde de slutbetalningar Rosén erlade på banken där Wiberg var med ha understigit det pris Wiberg betalat. Summan Rosén betalade vid dessa tillfällen borde med andra ord med minst 10 % ha understigit vad Rosén totalt hade att betala för varorna (eftersom förskottet måste avräknas från slutsumman).

Det finns med andra ord ingenting som talar för att Ulf Wiberg visste vilka belopp Rosén betalade till leverantörerna eller till vem Rosén betalade (om han nu betalade överhuvudtaget?). Det domstolarna säger sig ha konstaterat om Wibergs insikter är alltså helt utan grund. Konstaterandet var enbart baserat på att Wiberg vid vissa tillfällen följde med Rosén in på banken där Wiberg samtidigt gjorde sina egna bankärenden. De uppgifter som finns angående bankbesöken är enligt min mening för vaga och ofullständiga när det gäller att bevisa att Wiberg hade insikt i vad Rosén betalade till sina leverantörer. Bevis om vad som förekommit mellan Wiberg/ Rosén vid dessa tillfällen saknas helt.

Wiberg kan ha uttryckt sig oklart, med risk för feltolkningar, när han sa att han var med ”för att kontrollera att Rosén betalade”. Wibergs egentliga möjlighet till kontroll slutade när Rosén gick fram till bankkassörskans lucka, som på den aktuella Föreningssparbanken var placerad så att ingen insyn från andra personer runtomkring i banklokalen var möjlig. Vad Rosén skrivit på de avier (etc) han *eventuellt* visat för Wiberg (ingen bevisning, utsaga eller något annat talar för detta) behöver inte vara överensstämmande med de han senare lämnat fram till kassörskan.

Det fanns sammanfattningsvis inte någon plikt för Wiberg att kontrollera något överhuvudtaget av Roséns betalningar till de utländska leverantörerna och det finns ingen utredning av vilka kontroller Wiberg i praktiken genomfört.⁴¹

Hovrätten har, enligt egen utsaga, haft att ta ställning till i stort sett samma skriftliga material som Tingsrätten, med tillägg av Länsrättens dom den 24 juni 2003 (se Hovrättens dom s 18). Parterna (inklusive åklagaren) har utvecklat sin talan på i stort sett samma sätt som i Tingsrätten, med vissa tillägg. Jag utgår därmed från att Wiberg/ Roséns omtalade bankbesök också omfattas av åklagarens gärningsbeskrivning i Hovrätten.

Märkligt nog har inte Hovrätten tagit någon i domen uttryckt ställning till om man delar Tingsrättens mening om ”bankbesöken” eller varför man gjort en annan bedömning i saken.

Det hela är intressant för den bedömning Hovrätten gjort av vilka från Roséns bolag som mottagit betalningarna. Hovrätten påstod, nämligen att *endast unga och för Ulf Wiberg helt okända personer som ställföreträdare för Roséns bolag mottagit betalningarna från Ulf Wiberg/ Teledata*. Vart tog Wibergs bankbesök med Peter Rosén vägen i Hovrätten???⁴² Den nya versionen i Hovrätten är intressant då Hovrätten anser detta vara bevis för att Ulf Wiberg hade insikt i vad karusellbolagen hållit på med i form av bedrägerier. Möjligen menar Hovrätten att Wiberg alltid betalade till de okända personerna på en plats och sedan vid andra tillfällen träffades Wiberg och Rosén när de skulle göra sina separata bankärenden? Rosén ska då ha mottagit betalningarna från Wiberg via företagets ”unga ställföreträdare”, sparat betalningarna till dess han kunnat träffa Wiberg så att de två tillsammans kunde gå till banken och betala de pengar Wiberg tidigare gett till de ”unga ställföreträdarna”. Det talar i så fall

⁴¹ Wiberg har uppgett inför domstolarna att han så långt det varit möjligt kontrollerat de leverantörsbolag han skulle handla från med genom att t.ex. kräva in registreringsbevis och kontrollera om F-skattesedel fanns samt att bolaget var godkänt för offentlig upphandling.

⁴² Jfr Hovrättens dom s 24

ännu mindre för att Ulf Wiberg hade insikt i vad Rosén gjorde vid de gemensamma bankbesöken, eftersom Wiberg såvitt vi vet inte under de gemensamma bankbesöken överräckte några betalningar till Rosén som denne skulle vidarebefordra till de utländska leverantörerna. Det händelseförlopp som beskrivs av Hovrätten verkar mycket konstigt.

Ska slutsatsen helt enkelt vara att ”du ska inte gå in med någon på banken för att göra bankärenden eftersom detta imperativt (utan bevis för detta) i en domstol kommer att göra dig delaktig i allt din följeslagare gör när denne gör sina bankärenden”?

I detta fall finns inga bevis för det domstolen påstår om Wibergs insikter i Roséns göromål på banken. Inte heller finns några uppgifter eller bevis om vilka faktiska kontroller (om några alls) som Wiberg gjorde angående Roséns insättningar vid dessa tillfällen. Som framgår i avsnittet nedan (10.3) kan Peter Rosén inte i samband med Wiberg/ Teledatas betalningar förvandlas till ”unga, okända personer”. Även om Wiberg sett vad Rosén betalat till de utländska leverantörerna säger detta inget om vad Rosén totalt behövt erlægga. Vad som skedde vid de gemensamma bankbesöken är minst sagt oklart och bevisning saknas helt avseende Wibergs eventuella insikter.

10.3 Vad Ulf Wiberg ”borde ha förstått” om Roséns bolag utifrån betalningarna

Det har påståtts att Wiberg som var en sådan erfaren affärsman borde ha fattat misstankar mot sina affärskontakter. Till att börja med kan man notera att försäljningen av mobiltelefoner inte varit Ulf Wibergs huvudverksamhet i Teledata. Företaget sålde datorprodukter, men emellanåt även mobiler då Ulf Wiberg hittade partier som han befann vara prisvärda. Det är inte en för långt dragen slutsats att Wiberg hade många affärer på gång samtidigt och att han inte hade tid eller möjlighet att göra fler kontroller än han tillstått att han gjort (och som inte ifrågasatts av domstolarna att han faktiskt har gjort).

Det är en grundprincip i svensk bolagsrätt att full frihet råder att bedriva sin verksamhet i vilken form man vill, i ett enda aktiebolag eller med flera bolag i koncern, etc. Man ska inte förfördelas eller privilegieras utifrån att man bedriver sin verksamhet i ett eller flera aktiebolag.

Den generellt gällande ansvarsfriheten i aktiebolag sägs vara en starkt bidragande orsak till att folk många gånger vågar starta företag, och aktiebolagsformen är en grundbult för världens växande ekonomier. Om ett företag går i konkurs ska detta inte hindra en affärsman/ näringsidkare från att försöka igen. Det är sällan en sedermera framgångsrik affärsman har lyckats bli framgångsrik med sitt första bolag, utan denne har ofta försökt flera gånger. De första bolagen får ses som lärorika erfarenheter, där gjorda misstag förhoppningsvis undviks i framtiden. Om 1 av 10 startade aktiebolag med tiden lyckas växa till ett framgångsrikt större bolag får detta anses vara ett godkänt resultat, även samhällsekonomiskt. Detta borde även Ulf Wiberg, som s k ”self made” affärsman ha varit väl medveten om (se Hovrättens dom s 11 samt s 23 f).

Hovrätten konstaterar, s 22:

”Särskilt kännetecknande för Teledatas kontakter med VCC, AUM, FF & LS och Tessimar är att Ulf Wiberg, som hela tiden företrätt Teledata, inte haft kontakt med någon av bolagens ställföreträdare utan med Jan Liljeberg, Peter Rosén eller Lennart Andersson.”

Här kan direkt påvisas ett klart sakfel av Hovrätten angående bolagens ställföreträdare, eftersom Peter Rosén enligt Hovrätten var utsedd ställföreträdare i Tessimar!

Hovrättens dom s 23:

”Av utredningen framgår att under den för åtalet aktuella tidsperioden styrelse i dessa bolag utgjorts av (...) i Tessimar av Guj Lindström, vilken befullmäktigat Peter Rosén och Stefan Lillienberg att företräda bolaget.”

Konstaterandet i nämnda citat på s 22 att ”det kännetecknande” skulle vara att Wiberg inte haft kontakt med några ställföreträdare är fel enligt vad som sedan framkommer om Tessimar i citatet på s 23.⁴³

Hovrätten verkar vidare motsäga sig själva när man senare (s 23 st 2) plötsligt konstaterar att Ulf Wiberg utöver Liljeberg/ Rosén/ Andersson träffat andra ställföreträdare för mellanbolagen (på s 22 hade han *inte* träffat några andra än Liljeberg/Rosén/Andersson). Felet på dessa andra var att de var ”tämligen unga” samt för Wiberg ”helt okända personer”. Hovrättens dom s 24:

*”Hovrätten finner det mot den bakgrunden svårförståeligt att Ulf Wiberg med sina gedigna affärserfarenheter inte skulle ha reagerat närmare på det faktum att han vid genomförandet av affärer på så höga belopp inte kom i kontakt med bolagens ställföreträdare utan **endast** (min förstärkta kursivering) med tämligen unga för honom tidigare helt okända personer, vilka han blivit nyligen presenterad för genom en av sina anställda.”*

När Wiberg uteslutande träffade de han kände som sina affärskontakter sedan tidigare (Liljeberg/ Rosén/ Andersson) är detta misstänkt i Hovrättens ögon. När Wiberg, som det senare påstås, vid vissa tillfällen i samband med betalningarna kommer i kontakt med andra ställföreträdare (Hovrätten skriver att Wiberg *endast* träffat dessa vid betalningarna, men detta är inte korrekt enligt resonemanget i Tingsrätten om att Wiberg vid tillfällen varit med Rosén på banken och gjort betalningar, se avsnitt 10.2), då är även detta misstänkt i Hovrättens ögon. Hovrätten hänvisar särskilt till följande situation:

”Guj Lindström har förekommit i målet som den person som skickade Stefan Lillienberg, utrustad med fullmakt och faktura, till Göteborg för att mot ersättning avsluta en affär med Ulf Wiberg i Teledata.”⁴⁴

Om Wiberg gör affärerna med de han känner är detta misstänkt, om Wiberg stöter på personer som han inte känt sedan tidigare under affärerna så är detta också misstänkt. *Vare sig Wiberg rättshandlat med folk han kände eller inte kände så talar det enligt Hovrätten för att Wiberg är skyldig* (Hovrättens dom s 24, st 2).

Detta visar återigen faran med att tolka in ett ont uppsåt hos köparen utifrån ordinärt förekommande omständigheter (som i det här fallet att Wiberg träffat företrädare för mellanbolagen, vissa han kände bättre och andra sämre), dvs vanliga omständigheter som kan förekomma vare sig köparen var helt ovetande eller kände till avsikten med säljarnas (de så kallade ”karusellhandlarnas”) bolagsverksamhet.

⁴³ Att notera är att Guj Lindström var Peter Roséns kumpan i flera stora bedrägerier vid sidan av de som Rosén dömts för avseende Teledata. I Tingsrättens dom framkommer att Rosén och Lindström ibland formellt och ibland som informella företrädare för flera bolag stått bakom omfattande bedrägerier (se avsnitt 15.3 – 15.7).

⁴⁴ Vi vet efter vad som framkom i den senare rättegången att Guj Lindström och Peter Rosén hade ett mycket nära samarbete i omfattande bedrägerier där de båda i flera fall utnyttjat målvakter. Både Rosén och Lindström dömdes till fängelse som huvudmän och ensamt ansvariga i ett antal härvar, se avsnitt 15.2 – 15.7.

En person som köper varor från personer (-dvs affärskontakter-) denne känner och sedan ibland i samband med betalningar, etc, stöter på företrädare som denne *inte* känner lika väl ska alltså, utifrån Hovrättens resonemang, inse att affärskontakterna håller på med kriminalitet och på denna grund ska köparen dömas för sitt onda uppsåt.

Som en parallel kan jag undra hur det skulle bli om jag går in på banken för att göra en betalning: ska jag då inte kunna lita på min bank på grund av att kassörskan där är "tämlichen ung". Vem banken/ företaget/ etc, väljer ska vara betrodd med att mottaga betalningar å dess vägnar kan inte vara misstänkt bara på denna grund, även om det handlar om stora belopp. En ung bilförsäljare kan som exempel under, under förutsättning att han medverkar vid försäljningen av i snitt 5 bilar i 200 000-kronorsklassen, komma att under en enda månad ansvara för betalningar för flera miljoner.

Hovrättens slutsatser verkar svaga, och man kan undra vilken relevans resonemangen i domen egentligen har. Det verkar inte spela någon roll vem Wiberg har gjort affärerna med i praktiken, eftersom han tillskrivs ont uppsåt endast utifrån faktumet att han träffat företrädare för bolagen. Vare sig Wiberg kände eller inte kände dessa, så är han skyldig enbart utifrån dessa sammanträffanden, är Hovrättens mening.

Hovrätten motsäger sig själva i sin motivering ovan om *på vilken grund* Wiberg skulle ha fattat misstankar mot de personer affärerna genomfördes med. Hovrättens argumentering håller uppenbarligen inte vid en logisk prövning, inte ens om man väger in att vissa ställföreträdare varit "unga personer". Wiberg gjorde alltid upp affärerna med Liljeberg/ Rosén/ Andersson, sedan skickades *ibland* en annan ställföreträdare för att lösa mottagandet av betalningar från Teledata/ Wiberg. Hur denna omständighet, att annan ställföreträdare ibland löste betalningarna, eller att denne var ung, skulle göra Wiberg starkt misstänksam samt starkt tala för Wibergs insikter i mellanbolagens verksamhet, det har inte Hovrätten någonstans gett en logiskt acceptabel förklaring på. Det finns inget som talar för att Wiberg överräckte betalningar till Rosén på banken som denne skulle betala till de utländska leverantörerna, även om en läsare av domen skulle kunna anta det. Den insikt Wiberg tillskrivits är därmed spekulativ, eftersom varken domstolarna, åklagaren eller andra utomstående kunnat visa vad som försiggått vid dessa bankbesök. Vilka personer som representerat Roséns bolag vid Wibergs betalningar till dessa kan inte entydigt bedömas vara en sådan indikator på Wibergs uppsåt/ delaktighet på det sätt domstolarna har sagt. Vi vet inte om till exempel Stefan Lillienberg mötte Wiberg i kostym och med ett respektabelt, övertygande sätt. Dessutom hade säkerligen Peter Rosén i förväg gjort klart för Wiberg att just denne person från hans företag skulle komma för att mottaga betalningarna. Man måste notera att i straffrättsliga mål har domstolen att ta ställning till den gärningsbeskrivning åklagaren presenterat i åtalet, och inte pröva andra kriminella gärningar än vad denne framställt. Hovrättens dom innehåller ingenting om att några justeringar av åtalets gärningsbeskrivning mot Wiberg skett, varför man kan undra hur Hovrätten får ihop att *endast* unga, okända personer träffat Wiberg vid betalningarna samt att Wiberg och Rosén varit på banken för att genomföra betalningar (?). Peter Rosén kan väl inte förvandlas till "unga, okända personer"(?), varför slutsatsen blir att vid bankbesöken har inte Wiberg gett Rosén något att betala till de utländska leverantörerna (mellanbolagen), utan Wiberg/ Teledatas betalningar har skett vid andra tillfällen. Det saknas helt bevisning och utredning om vilka kontroller Wiberg gjorde av Roséns bankärenden när dessa besökte banken tillsammans.

Även om Wiberg ”borde ha fattat misstankar” mot sina affärspartners är steget därifrån till att döma Wiberg för grov brottslighet kopplad till dessa personers bolag mycket stort. Detta kan illustreras av fallet NJA 1982 s 164 som rörde en åtalad som överlämnat pengar till en person under omständigheter där redan transaktionen gav HD anledning att tro att det rörde sig om grov brottslighet (se domskälen):

”Såsom domstolarna funnit har Lars H den 13 juli 1981 i Stockholm till Leonard van G överlämnat 240.000 kronor. Redan omständigheterna vid överlämnandet ger anledning till misstanke att transaktionen varit brottslig eller haft samband med brottslig verksamhet. Misstanken stärks av det förhållandet att ingen av de tilltalade lämnat en förklaring till transaktionen som ens i någon mån förtjänat tilltro. I förening med vad som i målet upplysts om de tilltalades kontakter med personer i Holland som är starkt misstänkta för att bedriva organiserad narkotikabrottslighet, gör nu anförda förhållanden högst sannolikt att överlämnandet av pengarna utgjort led i narkotikahandel. Även om man anser det kunna hållas för visst att pengarna har anknytning till affärer med narkotika, är emellertid steget långt till en slutsats att de tilltalade gjort sig skyldiga till brott enligt åtalet.”⁴⁵

Diesen kommenterar fallet enligt följande:

”Detta ”långa steg” går inte att klara med den i målet befintliga bevisningen, menar HD. Bevistemat är för vagt (dvs gärningsbeskrivningen brister i konkretion) och de faktiska omständigheterna är oklara.”⁴⁶

Åklagarens bevisstema i fallet med Ulf Wibergs deltagande i mellanbolagens bedrägerier var genomgående baserat på den av åklagaren presenterade konspirationsteorin. Även om åklagaren avgett en detaljerad berättelse om denna teori finns det inga talande bevis utifrån de faktiska omständigheterna som stöder tesen. Gärningsbeskrivningen har mao stora brister i förhållande till den presenterade bevisningen, och de faktiska omständigheterna (t ex angående vad som försiggick när Rosén och Wiberg var tillsammans på banken) är väldigt oklara. Som bevis för Wibergs inblandning räcker inte att omständigheterna vid betalningarna varit mycket skumma (om nu t ex att Wiberg träffade för honom okända personer som ställföreträdare för mellanbolagen samt bankbesöken Wiberg/ Rosén gjorde kan anses vara det). Det krävs specifika bevisfakta som länkar Wibergs betalningar till deltagande i en viss, av åklagaren påstådd, kriminell gärning. Eftersom bevisfakta saknas som länkar Wibergs betalningar till mellanbolagens bedrägerier försöker åklagaren genom en vag gärningsbeskrivning (här i form av en obevisad konspirationsteori) öppna för att domstolens bevisvärdering ska grundas enbart på en ”hög ursprungssannolikhet”. Det är sannolikheten att Wiberg känt till/ varit medveten om de bedrägerier hans affärskontakter sysslat med i mellanbolagen och då mellanbolagens företrädare visat sig vara kriminella.⁴⁷ Diesen säger om sådana bedömningar i domstolarna:

”Denna vaghet godtas inte av HD – ansvar på grund av kapacitet för brottet eller ”guilt by association” kan inte godtas.”⁴⁸

Ändå är detta vad som konsekvent drabbat Ulf Wiberg i alla härvorna. Wiberg ”borde ha förstått”/ ”kan inte ha varit ovetande”, etc, utan någon egentlig bevisning för detta. Wiberg

⁴⁵ Diesen 2002, s 124

⁴⁶ Diesen 2002, ibid

⁴⁷ Diesen 2002, s 124 f

⁴⁸ Diesen 2002, s 125

dömdes, hävdar jag, generellt på grund av ”guilt by association”, skyldig på grund av att han handlat varor från bolag vars företrädare förskingrat mervärdesskatten.

Att bevisning för denna inblandning saknats och kan ha varit svår att få fram (bokföring saknades i alla mellanbolag, ingen klara bevis eller utpekanden av Wiberg förekom i domstolarna) får inte medföra att domstolarna sänker beviskraven för fällande dom.

HD skriver i domskälen avseende samma mål, NJA 1982 s 164:

*”Också i narkotikamål – och även beträffande en tilltalad som under alla förutsättningar kan förutsättas vara engagerad i illegal handel med narkotika – måste det för en fällande dom krävas att det blivit ställt utom rimligt tvivel att den tilltalade gjort sig skyldig till brott i enlighet med åtalet.”*⁴⁹

Alternativa hypoteser kunde för Teldatas/ Wibergs del lätt framställas, särskilt att Wiberg kunde ha varit en vanlig köpare från mellanbolagen, och inte en konspiratör med mellanbolagen alternativt huvudansvarig för mellanbolagens bedrägeri. Wiberg hade svårt att försvara sig mot åtalet, eftersom vanligt förekommande omständigheter av domstolarna befunnits vara bevis för Wibergs inblandning. Varför skulle Wiberg behöva bevisa att ordinära omständigheter var just ordinära? Hade Wiberg framfört bevisning om att dessa omständigheter (att han träffat ställföreträdarna för mellanbolagen, handlat av dessa samt betalat de fakturor han fått av dessa) var korrekta så som konstaterats har han ändå inte kommit åt den kriminella innebörd som dessa på mycket svaga grunder getts av domstolarna. Nu borde inte Wiberg ha behövt bevisa något om dessa saker, dels på grund av att åklagaren inte framför någon egentlig bevisning för Wibergs inblandning (förutom medåtalades skriftliga återtagna utsagor framkomna under tvivelaktiga omständigheter), dels på grund av att domstolen ex officio kan pröva om inte dessa ordinära omständigheter kunde passat in i en högst ordinär och hederlig affärsverksamhet hos Wiberg. Diesen säger ytterligare om ovan nämnda rättsfall:

*”Men inte heller en total brist på motbevisning kan medföra att huvudtemat (presenterat av åklagaren, förf anm) automatiskt anses styrkt: För det första måste gärningen vara tillräckligt preciserad, för det andra måste det finnas konkreta bevis till stöd för gärningspåståendet och för det tredje måste utredningsbara alternativa förklaringar kunna prövas och elimineras.”*⁵⁰

Med detta som bakgrund kan man fundera på om Wiberg’s handlande med mobiler från flera bolag, i princip företrädna av samma personer som han kände sedan tidigare, har något värde alls som bevis för Wibergs uppsåt (?). Var det bara Liljeberg/ Rosén/ Andersson som Wiberg träffade i samband med affärerna? Om det alltid var ”unga, okända personer” som tog emot betalningarna från Wiberg/ Teledata, vilket bevisvärde har detta egentligen mot Wiberg? Vad var kriminellt med att Rosén och Wiberg följdes åt till banken tillsammans? Vad gjorde Rosén och Wiberg när de var på banken?

Är det kriminellt att handla från affärskontakter man har sedan tidigare, även om dessa bedriver verksamhet genom flera bolag? Svaret på den sista frågan bör vara nekande, i alla fall så länge inte ett bevisat ont uppsåt och påvisad kriminalitet finns hos köparen. Hur det förhåller sig med de andra frågorna borde Hovrättens ledamöter ha funnit svar på innan man dömde Wiberg för affärerna med Roséns affärer. Det räcker enligt HD inte att omständigheterna omkring betalningarna var mycket skumma för att anse att en åtalad är skyldig (jfr om NJA 1982 s 164 ovan). Det räcker inte att motbevisning saknas för åklagarens

⁴⁹ Diesen 2002, ibid

⁵⁰ Diesen 2002, s 126

gärningsbeskrivning och av denne framlagda bevisningen för att åtalet ska anses styrkt, så länge som de anförda omständigheterna och bevisen kan inpassas i alternativa förklaringar (t ex att Wiberg bara deltagit som en vanlig köpare av varor utan insikt i mellanbolagens verksamheter och dessas uppsåt).

Rörande fallet ovan konstaterar Diesen:

*”I detta fall var dessutom gärningspåståendet så vagt att däri kunde intolkas även straffria alternativ.”*⁵¹

Så var också fallet med Wiberg, vilket jag har påtalat flera gånger under denna utredning. Diesen fortsätter:

*”När rätten inte inom något deltema (rekvisit) hittar en alternativ förklaring att föra bevisen emot är brottet styrkt bortom rimligt tvivel. **Men om vissa fakta i målet kan länkas till en sådan friande förklaring föreligger rimligt tvivel** (förf förstärkta kursivering).”*

Föreligger rimligt tvivel ska den åtalade frikännas. Alla fakta som presenterats mot Wiberg och som normalt förekommer vid normala affärer (betalande enligt anvisningar på fakturor, att Wiberg emellanåt träffade ställföreträdare för mellanbolagen, etc) talar för att Wibergs inblandning i och uppfattning av sina affärer med mellanbolagen varit de som en vanlig köpare har. Denna tes skulle uppenbart prövas i målen. Åklagaren har i flera fall försökt ”mystifiera” vanliga affärshändelser för att kunna få dessa att tala emot att det varit fråga om vanliga affärer för Wiberg (se särskilt ”Tessimarkvittningen” och ”Trianguläraffären”, avsnitt 20.2 och 20.3).

10.4 De ”annorlunda” betalningsrutinerna och mottagaren av leveranserna.

Borde Ulf Wiberg ha vunnit insikt i mellanbolagens förehavanden genom vad han erfor när Rosén begärde betalning för leveranserna på sätt som inte kan betraktas som sedvanliga?⁵² Som nämnts ovan (se avsnitt 6.2) har Wiberg betalat för varorna i enlighet med de instruktioner som säljarna givit honom. Varför skulle Wiberg bli misstänksam mot säljarna så länge betalningarna gått till giltiga företagskonton? Om Peter Rosén, som var Wibergs affärskontakt, bedrev verksamhet i flera bolag eller verkade som agent för utländska leverantörer är inte något Wiberg behöver reflektera så mycket över, dvs detta är lagligt (vilket det är) eller att det skulle innebära risker för Wiberg.⁵³

Det är högst vanligt att varor byter ägare under tiden godset är under transport från en plats till en annan. Att säljaren aldrig personligen befattat sig med godset utgör därför som även sagts tidigare inte något bevis på att inget avtal förekommit mellan säljaren och kunden. Det finns till och med särskilda regler just avseende hur mervärdesskatt ska hanteras när varor transporteras från en ursprunglig säljare till en slutkund där mer än två länder berörs. Enligt artikel 5.1 i sjätte mervärdesskattedirektivet sägs att:

⁵¹ Diesen 2002, s 126

⁵² Tingsrättens dom s 11 ff/ s 91ff

⁵³ Vid ett tillfälle begärde Rosén betalning till ett personkonto, varvid Ulf Wiberg, enligt sin egen utsaga, uttryckligen gjorde klart för Rosén att han inte var glad över att behöva betala till ett sådant personligt konto istället för ett företagskonto. Roséns ursäkt till Wiberg var att han ännu inte av banken fått ett företagskonto för det nya bolaget.

"(...) med "leverans av varor (menas) en överföring av rätten att såsom ägare förfoga över egendom."

Det finns dock inga krav i direktivet att säljaren faktiskt har befattat sig med egendomen (dvs varorna/ godset). Det finns legitima bolag vars enda affärsidé är att vidareförsälja varor så snabbt som möjligt. Så kan ske till och med under den tid varorna är under leverans från ett ställe till ett annat. Alternativt kan bolagen sälja varor innan de själva beställt dessa hos sin leverantör. Detta förfarande är allmänt känt och gör att bolagen inte behöver hålla sig med så stora lager om ens några lager alls.⁵⁴ I nästa avsnitt studeras den bevisning Ulf Wiberg åberopat i form av ett expertutlåtande som "normalförklarar" de ageranden domstolarna funnit vara bevisning för Wibergs uppsåt och insikt i mellanbolagens bedrägerier.

Fallet med "Tessimarkvittningen" är dock en fråga för sig, där Wiberg på Roséns uppmaning betalat en skuld till Tessimar med varor istället för pengar. Vissa betalningar gick också till Roséns personkonto, då Rosén enligt Wibergs uppgift, vid startandet av Tessimar påstått att han ännu inte fått något företagskonto (se avsnitt 20.3).

I samband med leveranserna har Ulf Wiberg kontrollerat att det gods han mottagit genom att åka ut till flygplatsen. Detta har av domstolarna tolkats som att

10.5 De faktiska och etablerade handelsrutinerna vid mobiltelefonhandel

Ulf Wiberg har genom ett expertutlåtande avseende spotmarknaden för mobiltelefoner förklarat hur handeln går till på denna marknad. Det var som bekant dessa "rättsfigurer" hos Wiberg och mellanbolagen domstolarna kritiserat och även anført som ett bevis för Wibergs deltagande och uppsåt i mellanbolagens bedrägerier.⁵⁵ Detta utlåtande har dock inte ifrågasatts av åklagaren (eller skattemyndigheten i Länsrätten), däremot har domstolarna inte tagit hänsyn till den beskrivningen av faktiska förhållanden som givits i nämnda utlåtande. Man har mer eller mindre avstått från att bedöma denna inlägga, trots att man gått åstad och gjort en helt egen (och från expertisen) avvikande bedömning av hur handeln med mobiltelefoner "vanligtvis" går till. Eftersom ingen motbevisning presenterats måste domstolens argumentation i förhållande till bevisningen om hur mobiltelefonhandel går till kunna ge svaret på *varför* man bedömt leveranserna direkt från importör till slutkund som så suspekta. Sådan saklig argumentation saknas från domstolarna.

I den studie som fil dr Bengt G Möllerud gjort ("Om spotmarknaden för mobiltelefoner – ett dynamiskt inslag på mobilmarknaden", bilaga till detta arbete) och som Ulf Wiberg inlämnat som bevisning i målen i Tingsrätten och Hovrätten återfinns följande (s 22):

"Speditörerna spelar en viktig roll eftersom de dels har lagerkapacitet, dels kan frakta telefonerna över hela världen."

Domstolarna har funnit (Tingsrätten s, Hovrätten s) att mellanbolagens avsaknad av lagerkapacitet var en indikator på att det var Teledata som var den "verkliga" kunden. Som synes av citatet ovan kan man utnyttja lagermöjligheterna som finns hos speditörerna och ett tradingbolag som köper och säljer mobiltelefoner kan (möjligen med visst omak) klara sig utan egna lagermöjligheter. Problemen att sakna eget lager är antagligen mindre för den som driver ett mindre företag än för den som bedriver ett större. Att ha ett lager är som bekant

⁵⁴ Breitfeld, s 4

⁵⁵ Se avsnitt 6.2 om leveransrutinerna och avsnitt 14 om avtalen som underkänts trots att inga bevis fanns för att avtal "egentligen" fanns mellan Teledata och de utländska leverantörerna (eller för den del att avtal inte fanns mellan Teledata och de svenska säljarbolagen)

förknippat med vissa kostnader. Driver man en mindre verksamhet i t ex ett nystartat företag och vet att man kan klara sig utan lager under bolagets första verksamhetstid kan detta vara ett sätt att minska både risker och kostnader. Den möjligheten verkar finnas för de bolag som är verksamma inom tradingverksamhet med mobiltelefoner, likt de bolag som sålde mobiltelefoner till Teledata och som omfattas av åtalet mot Teledata/ Wiberg.

11 Bokföringen i karusellbolagen

Försvaret hade problem att bevisa åklagarens påstående att bedrägeribolagen endast handlat med Teledata och inga andra företag eller näringsidkare eftersom bokföringen försvunnit ur bedrägeribolagen. Den enda bokföring som fanns att tillgå var Teledatas, där allt redovisats lagenligt. Frågan är då hur åklagaren kunde bevisa att bedrägeribolagen *endast* handlat med Teledata då bokföringen saknats? Svaret är att det har åklagaren *inte* kunnat bevisa, lika lite som försvaret kunnat visa att säljarbolagen haft affärer med andra bolag än Teledata. När domstolen accepterat åklagarens påstående om att Teledata var det enda bolaget som handlade med bedrägeribolagen som varande fakta i målet och finner att detta är bevisat, så är detta inte riktigt.

Då åklagaren inte kunnat styrka detta borde detta lämnas utan avseende och anses helt sakna ett fast, entydigt bevisvärde. Tvärt emot faktum har domstolen sett detta som ett bevis för att Teledata och Wiberg varit inblandade i bedrägerierna. Hovrätten konstaterade:

*”Under den korta verksamhetstiden har det inte ens påståtts att dessa bolag gjort affärer med något annat företag än Teledata. Någon bokföring har inte återfunnits hos något av de i målet förekommande mellanbolagen.”*⁵⁶

Hovrätten verkar här ha misstagit sin uppgift och tror att man helt plötsligt har att avdöma ett *tvistemål*. Att svarandesidan inte anfört att affärer skett med andra bolag än Teledata ska inte hindra Hovrätten från att medelst logik kunna konstatera att *det finns heller inga bevis för att Teledata skulle vara det enda bolag som karusellbolagen gjort affärer med*. Då all bokföring saknas kan det inte finnas någon tvekan om att det föreligger starka tvivel om vilka som egentligen förekommit i säljarbolagens kundkrets!⁵⁷

Att åklagarens anförda bevisning brister ska inte lastas på den åtalade. Åklagaren har inte visat att det är uteslutet att säljarbolagen sålt till andra näringsidkare, utan lutar sig enbart på Teledatas bokföring som visar att Teledata köpt varor från säljarna.

I ett tvistemål får domstolen som bekant i princip inte ta hänsyn till andra omständigheter och yrkanden än det som parterna å var sin sida hävdade under processen (även om domstolen kan dra andra slutsatser ur den presenterade bevisningen än parterna hävdade ska göras).⁵⁸

I brottmål är domstolen däremot fri att göra sin egen bedömning av den av åklagarsidan framlagda bevisningen, oavsett vad parterna framfört som argument i förhållande till denna.⁵⁹ De krav som finns är i enlighet med muntlighets- och omedelbarhetsprincipen, att den avdömda domen ska grundas allenast på de omständigheter som framkommit under förhandlingen. En uppfattning att en svensk domare i ett brottmål inte skulle vara förhindrad att dra en så enkel logisk slutsats i sin bevisprövning av det som åklagaren lagt fram, på grund av vad svarandesidan sagt eller inte sagt, strider mot svensk rätt och gällande processlagstiftning, jfr RB 35:1⁶⁰

⁵⁶ Hovrättens dom, s 21

⁵⁷ Jfr t ex Kennet Nordqvist som under utredningen vid ett flertal gånger ändrat sin utsaga (hovrättens dom s 22)

⁵⁸ jfr RB 17:3 § för tvistemål: ”Dom må ej givas över annat eller mera, än vad part i behörig ordning yrkat. Är saken sådan, att förlikning därom är tillåten, må dom ej grundas å omständighet, som icke av part åberopats till grund för hans talan.”

⁵⁹ RB 30:2 §: ”Om huvudförhandling har hållits, skall domen grundas på vad som förekommit vid förhandlingen.”

⁶⁰ Gärde, m fl, s 475: Ur kommentaren till RB 35:1: ”Regeln om domarens frihet vid bevisvärderingen innebär åter icke, att han får grunda sitt avgörande på en rent subjektiv uppfattning rörande de olika bevisens värde, utan hans övertygelse måste vara objektivt grundad och således stödjas på skäl, som kunna godtagas av andra förståndiga människor.”

Den logiska slutsatsen är att den saknade bokföringen inte entydigt kan sägas stödja att Teledata var det enda bolag som hade affärer med mellanbolagen.

Ett sådant påstående att Teledata var den enda kunden måste backas av ytterligare, till den saknade bokföringen kopplade hjälpfakta, annars kan det när det gäller Teledata inte med logisk framgång hävdas av domstolen att det varit på det ena eller andra sättet. Om annan stödbevisning funnits som entydigt visat att Teledata varit det enda kundbolaget, hade det kunnat ge en övertikt för sannolikheten att det faktiskt bara var Teledata som var kund hos mellanbolagen. Sådan bevisning saknas, varför domstolens resonemang om relevansen av den saknade bokföringen i mellanbolagen endast är spekulativ till sin natur.⁶¹

Att mellanbolagen endast existerat under ”en kort verksamhetstid” skulle också tjäna som bevis för att mellanbolagen Teledata handlat med varit karusellbolag. Den korta verksamhetstiden i mellanbolagen bevisar *inte* heller att Teledata och Ulf Wiberg varit inblandade i mellanbolagens bedrägerier, som Hovrätten tycker sig konstatera. Se citatet igen (s 21):

”Under den korta verksamhetstiden har det inte ens påståtts att dessa bolag gjort affärer med något annat företag än Teledata.”

Hovrätten missar här en omständighet som starkt talar för att Teledata inte var det enda bolaget som mellanbolagen gjort affärer med. Angående den s k ”Tessimarkvittningen” där Peter Rosén för Tessimars räkning hämtade 200 mobiltelefoner och 400 batterier. Vad hände sedan med dessa varor? De har antagligen sålts vidare och de har enligt all utredning och bevisning *inte* sålts tillbaka till Teledata.⁶²

Vid bevisvärderingen, som ska ske av varje bevis för sig, får inte andra ”okopplade” bevis åberopas som hjälpfakta för att ge ett enskilt bevis starkare bevisvärde än det annars skulle ha, jfr Stenings exempel om relevansen av ett par försvunna byxor i ett mordfall.⁶³ Ett gott hjälpfakta skulle i Stenings exempel ha varit att någon sett den tilltalade kasta ett par blodfläckade byxor, medan andra fristående bevis, t ex att någon sett den åtalade utanför mordoffrets bostad kvällen för mordet inte är ett hjälpfakta utan ett annat bevisfaktum som inte genom någon speciell koppling styrker de försvunna byxornas bevisvärde, utan det är i sig ett eget bevisfakta för en eventuell inblandning i mordet. Hovrätten konstaterar dock korrekt bl a utifrån den saknade bokföringen att syftet med säljarnas bolag inte varit att bedriva seriös affärsverksamhet.⁶⁴ Detta fatum framstår som uppenbart i efterhand när alla

⁶¹ Det som anförts till stöd för att Teledata varit enda kunden kommer från de tvivelaktiga polisutsagor från Öyvind Andresen och Kennet Nordqvist, utsagor vars bevisvärde är mycket tvivelaktigt, se avsnitt 16 och 17

⁶² Tessimar hade några veckor innan satts i likvidation, något Ulf Wiberg uppgett att han inte blivit upplyst om. Exemplet visar trots det att Rosén med största sannolikhet hade andra affärspartners än Teledata där telefonerna och batterierna undanflyttas. Det är dock svårt att spåra dessa partners eftersom all bokföring saknas i mellanbolagen. Att Skattemyndigheten överhuvudtaget började undersöka Teledata berodde enligt uppgift på att man tyckte att ovanligt många av Teledatas affärspartners gått i konkurs utan överskott.

⁶³ Stening, s 46 f Ett par av den åtalades byxor hade försvunnit utan att den åtalade kunde ge en förklaring till att så skett. I domskälen uttryckte rätten in concreto att den övriga bevisningen skulle utgöra ett hjälpfaktum vid bevisvärderingen av de saknade byxorna. ”Hela detta resonemang är felaktigt...” säger Stening (s 47), eftersom sammansättningen av flera bevisfakta inte avser värderingen av det enskilda bevisfaktumets värde. Man måste mao skilja på när man ska väga ihop flera enskilda bevisfaktum till en samlad bedömning (och förstås kunna skilja på ett hjälpfaktum och ett bevisfaktum när man värderar det enskilda bevisfaktumet så man inte väger in fel saker).

⁶⁴ Hovrättens dom, s 21

fakta om säljarbolagen presenterats. Däremot bevisar inte dessa förhållanden att Wiberg/Teledata varit inblandat i bedrägerierna på det sätt domstolarna påstått.⁶⁵ Följande visar att Tingsrätten synes ha låst fast sig vid ett resonemang som egentligen inte är självklart (Tingsrättens dom s 91):

”Det är uteslutet att affärerna (med mellanbolagen, förf anm) inte varit planerade med syfte att den ingående mervärdesskatten i Teledata skulle finansiera möjligheten för Teledata att sälja för ett lägre pris än vad de utländska leverantörerna fakturerat”

Motiveringen till detta var baserat på faktureringsrutiner (se avsnitt 10.2 och 6.2), leveransrutinerna (att varorna levererats direkt till Teledatas lager (se avsnitt 10.3), och det obevisade påståendet att Wiberg varit med Peter Rosén på banken (se avsnitt 10.2).⁶⁶ Dessutom anfördes de återtagna utsagor från polisförhör med två medåtalade som avhandlas nedan och som lagstridigt accepterats som bevisning (avsnitt 16 och 17).

Det anfördes av Hovrätten (Hovrättens dom s 24) att Wiberg borde ha fattat misstankar mot flera av säljarbolagen eftersom de endast var registrerade för redovisning av moms i samband med självdeklaration och några var överhuvudtaget inte registrerade för mervärdesskatt. Affärerna ifråga avsåg dessutom betydande belopp. Vilka bolag som inte varit registrerade för mervärdesskatt framgår inte i domarna. Angående de bolag som var registrerade för mervärdesskatt i samband med självdeklaration kan anmärkas att det inte vilade på Ulf Wiberg att se till att dessa ändrade redovisningssätt för mervärdesskatt när deras omsättning översteg en miljon kronor. Ulf Wiberg torde ha förutsatt att säljarbolagen skulle sköta detta enligt gällande lag.

Skulle verksamheten i mellanbolagen varit meningslös att bedriva om den inte gynnat Teledata? Tingsrätten verkar ha låst fast sig vid ett sådant tänkande (se citatet ovan) men då har man inte sett att de personer som driver mellanbolagen utan syfte att betala in mervärdesskatt genom försäljningarna tillskansat sig mervärdesskattepengarna och behållt dessa. Kan vara att domstolarna undrat över varför inte mellanbolagens företrädare tog hela köpeskillingen utan att betala något till de utländska leverantörerna. Det finns några självklara svar på detta. Vad hade hänt om Peter Rosén inte betalat leverantörerna för den första leveransen? Svaret är att han aldrig någonsin mer fått beställa något från den leverantören, oavsett om Rosén startat nya bolag. Varför skulle leverantörerna låta sig luras mer än en gång?

Genom att se till att leverantörerna fått betalt men sedan behållt mervärdesskatten själv har Peter Rosén kunnat hålla på ”under lång tid” och ”det sammanlagda värdet av affärerna” har genom detta blivit ”mycket högt”.⁶⁷ Då Tingsrätten i sina resonemang inte sett denna enkla lösning, trots att de själva i domen skrivit svaret på vad som är den troliga alternativa förklaringen till det resonemang de i övrigt låst fast sig vid (som skulle vara att Wiberg är skyldig för alla mellanbolags affärer) är mycket märkligt. Hade domstolen överhuvudtaget reflekterat över en alternativ förklaring borde man lätt kunnat konstatera detta. Här kan också noteras (se avsnitt 20.3) att när Tessimar gått i konkurs och även Rosén gått i personlig konkurs under 1998 gjorde inte Rosén några fler affärer (inte så vitt det gått att påvisa i alla fall).

⁶⁵ Tingsrättens dom s 91, Hovrättens dom s 22

⁶⁶ Motivering och slutsats finns i Tingsrättens dom på s 91

⁶⁷ Tingsrättens dom s 91

Bevispunkten borde därmed *egentligen* inte ha flyttat sig nämnvärt vare sig till åklagarens eller Wibergs/ Teledatas fördel när domstolen objektivt ska bedöma bevisvärdet mot Teledata utifrån saknad bokföring i andra bolag samt dessa bolags verksamhetstider. Åklagarens konspirationsteori har därmed inte vunnit något stöd genom den saknade bokföringen och dennes påstående att Teledata varit karusellbolagens enda kund. Tvekan borde också ha uttryckts angående bevisvärdet av leveransrutiner och betalningsrutiner.

Stödbevisningen ("kort verksamhetstid") skulle innebära verksamhet i något år eller så i vissa av bolagen. Är ett år då så kort tid att det är uteslutet att ett bolag inte skulle hinna handla med någon annan än Teledata? Ett sådant påstående verkar absurt, men det är vad Hovrätten argumenterar för i domen.

Åklagaren påstod även att Wiberg var den som faktiskt stod bakom och var ansvarig för karusellbolagen, på denna punkt frikändes Wiberg dock helt av både Tingsrätt och Hovrätt, där kunde domstolarna konstatera att det fanns inga bevis för detta påstående mot Wiberg. Åklagarens konspirationsteori hade inget stöd för detta påstående (ang konspirationsteorin, se avsnitt 13).

Den saknade bokföringen är därmed, pga brist på stödjande bevisning kopplat till bokföringen heller inget bevis mot Teledata och Wibergs inblandning, utan enbart mot de ansvariga för karusellbolagen.

Not: Om Wiberg varit karusellbolagens enda kund, vad skulle det ha bevisat? Om det funnits hållbara bevis för att Wiberg konspirerat med karusellbolagens företrädare hade det kunnat vara av relevans, i övrigt kan Wiberg ha blivit duperad av bedragarna att tro att karusellbolagen hade en större verksamhet än vad som faktiskt var fallet. Som jag visat genom analyserna ovan, finns ingen hållbar bevisning som visar att Wiberg varit i maskopi med bedragarna, varken före eller under den tid affärerna pågick, på det sätt åklagarsidan hävdar och domstolarna felaktigt slagit fast. Wiberg är i sådana fall, och enligt min bedömning, dömd på obevisad spekulation, och inte på bevisade fakta.

12 Teledatas bokföring

Det enda som i princip bevisats är att Teledata handlat av säljbolagen, all bevisning om detta är baserat på Teledatas bokföring. Åklagaren ska visa Wibergs skuld, innan Wiberg ska tvingas bevisa motsatsen! Att Teledata handlat med karusellbolagen har tyngden av att vara knappt ens ett mycket svagt indicium, så länge inte annan bevisning finns som styrker åklagarens tes avseende Teledatas korrekta bokföring. Det är en grundförutsättning som köpare för att åtalas för delaktighet i karusellbedrägeri att man köpt varor. Att den grundförutsättningen är uppfylld bevisar dock inte att köparen vare sig är delaktig eller hade insikt i säljarnas verksamhet.

Teledatas bokföring har därmed inget annat bevisvärde än att transaktionerna har skett och att Wiberg följt alla gällande lagar om redovisning, bokföring och beskattning, eftersom dessa saker befunnits vara helt korrekta i Teledata, trots noggranna granskningar. Teledatas bokföring borde snarast ha tolkats som ett starkt indicium på att Wiberg i realiteten är en seriös och hederlig affärsidkare som sköter sina lagliga åligganden, vilket styrks av att han tidigare varit helt ostraffad och verkat som fullständigt laglydig näringsidkare i många år innan de i målet aktuella inköpen från bolag som inte betalat sin mervärdesskatt.

Trots en korrekt bokföring gjorde skattemyndigheten och domstolarna en ”mervärdesskatterättslig genomsyn” och lastade Teledata för säljarbolagens underlåtenhet att betala mervärdesskatt. Därmed skulle den korrekta bokföringen vara falsk (angående den otillåtna genomsynen, se avsnitt 13).

Att den, enligt alla lagar, korrekta redovisningen och bokföringen i Teledata förvandlas till ett bevis för grovt skattebrott, grovt redovisningsbrott och bedrägeri, beror av åklagarens ”konspirationsteori” som är steget före i beviskedjan.

”Konspirationsteori” (W använde mellanbolag) → Korrekt bokföring är redskap för bedrägeri → korrekt bokföring är därmed *egentligen* inkorrekt och utmärkt bevis för brottsligheten.

Om Wiberg varit en ovetande kund till bolagen hade aldrig den korrekta bokföringen kunnat anses vara bevis för någon brottslighet. För att den korrekta bokföringen ska anses vara brottslig måste vi alltså se om åklagararens bevisning för konspirationsteorin håller för en juridisk analys.

13 Konspirationsteorin

13.1 Åklagarens konspirationsteori

Åklagaren hävdade i Tingsrätt och Hovrätt (tingsrättsdomen s 38 f) att Ulf Wiberg, Jan Liljeberg, Bo Duzäll och Peter Rosén under sommaren 1997 träffades ”på okänd plats” för att där göra upp kriminella planer för skarussellbedrägerier i syfte att undandra staten pengar för mervärdesskatt. Denna konspiration är grunden för både åtal och fällande dom.⁶⁸

För en sådan allvarlig anklagelse måste förstås åklagaren presentera någon form av bevisning. Det har åklagaren inte gjort. Det finns i domarna inte omnämmt att det skulle ha funnits någon bevisning alls i form av text hotellräkningar, taxikvitton, avlyssningsmaterial, vittnesmål eller någon annan bevisning i någon form som skulle styrka att Wiberg:

- (1) varit någonstans vid någon tidpunkt under perioden ”sommaren 1997”,
- (2) träffat de av åklagaren uppräknade personerna
- (3) att Wiberg och de omnämnda personerna konspirerat tillsammans vid detta påstådda möte.

Märkligt nog finner Tingsrätten och Hovrätten inte anledning att ifrågasätta att Wiberg planerat karussellbedrägerier med de övriga vid denna tidpunkt på det sätt åklagaren påstått!⁶⁹ Eftersom åklagaren inte presenterat någon bevisning för dessa påståenden ska inte heller Wiberg behöva bevisa att han *inte* konspirerat tillsammans med de övriga nämnda personerna. Tingsrätten finner trots detta:

”Som framgår av vad Tingsrätten redan anfört har Ulf Wiberg deltagit i den Karussellhandel som genomförts med de fem bolagen. Avsikten har alltså från början varit den att ”the missing trader”/målvaktsbolaget aldrig skulle deklarera eller betala någon mervärdesskatt.”

Det har konstaterats utifrån Teledatas bokföring att Wiberg ”deltagit”, i aspekten handlat varor från bolagen. Detta bevisar ändå inte i sig att Wiberg varit delaktig i karussellbedrägerierna.

Denna punkt är förrädisk: om man med uttrycket ”har...deltagit”, i den aspekten ”handlat varor av”, ”sätter likhetstecken med att ”avsikten” hos köparen (Wiberg/ Teledata) var att delta i bedrägerierna, då gör man en farlig slutsats som kan fälla oskyldiga näringsidkare såväl som skyldiga till långa fängelsestraff för bedrägeri, bokföringsbrott, (tydligt också analoga) skattebrott, med mera.

Vad ”avsikten” var hos företrädarna hos ”målvaktsbolagens företrädare” är en sak för sig, dvs att dessa inte haft för avsikt att redovisa mervärdesskatt till staten. För Wibergs del krävs i domstolen tillförlitlig bevisning utöver detta som kullkastar oskuldspresumtionen att Wiberg i grunden kan vara en av de oskyldiga näringsidkarna som handlat av karussellbolagen. I ljuset av det svaga bevisvärde som de återtagna utsagorna av medåtalade Öyvind Andresen och Kennet Nordqvist måste anses ha i sammanhanget (se avsnitt 16 och 17), vilket är det

⁶⁸ Se hovrättens dom s 26: ”... kommit överens om det brottsupplägg som åtalet bygger på.”

⁶⁹ Hovrättens dom (s 9) konstaterar: ”Parterna har i hovrätten utvecklat sin talan på i stort sett samma sätt i enlighet med vad som framgår av tingsrättens dom.”

enda i bevisväg som kan tillskriva Wiberg ett uppsåt utöver denna faktiska handel med karusellbolagen, är det inte möjligt att finna bevis för att Wiberg ska dömas för delaktighet i bedrägerierna enligt åklagarens påstående om en konspiration, utan snarare frikännas.

Det finns mao inga bevis för att Wiberg deltagit i en konspiration innan bedrägerierna startade på det sätt som åklagaren påstått, och bevisvärdet på denna utsaga är obefintligt. Inte heller för tiden när affärerna gjordes har åklagaren presenterat bevisning som visar att Wibergs samröre med företrädarna för bolagen varit annat än rent affärsmässiga och inte kriminella (se bl a avsnitt 13.2, samt avsnitt 16, 17, 18).

Eftersom förekomsten av en konspiration är det enda som kan binda Wiberg till karusellbedragen och deras bedrägeri, eftersom Wiberg och Teledata annars är objektivt helt ”rena” från inblandning genom att alla köp redovisats hos Teledata genom oklanderlig bokföring, korrekta fakturor och betalda skatter. Därför är det mycket anmärkningsvärt att konspirationsteorin är fundamentet för hela domen mot Wiberg och att för denna teori saknas bevisning. Trots detta dömdes Ulf Wiberg/ Teledata som medskyldiga.

Not: det är mycket viktigt att konstatera att det inte finns någon bevisning för en ”ursprunglig konspirationsteori. Faran är att om tesen om ”ursprungskonspirationen” accepteras kan man frestas att underlåta att söka bevis för Wibergs inblandning vid prövningen av de följande affärshändelserna. Åklagaren kan genom att påstå denna ursprungliga konspiration för de följande händelserna slippa att visa något mer om vilket uppsåt Wiberg haft, eftersom han redan ”konstaterat” (utan bevis) att Wiberg hade uppsåt till bedrägeri en tid innan bedrägerierna började.

Jag tror att detta kan vara en anledning till att ordinära omständigheter rörande Wiberg i alla de senare härvorna getts en ”kriminell” innebörd fast ingen bevisning stöder det. Varför ska åklagaren behöva visa uppsåt i samband varje ”härva” om han kan få domstolen att tro att det redan innan bedrägerierna startade fanns ett ”konspirationsmöte” med Wiberg, Rosén, Duzäll, m fl. Det uppsåtet kan åklagaren sedan i princip ”klistra på” vilken hederlig affärsidkare som helst som köpt varor från momsbedragen, så länge denne åklagare framställt en ursprunglig konspirationshistoria som inkluderar en (för åklagaren valfri) köpare.

Jag understryker att ursprungligt uppsåt för Ulf Wiberg inte är styrkt på något vis. Jag går nu vidare med att undersöka om uppsåt för Wiberg istället kunnat bevisas i samband med varje härva.

13.2 Om Wibergs kontakter med företrädarna för säljarbolagen

De enda kontakter som kunnat bevisas i målet är av det slaget att åklagaren kunnat visa att Wiberg senare i samband med affärernas genomförande träffat företrädare för säljarbolagen. Dessa ”bevis” kan i sig objektivt inte bedömas bevisa något kriminellt, då det är klart att inom ramen för bedrivna affärsverksamheter (om det inte handlar om t ex ren internethandel) kommer man emellanåt att träffa de personer man handlar med för att diskutera priser, leveranser, etc. Särskilt vanligt kan detta vara om säljare och köpare bor inom samma region, något som praktiskt underlättar personliga kontakter i samband med affärerna. Inte heller här har åklagaren någon bevisning mot Wiberg, utom de återtagna tillvitelser som kommer från Öyvind Andresen och Kennet Nordqvist (avsnitt 16 och 17).

För att kontakterna under tiden handeln pågått ska bevisa något kriminellt krävs att åklagaren har stödande bevisning som visar vad för kriminellt som gjorts eller planerats vid dessa träffar. Ingen stödande bevisning i form av trovärdiga vittnesmål, dokumentation, avlyssning eller annat har presenterats från åklagaren, utan åklagaren har helt kallt påstått att

Wiberg hållit på med kriminalitet vid dessa träffar, och att detta inte hört samman med hederlig affärsverksamhet från Wibergs sida. Stödet för detta är i princip endast de återtagna uttågarna från Nordqvist och Andresen.

Starka tvivel kan riktas mot åklagarens påstående och som bevis räknat har det enkla faktumet att Wiberg träffat karusellbolagets företrädare i samband med affärerna inget faktiskt bevisvärde för några brott begånga av Wiberg. Man kan jämföra med hur Tingsrätten bedömt Bo Duzälls medverkan i Teledatas affärer med VCC, AUM, Tessimar och Lambarö.

13.3 Bo Duzälls medverkan i den s k ”Tessimarkvittningen”.

Bo Duzäll drev bolaget BD.COM och hade täta kontakter med både Peter Rosén och Ulf Wiberg, m fl som nämnts i fallen. Duzäll dömdes för att ha upprättat en falsk faktura för medhjälp till bokföringsbrott i Teledata samt för osant intygande. Åklagaren hade även i detta fall påstått att Bo Duzäll konspirerat med Ulf Wiberg och Peter Rosén, m fl, om att undandra staten mervärdesskatt. Bevisläget var liknande som för Ulf Wiberg, att de bevis som fanns var sådana att det kunde påvisas att Bo Duzäll träffat företrädarna för de olika bolagen men det fanns inga bevis för att Duzäll medverkat i någon konspiration (Tingsrättens dom s 103):

”Av utredningen framgår att Bo Duzäll vid åtskilliga tillfällen besökt Teledata och träffat Ulf Wiberg samt att han haft nära kontakter med Jan Liljeberg, Peter Rosén och Lennart Andersson och hjälpt dem med praktiska angelägenheter. Det är emellertid inte utrett att Bo Duzäll handlat i samråd/samförstånd med Ulf Wiberg och andra och varit delaktig i Teledatas affärer med VCC, AUM, Tessimar och Lambarö och åtalet mot honom (...) skall därför ogillas både vad gäller åklagarens försthandsyrkande och vad gäller de alternativa yrkandena.”

Den falska fakturan Duzäll dömdes för rörde en affär med Kennet Nordqvists bolag STP HB, en affär där Duzäll's BD.COM köpte 200 mobiltelefoner som sedan från BD.COM såldes vidare till Teledata. Medåtalade Kennet Nordqvist hade i polisförhör (Tingsrättens dom s 96) uppgett att det egentligen hade rört sig om luftfakturer vid denna affär, en utsaga som domstolarna tog in som bevisning, trots att vittnet Niklas Sällqvist vittnat om att han sett ett större antal mobiltelefoner på BD.COM:s kontor. Sällqvists utsaga ansågs dock ”för diffus” för att tillräknas något värde (Tingsrättens dom s 96). Istället valde Tingsrätten (och sedermera Hovrätten) att lägga medåtalade Kennet Nordqvists senare återtagna skriftliga utsaga given under polisförhör och sedan förnekad under domstolsförhandlingarna till grund för bedömningen och domen (se avsnitt 17 om bedömningen av Kennet Nordqvists skriftliga uttåg). Även Bo Duzäll dömdes utan annan bevisning än Nordqvists återtagna uttåg från polisförhör till villkorlig dom med samhällstjänst. Domen överklagades inte till Hovrätten. Bo Duzäll åtalades också för inblandning i det som kallades ”Lambaröavslutet” (avsnitt 20.1) med frikändes då åklagarens påståenden befanns sakna all grund.

Det finns, på angivna skäl i avsnitt 17, starka skäl att tro att Bo Duzäll, likt Ulf Wiberg, kan vara oskyldigt dömd, eftersom ett sporadiskt utpekande av en åtalad under polisförhör mot en annan medåtalad inte ensamt borde ha räckt för en fällande dom, särskilt som uttågarna från Nordqvist, upplästa i rätten, kan ha stridit mot rättegångsbalkens bestämmelser och då de mångskiftande uttågarna från Nordqvist gör det svårt att bedöma vilken ”version” som är den sanna. I detta fall fanns även ett vittnesmål som motsade Nordqvists påstående i polisförhör. Jag anser att det är mycket anmärkningsvärt att Tingsrätten trots detta bedömer att Nordqvists återtagna uttåg väger starkare än ett muntligt vittnesmål från en person som inte är medåtalad i målet.

14 Den avtalsrättsliga analysen av Teledatas förhållanden.

Åklagarens hävdade i första hand när det gällde ansvar för skattebrott och bokföringsbrott samt medhjälp till detta, att de nio bolagen som handlat med Teledata varit bulvaner vid inköpen från de utländska leverantörerna (Hovrättens dom s 20).

Det förhållandet att ett bulvanförhållande rått och inte sådana förhållanden som ryms inom fristående parter ”normala” avtalsfrihet måste åklagaren styrka, eftersom åtalet står och faller på Teledatas/ Ulf Wibergs påstådda uppsåtliga agerande att få till stånd mellanbolag som bulvaner.⁷⁰ För att ett bulvanförhållande ska råda i förhållande till Teledata måste Teledata, representerat av Ulf Wiberg ha tagit initiativen och uppsåtligt använt bolagen i en bulvanverksamhet.

Det som talar emot detta, vid en avtalsrättslig bedömning, är parternas uppfattningar om avtalet. Wiberg (köparen) har också konsekvent hävdat att han kontrollerat säljarbolagen på sedvanligt vis hos myndigheterna och i övrigt inte haft någon insikt i säljarbolagen, samt att hans affärer varit med dessa bolag och inte med några utländska leverantörer. Han har enligt egen uppgift kontrollerat bolagen genom att kräva in registreringsbevis och kontrollera om F-skattesedel fanns samt att bolaget ifråga var godkänt för offentlig upphandling. Varken åklagare eller domstolar har ifrågasatt eller ens kommenterat att Wiberg gjort dessa kontroller.

Alla medåtalade (de som kunnat höras) som företrätt ”mellanbolagen” har kategoriskt förnekat att Wiberg varit initiativtagare till några bulvanförhållanden.⁷¹

En i målet till synes outredd aspekt verkar vara vilka exportbolagen uppfattat som sina affärspartners när de exporterat de varor till Sverige som sedermera ankommit till Teledatas lager (?). De utländska leverantörerna har knappt hörts i målet. Den enda person som hörts från de utländska exportörerna, Peter Lauritzen, har uppgett (se Hovrättens dom s 21 f) att:

”...han uppfattade STP AB som sin kund.”

För att kunna avgöra det avtalsrättsliga förhållandet (som ifrågasatts genom Skattemyndighetens/ åklagarens konspirationsteori) borde man även ha undersökt vilka exportbolagen ansåg sig ha handlat med. De objektiva avtalsförhållandena, vad som ”för ögat” framstår som klart synligt avseende avtalen mellan parterna är det som domstolen har sökt ifrågasätta med en genomsyn där man säger att man tycker sig se att parternas avsikter (det subjektiva) varit andra än vad som objektivt kan utläsas ur avtalen och parternas hävdade avsikter. Det är konstigt att ingen utförlig avtalsrättslig bedömning i enlighet med vedertagna rättsliga principer gjorts av någon domstol. Avsaknaden av en ordentlig sådan genomgång har medfört flera brister i den *subjektiva tolkning* av avtalsförhållandena (dvs partsavsikterna) som domstolarna sökt göra:

(1) Man kunde inte exakt bedöma vilka avtalsförhållandena var mellan de tre parterna, då man inte helt gjort klart vad som var de formella avtalen mellan de tre parterna och deras uppfattningar om dessa avtal. Man har i princip bara undersökt två av de tre inblandade parterna och har därmed inte en så klar bild av de förekommande avtalen som man kunde haft. Detta är en bevisfråga för åklagaren att visa att avtalen ska ges en annan innebörd än vad som hävdats av parterna.⁷²

⁷⁰ ”Konspirationsteorin”, se avsnitt 13

⁷¹ De två återtagna utsagorna ur utredningen har i avhandlingen analyserats utförligt, och borde som konstaterats inte ha godkänts som bevisning

⁷² Se föregående not, ibid

(2) Då man inte har hela bilden av avtalens innebörd utifrån vad som objektivt kan bedömas hos de tre parterna kan man inte vara säker på om en genomsyn överhuvudtaget är möjlig, då man för att göra en genomsyn måste veta exakt vilka formellt korrekta rättshandlingar man ska göra en genomsyn av.

(3) Man har därmed i praktiken gjort en skatterättslig ”genomsyn” av avtalsförhållanden som inte är ordentligt utredda, och som man dessutom inte har stöd inom skattelagstiftningen för att göra. Till stöd för att göra en genomsyn av avtalen har i huvudsak anförts (avseende STP AB) Nordqvists återtagna utsagor ur polisförhör (se avsnitt 17).

*Att denna omständighet, leverantörernas uppfattningar om vem de handlat med, inte beaktats och inte närmare utretts i varken Tingsrätt eller Hovrätt är en allvarlig brist i åklagarens utredning och i processen i stort. Leverantörerna hade ju varit vittnen och omfattades inte av åtalet, till skillnad från Teledatas och mellanbolagens företrädare, varför leverantörernas utsagor kunde ha haft större tyngd i bedömningen av vilka avtal och avtalspartners som egentligen fanns, mycket mer än de två återtagna utsagorna från Kennet Nordqvist/ Öyvind Andresen. **Om leverantörerna handlat med Wiberg som ”egentlig” kund och inte mellanbolagen och dess företrädare borde alla leverantörer kunna vitsorda att det är Wiberg de handlat med och haft avtal med.***

Om åklagaren har utrett leverantörernas uppfattningar men inte redovisat resultatet av efterforskningarna under processen så är det likaledes allvarligt. Mest allvarligt är det, i min mening, om åklagaren gjort sådana efterforskningar men förtigit resultatet av dessa eftersom detta talade till Wibergs fördel⁷³. Detta vore i så fall tjänstefel av åklagaren. Domstolen borde på grund av bristerna i åklagarens framställning om avtalen underkänt denna som bevisning.

Domstolarna har därmed gjort en ofullständig bedömning av avtalsförhållandena utifrån ett bristfälligt material. *Det är inte acceptabelt att en domstol gör en genomsyn av tre avtalspartners förhållanden genom att bara syna två av parterna och ignorera den tredje vars utsaga om avtalsförhållandena vore trovärdigare än det som framkommit om de två som faktiskt synats.* När domstolen tvingas acceptera en undermålig bevissituation, hänvisade enbart till de åtalades utsagor krävs extra stor försiktighet. Den försiktigheten visade inte domstolarna när avgörandet istället fällts genom de ur utredningen senare återtagna utsagor från de två medåtalade i mellanbolagen (Nordqvist/ Andresen) som fallen Wiberg/ Teledata avgjorts på.

Frågan är bristfälligt utredd, vilket domstolarna borde ha konstaterat. Ansvaret för en bristfällig utredning åvilar åklagaren - kan åklagaren inte styrka det han påstår i åtalet ska den åtalade frias. Domstolen kan, inom ramen för sin roll som processledare, om man uppfattar att det rör sig om ett rent förbiseende av åklagaren, fråga åklagaren hur det står till på den punkten och möjligen fråga om ytterligare kompletterande material finns i saken. Däremot kan domaren inte ställa sig på åklagarens sida och börja ”shoppa” i förundersökningen och

⁷³ Detta är ett brott mot åklagarens officialplikt att denne även har att redovisa omständigheter som kan tala till den åtalades fördel.

lyfta fram två återtagna utsagor från två av de åtalade som får substituera bristen på riktiga bevis och en fullständig utredning. Detta är inte ett objektivet agerande av domstolen, att acceptera de skriftliga utsagorna i strid med gällande processlagstiftning och i brist på övrig bevisning och grunda fällande domar i huvudsak på detta.

Avtalsrättsligt synes det svårt att hävda att avtalet varit något annat än vad som framkommit av de formella avtalen och parternas utsagor, dvs de utsagor som existerar från utländska leverantörer samt de s k ”mellanbolagen” och Teledata genom bl a Wiberg.

Genomsynen som åklagaren hävdar ska göras borde i slutänden ha underkänts av flera orsaker, *dels* eftersom genomsyn inte är tillåten angående mervärdesskatt vid korrekt redovisade faktiska affärstransaktioner, *dels* eftersom åklagaren (för det fall genomsyn skulle ha kunnat tillåtas) pga undermåligt presenterad utredning inte lyckats visa att avtalen ska ges en annan innebörd än parterna avtalat och framhållit, här främst i förhållande till vad Wiberg framhållit och de bevis som presenterats i förhållande till denna utsaga, samt då Wiberg inte bevisats vara den ”konspiratör” som påstås, dvs att *han* skaffat bulvanföretag och upprättat skenavtal. Genomsynen är grundad på en bedömning av Wibergs insikter och uppfattningar om avtalen, på grund av att om Wiberg gjorde köp som av Wiberg uppfattats som ordinära (dvs att de i praktiken var hederliga och lagliga) och verkliga affärer, då måste avtalen accepteras och Teledata/ Wiberg hade rätt till både avdrag och till frikännande i straffprocessen.

15 Närmare angående Peter Rosén

15.1 ”Bifiguren” Peter Rosén

Peter Rosén har av Hovrätten kallats för en bifigur i klass med en målvakt för karusellbolagen. Om detta skriver Hovrätten (s 23 i domen):

”Hovrätten konstaterar att företagen VCC, AUM, FF & LS samt Tessimar alla företräts av personer som utåt sett inte haft annan funktion i bolagen än att utåt stå som företrädare för bolagen, s.k. målvakter. Även Peter Rosén ger enligt hovrättens mening intryck av att höra till den kategorin, låt vara att han inte kunnat höras närmare om den saken (min förstärkta kursivering).”

Ur Tingsrättens dom framgår att Peter Rosén dömts till fängelse 1993 för grovt narkotikabrott samt häleri och frigavs villkorligt från fängelset 1995.⁷⁴ Något mer om Roséns bakgrund framgår inte nämnvärt ur domarna. Ulf Wiberg har dock hävdade att Peter Rosén för honom presenterats som varande en tidigare hög chef inom Electrolux samt svensk mästare i schack.

Någon bevisning för detta har dock inte framkommit i målet och domstolen har inte tagit någon närmare ställning till detta. Peter Rosén hördes under utredningen, men vid tiden för åtalet och fram till dess domarna föll höll sig Peter Rosén undan och var varken intagen i häkte eller i övrigt personligen hörd i målet. Peter Roséns försvinnande gör att hans roll som målvakt inte synes helt självklar. Han har uppenbarligen haft tillräckliga ekonomiska medel, personliga kontakter och förstånd att hålla sig undan rättvisan under både förundersökningen samt under alla rättegångar. Peter Rosén skickade självmant en videoinspelning till rättegångarna där han helt frikänner Wiberg från allt ansvar och förklarar att det istället är Rosén själv som ligger bakom karusellbolagen han deltagit i samt att han utnyttjat Wiberg, m fl, för dessa syften. Den utsagan ansåg domstolarna dock helt sakna bevisvärde. Hovrättens påstående om att Rosén inte är hörd är därför en sanning med viss modifikation. Han har inte frågats ut i rätten, däremot spelades den inspelade utsagan upp i rätten.

Peter Roséns roll som ”målvakt” synes inte helt klar. För en utomstående läsare av domarna framstår han objektivt som minst lika trolig som varande den som är ”spindeln i nätet” och ”drar i trådarna” dvs driver de olika bolag som han befunnits vara inblandad i och som har använts för bedrägerierna, istället för att Wiberg skulle vara det. Att hålla sig undan lagföring är inget brott i sig enligt svensk lag, däremot kan man ställa frågan varför någon håller sig undan om han vet med sig att han är oskyldig. I detta fall kan man jämföra med Ulf Wiberg som inte under någon del av förundersökningen och rättegången hållit sig undan. Efter en tids häktning släpptes Wiberg eftersom man bl a ansåg att det inte förelåg någon flyktfara eller annan häktningsgrund. I Hovrättens domslut avfärdas också ett frihetsberövande inför verkställigheten av straffet pga att det saknades flyktfara, och troligen också saknades risk för recidiv (återfall i brottslighet).

Roséns roll av ”målvakt” synes ännu mindre trolig när man läser det rättsliga efterspelet i Göteborgs Tingsrätt, där Rosén lagfördes efter att via internationell efterlysning gripits i Tyskland under våren 2004. I de härvar Rosén dömdes för efter gripandet (inklusive affärerna

⁷⁴ Ur senare domar (som refereras i nästa avsnitt) framgår att Rosén 1993 dömdes för försök och stämpling till grovt narkotikabrott. Rosén var mao inte någon ”knarkkurir” eller liknande som utnyttjats av narkotikahandlare, utan dömdes som *anstiftare* (=planeraren) av dessa brott (!), se förenade målen B 9062-99 och B 3700-02 s 36. Denna omständighet förtegs uppenbarligen av domstolarna i målet mot Ulf Wiberg.

med Teledata) framstår Rosén, utifrån vittnenas utsagor inför domstolen och utifrån flera av domstolens konstateranden i målet som en mycket drivande person i bedrägerier i ett stort antal bolag. Styrelsen i Tessimar bestod av Guj Lindström, en kompanjon till Peter Rosén i flera bedrägerier, som bland annat befullmäktigade Peter Rosén att företräda Tessimar. Lindström och Rosén har däremot använt sig av typiska målvakter i sina bolag, se till exempel Einar Falkenhall som sa att han (Hovrättens dom s 23):

”på grund av berusning inte minns hur han blev ägare till AUM (dvs Peter Roséns bolag, förf anm)...”

I avsnittet nedan förekommer också en person, Sigbritt Läräng, som fått ”låna” ut sitt namn för att dölja Guj Lindströms inblandning. Om domstolarna sett på att Peter Rosén uppträtt endast som fullmäktige i Tessimar och att det skulle tala för att han hade en underordnad roll i bedrägerierna, så gör domstolarna ett stort misstag, vilket visar sig i det rättsliga efterspelet mot Peter Rosén som avhandlas nedan (avsnitt 15.2). Både Rosén och Lindström har gett sig själva mer eller mindre framträdande roller i de olika bolagen de bedrivit, men faktum är, som Tingsrätten konstaterar nedan, att Rosén och Lindström i alla fall varit de faktiska företrädarna för alla i målet förekommande bolag de båda använt i sina bedrägerier. Den bild som framträder av Rosén är långt ifrån den uppfattning som Hovrätten framställt av honom som något av en ”målvakt”, dvs en person som i princip bara lånar ut sitt namn för att på papperet stå som styrelseledamot eller för liknande underordnade roller i ett bolag.

15.2 Det rättsliga efterspelet för Peter Rosén avseende affärerna med Teledata

Peter Rosén greps i Tyskland under våren 2004 och överfördes till Sverige där han lagfördes vid Göteborgs Tingsrätt (förenade målen B 9062-99 och B 3700-02) för sina affärer med Teledata och tre andra härvor. Tingsrättens dom fastställdes senare i sin helhet av Hovrätten.

För sina affärer med Teledata dömdes Peter Rosén inte som en ”bifigur” eller medhjälpare utan som gärningsman. Hovrättens bedömning av Roséns medverkan var därmed helt felaktig i domen mot Ulf Wiberg (se ovan, avsnitt 15.1). För en läsare av Tingsrättens och Hovrättens domar framstår slutsatsen att Rosén blott var en ”målvakt” som synnerligen osannolik, vilket domen mot Rosén sedermera bekräftat. Detta styrker sannolikheten att Wiberg inte behöver vara den ”huvudansvarige” för bedrägerierna som åklagaren framställde honom som, utan kan vara en av de oskyldiga näringsidkare som handlat från bolag där företrädarna utan Wibergs inblandning lagt beslag på pengarna för mervärdesskatten. I domen mot Rosén konstateras angående Roséns inblandning i affärerna med Teledata genom bolagen Tessimar, AUM och Lambarö (mål B9062-99/3700-02 s 16):

”Peter Roséns brottslighet bör bedömas som gärningsmannaskap. Han skall därför dömas för grovt skattebrott, grov oredlighet mot borgenärer och grovt bokföringsbrott i enlighet med åtalet”

Åtalet mot Peter Rosén avseende ovanstående affärer utvecklades på samma sätt som fallet rörande Wiberg. Återigen hävdar åklagaren (för övrigt samma åklagare som drev målet mot Wiberg/ Teledata, kammaråklagare Ove Jäverfelt), utan bevis för sina påståenden, att Ulf Wiberg, Jan Liljeberg, Bo Duzäll och Peter Rosén sommaren 1997 träffades ”på okänd plats” för att planera karusellbedrägerier i syfte att undandra staten pengar för mervärdesskatt. Inte heller denna gång ifrågasätts dessa påståenden av domstolen. Att notera är att eftersom det

redan fanns en dom från samma tingsrätt avseende samma affärer med Teledata, kanske domstolen ansåg att dessa omständigheter redan blivit fastslagna en gång tidigare (?).

Vad domstolen borde ha noterat är att åklagaren presenterar en mycket ensidig uppfattning om vad som förekommit, där han helt verkar bortse från faktumet att när man stöter på situationer som dessa är det *absolut inte* nödvändigt att den svenske köparen ("nr 2") som handlat av mellanbolagen (den s k "svenske köparen nr 1") varit inblandad i mellanbolagens affärer. Åklagaren påstår följande (mål B9062-99/3700-02 s 9):

"Karusellhandel är organiserad med syfte att undgå att betala utgående mervärdesskatt och/eller att orättmätigt tillgodogöra sig ingående mervärdesskatt och i denna handel ingår både den första och andra köparen i Sverige (min förstärkta kursivering)."

Ja, är det karusellhandel och inte bara en mervärdesskatteförskingring hos det första svenska bolaget (= importören/mellanbolaget), då krävs det i denna *variant* av karusellhandel (dvs denna "rättsfigur") som rör Teledata och affärerna med Roséns bolag att båda de svenska bolagen, den svenske importören och den sedermera svenske köparen, är inblandade.⁷⁵

Rättsfiguren för en "vanlig" mervärdesskatteförskingring är dock exakt likadan som vid en karusellaffär, *med den enda skillnaden att den köpare som i citatet benämns "den andra köparen" inte visste eller deltog i bedrägerierna.*

Skillnaden mellan mervärdesskatteförskingring eller karusellaffär hänger därmed uteslutande på "den andre köparens" bevisade inblandning i affärerna.

15.3 Peter Roséns inblandning i andra härvor.

Förutom affärerna med Tessimar, Lambarö och AUM dömdes Peter Rosén i samma mål även som gärningsman avseende sina affärer i tre andra bolag: Nofa i Håby AB, Kalmar Fastighets och Förvaltnings AB, och Ann's Carimport AB.

Som framgår nedan framstår Peter Rosén enligt vittnen och annan bevisning som den mest framträdande i alla tre härvor och där han varit mycket mer aktiv än sin medåtalade kompanjon Guj Lindström. Det står enligt min mening helt klart även utifrån de utdömda påföljderna att det var Peter Rosén som var huvudman för denna mycket omfattande brottslighet (se mål B9062-99/3700-02 s 37) då han dömdes till 4 års fängelse medan Lindström ådömdes 1,5 års fängelse. Lindström dömdes som ensam ansvarig i ytterligare en härva som inte Rosén varit inblandad i (vice versa dömdes inte Lindström för Roséns inblandning i affärerna rörande Teledata, trots att han förekommit i utredningen). Den del som rörde Teledata gav Rosén 3 års fängelse. De övriga härvorna utöver Teledata-affären (tre härvor för Rosén och fyra härvor för Lindström) fick Rosén 1 års fängelse och Guj Lindström 1,5 års fängelse. Straffrabatt var inräknad, "med hänsyn även till att de båda åläggs näringsförbud" (ibid).

Not: I Ulf Wibergs fall togs ingen hänsyn till varken att Wiberg ålades näringsförbud eller att flera år gått från det att de påstått brottsliga gärningarna begåtts och till dess domen föll i Hovrätten (de sista gärningarna begicks 1998 och domen i Hovrätten föll i slutet av december 2003, dvs minst fem år efter att den tidsmässigt senaste gärningen begicks). Tidsutdräkten kan inte tillskrivas Ulf Wiberg, eftersom han olik Rosén aldrig hållit sig undan lagföring eller underlåtit att medverka i utredningen, varför dröjsmålet helt ska tillskrivas utredarna, dvs skattemyndigheten, ekobrottsmyndigheten och åklagaren.

⁷⁵ Det finns flera andra upplägg på karusellhandel, än de relativt enkla transaktionskedjor som aktualiserades i fallet med Teledata.

15.4 Affärerna med Nofa i Håby AB

Peter Rosén och Guj Lindström (Lindströms namn förekom som sagt även i målet avseende Wiberg/Teledata) köpte tillsammans klädaffären Nofa i Håby AB från makarna Badski. Efter köpet av bolaget flyttades lagret av Rosén och Lindström till annan ort där lagret såldes ut. Det som var kvar av lagret efter detta ”försvann”. Värdet på lagret var, enligt tidigare ägaren och vittne i målet Peter Badski, värt mellan 1,5 och 2 miljoner. Badski uppgav också att han aldrig fick betalt för bolaget, 30 000 kronor betalades men gick in i bolaget. Återstående 200 000 kronor av köpeskillingen hade han aldrig fått.

Om Roséns inblandning säger Peter Badski (mål B9062-99/3700-02 s 19):

”Han tror vidare att det var Peter Rosén som upprättade överlåtelsebalansräkningen.”

Vittnet Anne Aggefelt säger om Rosén (ibid):

”Det var Peter Rosén som anställde henne och lovade henne arbetsgivarintyg och som skulle betala henne lön när hon var med och sålde kläder under två helger.”

Vittnet Peter Jönsson har berättat (mål B9062-99/3700-02 s 19 f):

”Under hösten 2000 ringde han Peter Badski och fick veta att Nofa sålts till Peter Rosén. När han fick kontakt med en person som presenterade sig som Peter Rosén fick han veta att de påbörjat en utförsäljning och affärerna gick bra.”

Denna utsaga stämmer med vad vittnet Inger Alfredsson uppgett inför rätten (s 18):

”När hon omkring den 12 december fick kontakt med Peter Rosén upplystes hon om att hon kunde komma tillbaka i januari 2001 och jobba igen och fram till dess skulle få full lön utbetalt.”

Peter Rosén och Guj Lindström dömdes båda för förskingringen av Nofa's lager för grov oredlighet mot borgenärer. Vittnena nämner konsekvent Peter Rosén som den de haft kontakt med och som varit den synligt mest aktive av de två (Rosén/ Lindström). Guj Lindström nämns endast i samband med övertagandet av bolaget och flytten av klädlagret (här går Tingsrätten tillbaka till skriftliga vittnesförhör för att bestämma Guj Lindströms inblandning i härvan, då rätten fann de avgivna utsagor vittnena avgett inför rätten vara för vaga, se mål B9062-99/3700-02 s 20).

15.5 Kalmar Fastighets och Förvaltnings AB ("Kalmar Fastigheter")

Peter Rosén och Guj Lindström befanns stå bakom ett köp av bolaget Kalmar Fastighets och Förvaltnings AB (även kallat "Kalmar Fastigheter"), ett bolag de båda sedermera tömde på tillgångar. Guj Lindström uppträdde indirekt genom att insätta Sigbritt Läräng i sitt ställe i styrelsen. Peter Rosén befanns genom vittnen och bevisning ha varit delaktig i verksamheten. Tingsrätten konstaterar i domskälen (mål B9062-99/3700-02 s 25):

"Utredningen visar att Peter Rosén varit med i bolagets verksamhet bl.a. genom att lämna information till utomstående. Den visar även att det var Peter Rosén som hade i uppdrag att ombesörja att bokföringen i bolaget sköttes."

Guj Lindströms inblandning verkar (precis som i Nofa AB där han var "den klädkunnige") ha haft en mer praktisk roll som fastighetsförvaltare (se vittnet Per-Olof Johanssons vittnesmål, mål B9062-99/3700-02 s 25 jfrt avsnitt 15.4 ovan om Guj Lindström). Peter Rosén befanns i båda fallen ha varit den som skött "pappersarbetet".

15.6 Ann's Carimport AB

Den sista härvan i målet för Roséns del rörde övertagandet och verksamheten i bolaget Ann's Carimport AB där bolagsförvärvet gick till enligt ett upplägg liknande Kalmar Fastigheter. Guj Lindström satte in Sigbritt Läräng i sitt ställe i styrelsen, och Peter Rosén skötte bokföring, papper, mm. (Tingsrättens domskäl, mål B9062-99/3700-02 s 32):

"Den skriftliga utredningen visar att Peter Rosén varit med i bolaget bl.a. genom att vara suppleant i styrelsen, lämna skatte- och avgiftsanmälan samt genom att teckna hyresavtal. (...) Utredningen visar enligt tingsrättens mening att det var Peter Rosén som hade i uppdrag att ombesörja att bokföringen i bolaget sköttes."

Guj Lindströms roll var uppenbart mindre framträdande än Roséns, enligt Tingsrätten (ibid):

"Utredningen visar att Guj Lindström varit verksam i bolaget och att pengar förts till hans och till hans särbos konton. Guj Lindström får därmed anses ha varit företrädare för bolaget."

Guj Lindström och Peter Rosén dömdes båda som gärningsmän i denna del för grovt bokföringsbrott och försvårande av skattekontroll (mål B9062-99/3700-02 s 35). Det går dock inte att ta miste på att Lindström även i denna härva verkar ha sysslat med mer praktiska göromål medan Rosén skött papper, bokföring och kontakter med utomstående.

15.7 Slutsatser

I de tre härvorna (som inte rör affärerna med Teledata) framgår klart att Peter Rosén sannerligen inte varit någon målvakt som skulle ha utnyttjats av någon slug bedragare. Det framställdes ju så av åklagaren och domstolarna i fallet med Teledata/ Wiberg (dvs mål B 9062-99 som denna avhandling *primärt* handlar om). Ulf Wiberg skulle ha varit ”spindeln i nätet” som utnyttjat folk som ”målvakter” i olika bolag, däribland även Peter Rosén. I de förenade målen som rör Peter Roséns inblandning i affärerna med Teledata (Tessimar, Lambarö och AUM) samt de andra bolagen visar tvärtemot att Rosén tillsammans med Guj Lindström använt sig av målvakter (Sigbritt Läräng och Yngve Nordenqvist för att nämna ett par) och att Peter Rosén framstår som den drivande kraften bakom verksamheterna i bolagsförvärv och bokföring, allt ”pappersarbete”, kontakter med utomstående och mycket annat. Den konspirationsteori som åklagaren presenterat mot Ulf Wiberg har därmed i efterhand starkt underminerats i den delen att Peter Roséns roll skulle ha varit som en ”passiv” ”målvakt”, utnyttjad av Wiberg. Varför skulle Peter Rosén driva omfattande bedrägeriverksamhet för att när han stöter på Wiberg låta sig passivt utnyttjas som målvakt? Till detta kan man fråga sig hur en tidigare helt ostraffad och laglydig näringsidkare som Wiberg kunde ”utmanövrera” och utnyttja en klipsk bolagsbedragare som Rosén?

Som jag visat och kommer att fortsätta visa i denna avhandling fanns genomgående, från början till slut, inga hållbara bevis för Wibergs inblandning (”konspiration”) med Peter Rosén. Därför borde också Wiberg ha frikänts.

16 Öyvind Andresens och advokatens utsagor

Domstolarna underkände Peter Rosén's videoinspelade erkännande som förekom i målet mot Ulf Wiberg, vilket i och för sig kan tänkas vara förståeligt eftersom Rosén vid den tidpunkten var på fri fot på okänd ort. Utifrån detta kan man resonera att Rosén i det läget inte hade något att förlora på att vittna till sin gamle affärskompanjons fördel.⁷⁶ Anmärkningsvärt är däremot att domstolarna inte har samma klarsyn avseende omständigheterna när det gäller den medåtalade Öyvind Andresens uttalande under ett polisförhör där han ska ha erkänt att Wiberg hade planerat karusellbedrägerierna. Andresen tog senare tillbaka den utsagan och förnekade sedan kategoriskt i rättegångarna att det verkligen var Wiberg som planerat momsbedrägerierna.

Andresens före detta advokat Jan A Olsen har *under ed* vittnat i målet under domstolsförhandlingarna (-något som är mycket ovanligt-) och berättat att polisen uppmanat honom att gå till sin klient och säga till honom att ange Wiberg som anstiftare och huvudman för bedrägerierna. Om Andresen gick med på att tillstå detta, skulle polisen i gengäld bara åtala Andresen för medhjälp. Tingsrättens dom s 88 f:

"Efter en omhåkningsförhandling medan Jan A Olsen fortfarande var offentlig försvarare för Öyvind Andresen meddelade förhørsledaren till Jan A Olsen att åklagaren, som från sin tid som narkotikaåklagare var van att "deala", inte skulle åtala Öyvind Andresen för mer än medhjälp, om Öyvind Andresen berättade om Ulf Wibergs delaktighet så att denne kunde sättas fast."

Detsamma slogs fast i Hovrättens dom (s 18):

"Jan A Olsen har i vittnesmål bekräftat att han varit budbärare från förhørsledaren till Öyvind Andresen med det budskapet att det var Ulf Wiberg man främst ville åt och att i sådant fall Öyvind Andresen kunde komma undan som medhjälpare och få ett lägre straff."

För den som läser domen framstår det som att Öyvind Andresen's utsaga om att Wiberg var anstiftare till bedrägerierna tillkommit under en utpressningsliknande situation: "Under förutsättning att du säger det vi vill höra slipper du billigare undan". Öyvind Andresen tog senare tillbaka uppgifterna från förhören, som tillkommit efter erbjudandet om en "deal", och som innefattade att Wiberg skulle ha varit huvudman och planerat bedrägerier med honom, ett förnekande Andresen sedan hela tiden vidhöll under rättegångarna.

I vissa länder har man säkert den uppfattningen att "sanningen" bäst kommer fram genom metoder som mutor, hot, utpressning, och ibland ännu mer skrämmande sätt. Att en svensk domstol finner detta acceptabelt i bevishänseende är däremot mycket anmärkningsvärt, särskilt eftersom detta också strider mot RB 23:12:

"Under förhör må ej i syfte att framkalla bekännelse eller uttalande i viss riktning användas medvetet oriktiga uppgifter, löften eller förespeglningar om särskilda förmåner, hot, tvång,

⁷⁶ Man kan dock notera att även vid den senare lagföringen (som omtalats ovan i avsnitt 15) av Rosén avseende hans affärer med Teledata har han inte heller pekat ut Wiberg utan även där tagit skulden på sig själv för dessa affärer, se mål B9062-99/3700-02 s 13: *"Någon insyn från Teledata och Ulf Wiberg i hans bolag eller hans affärer med Jan Liljeberg har inte förekommit. Det var han själv som gjorde affärerna med de utländska leverantörerna och med Teledata."*

uttröttning eller andra otillbörliga åtgärder. Den som höres må icke förmenas att intaga sedvanliga måltider eller åtnjuta nödig vila.”

Det är med andra ord förbjudet att erbjuda en sådan ”deal” som åklagare och polis har gjort (”Under förhör må ej i syfte att framkalla bekännelse eller uttalande i viss riktning...användas...löften eller förespeglningar om särskilda förmåner, hot, tvång...”).⁷⁷ Hur kunde domstolarna ”glömma bort” även detta stadgande i rättegångsbalken? Att domstolarna accepterar Andresens skriftliga utsagor som bevisning står i strid mot både RB 23:12 samt RB 35:14, förbudet att använda skriftliga utsagor som bevisning i rättegång (se vidare nedan).

Trots detta anser både Tingsrätt och Hovrätt att den utsaga av Andresen som är ”sann” är den som lämnats under utpressningsliknande former hos polisen som medförde att Andresen vid ett enstaka tillfälle säger att Wiberg är inblandad. Detta var en utpressning/ ”deal” varom både Andresen och hans tidigare advokat vittnat om inför domstolen, advokatens vittnesmål var dessutom under ed.

Hovrätten bedömer även saken så att Öyvind Andresen borde ha starkare känslor för sin affärskompanjon Ulf Wiberg än för sin ende son (Hovrättens dom s 25 f):

”Öyvind Andresen har påstått att han kände sig tvingad att lämna ut Ulf Wiberg, framför allt för att sonen Kenneth vid sådant förhållande skulle släppas ur häktet”

Vidare (...):

”Men även om Öyvind Andresens uppgifter om att brottsutredarna skulle vara beredda att diskutera en ”deal” med Öyvind Andresen skulle visa sig vara sanna, finner hovrätten det märkligt att Öyvind Andresen, som då erkänt omfattande brottslighet, skulle tillvita en gammal god vän och affärspartner (=Ulf Wiberg, förf anm) grova brott.”

Det kan synas märkligt, men då verkar inte hovrätten ha hört och läst det vittnesmål som Andresens tidigare advokat Jan A Olsen avgivit under ed i Hovrätten och tidigare Tingsrätten, en utsaga som varken i tingsrätt eller hovrätt har kunnat ifrågasättas. Där säger advokaten att hans klient nogsamt också ville veta att han skulle ha möjlighet att ta tillbaka ett eventuellt angivande av Wiberg (Tingsrättens dom s 89). När advokaten försäkrat att det fanns en möjlighet att senare ta tillbaka en tidigare lämnad utsaga, mot i det här fallet Wiberg, först då bekräftade Andresen det som poliserna ville höra.

Detta kan, enligt min mening, tyda på att Öyvind Andresen visste att han var på väg att ange Ulf Wiberg felaktigt, men att han kan ha tänkt att ”jag kan alltid ta tillbaka min utsaga om Wiberg senare, så är ingen skada skedd för honom heller”.

⁷⁷ När det gäller uttrycket ”...löften eller förespeglningar om särskilda förmåner” ansågs ursprungligen inte att sådana situationer skulle inkluderas som rörde att det framhölls för den misstänkte att han skulle erhålla ett mildare straff för den händelse att han erkände, se Fitger, P, ”Rättegångsbalken I (2)”, Norstedts Juridik, s 23:48 (sept 1989). Ekelöf har emellertid (ibid) i ljuset av rättsutvecklingen sedan lagens införande anført att en förhørsledare inte bör framhålla för den misstänkte att denne kan få ett mildare straff i händelse av ett erkännande (Rättegång V, 6 uppl, s 108).

Det måste framstå som självklart att Öyvind Andresen i ett sådant pressat läge som häktning och ingående förhör vanligtvis är torde ha haft sig och sin sons väl i främsta åtanke. Att påstå att han hellre skulle välja att skydda Ulf Wiberg än sin egen son verkar helt utan logisk verklighetsförankring. I Tingsrätten har det för övrigt med klarhet framgått vilken nära relation fader och son levde i. Advokat Jan A Olsen uttryckte i samma passage i tingsrättsdomen (s 89):

”Öyvind Andresen mådde mycket dåligt medan han var häktad eftersom också Kennet Andresen (= sonen, förf anm) var häktad och Öyvind Andresen bara tänkte på sonen.”

Rosén må ha haft anledning att stödja sin gamle affärskollega med ett vittnesbörd, däremot kunde inte domstolarna tänka sig att Andresen häktad och i pressande förhör skulle ha anledning att avge en utsaga som inte var med sanningen överensstämmande, allt för att försöka hjälpa sig och sin sons svåra situation.

RB 35:14 slår fast:

”En berättelse, som någon har avgett skriftligen i anledning av en redan inledd eller förestående rättegång, eller en uppteckning av en berättelse, som någon i anledning av en sådan rättegång lämnat inför åklagare eller polismyndighet eller annars utom rätta, får åberopas som bevis i rättegången endast

- 1. om det är särskilt föreskrivet,*
- 2. om förhör med den som lämnat berättelsen inte kan hållas vid eller utom huvudförhandling eller i övrigt inför rätten eller*
- 3. om det finns särskilda skäl med hänsyn till de kostnader eller olägenheter som ett förhör vid eller utom huvudförhandling kan antas medföra, vad som kan antas stå att vinna med ett sådant förhör, berättelsens betydelse och övriga omständigheter.”*

Att det utpekandet, ”beställt” av åklagaren, av en domstol tveklöst kan bedömas som ”sanning” är mycket anmärkningsvärt, särskilt som denna utsaga framkommit vid detta pressade tillfälle och inte förekommit från den tilltalade varken före detta eller senare i den efterföljande processen. Utsagornas tillkomst och användning i processen strider också, som sagts ovan, mot RB 23:12 och 35:14. Åklagarens agerande vid utsagans tillkomst verkar också tveksamt utifrån RB 23:4, som innebär att åklagaren i sin roll som förundersökningsledare har en plikt att leda förundersökningen på ett objektivt sätt.

Domstolarna ger därmed polisen och åklagaren legitimitet och sanktion att genom utpressning och löften om förmånligare behandling uppmana frihetsberövade misstänkta att lämna sådana utsagor mot medmisstänkta som polisen behöver höra för att kunna få till stånd fällande domar i strid med RB 23:12. Domstolarna sanktionerar detta då man okritiskt, öppet och fullt medvetna om utsagans tillkomst, accepterar detta som ett trovärdigt vittnesmål om sanningen och som korrekt, starkt bevisning i en straffprocess, trots att förfarandet att tillåta denna sortens utsaga som bevisning ej är tillåtet i det svenska rättssystemet (jfr RB 35:14).

Om polis och åklagare redan funnit att de inte kunde åtala Öyvind Andresen för mer än medhjälp, är det mycket oetiskt att tvinga Andresen att "förtjäna" denna åtalseftergift genom att ange sin affärskompanjon Ulf Wiberg. Som det visat sig hade polisen ingen bevisning för att Wiberg varit inblandad i SMP:s affärer, utan Andresens återtagna utsaga får gälla som det avgörande och enda "beviset" i Tingsrätten och Hovrätten.

"Utpressningsförhöret" med Öyvind Andresen är så skamligt att det inte hör hemma i en demokratisk stat eller rättsordning. Än mer upprörande är det att domstolarna helt kritiklöst godtar detta som "utmärkt bevisning" mot Wiberg. Eftersom allt finns beskrivet i domen skulle jag hellre kalla det för en utmärkt bevisning för en framtida utredning om tjänstefel mot polis, åklagare och domare. Hovrätten fortsätter sitt resonemang (Hovrättens dom s 26):

"Hovrätten finner därför att uppgifterna från Öyvind Andresens sida, att han och Ulf Wiberg kommit överens om det brottsupplägg som åtalet bygger på, skall vägas in i bedömningen."

Den utsagan fanns som sagt i en utskrift från ett polisförhör, en utsaga som Andresen sedan förnekade. Förnekandet vidhölls under hela processen i både Tingsrätt och Hovrätt. Att väga in utsagor i utskrifter från polisförhör som bärande och uteslutande bevisning är inte tillåtet i svensk rätt! Ingen annan bevisning stöder heller detta erkännande om Wibergs inblandning i SMP:s affärer.⁷⁸

Inte heller Öyvind Andresen's vittnesmål kan mao ge någon tillförlitlig bevisning om att Wiberg varit inblandad i några karusellbedrägerier, än mindre varit huvudman för dessa. Eftersom bevisningen mot Ulf Wiberg avseende affärerna med Andresens bolag SMP enbart vilar på Andresens tvivelaktiga angivande av Wiberg, borde Wiberg i min mening helt ha frikänts på de åtalpunkter som rörde SMP. Det enda relevanta som bevisats är att Andresens bolag (1) gjort affärer med Teledata som upptagits korrekt i Teledatas bokföring (2) Andresen och Wiberg var bekanta med varandra och träffades i samband med affärerna. Åklagarens konspirationsteori har därmed bevismässigt fallit. Det enda som bevisats är i sak att Öyvind Andresen förskingrat mervärdesskattepengarna i sitt bolag SMP AB, vilket han också till fullo erkänt. Notera att Hovrätten i citatet ovan konstaterar att hela åtalet i sak faktiskt bygger på åklagarens påstående om en konspiration (ett "brottsupplägg").

Kravet för att Wiberg skulle dömas som delaktig i Andresens affärer är att hans skuld är fastslagen "utom rimligt tvivel". Gregow har uttryckt det som så att det "praktiskt sett ska framstå som uteslutet att den åtalade är oskyldig."⁷⁹

Bedömningen av om tvivel finns ska också grundas på objektiva skäl. Tvivlet om den åtalades, i det här fallet Wibergs, skuld ska vara rationellt, baserat på förnuftsmässiga grunder. Tvivlet om Wibergs skuld ska också vara konkret, i så måtto att en friande förklaring ska vara förenliga med de fakta som finns i målet. De fakta som finns i målet visar att Andresen begått mervärdesskatteförskingring i sitt bolag SMP AB. Inga fakta finns som talar emot att Wibergs inblandning är begränsat till att han har köpt varor från SMP. Jag anser, som sagts ovan, att Andresens skriftliga återtagna utsaga som pressats fram under förhör skulle ha bortsetts ifrån, då bevisvärdet av denna utsaga är mycket tveksamt.

Not: I domarna har hävdats att Andresen och hans son var i en beroendeställning till Wiberg pga att de emellanåt bott i en enrumslägenhet tillhörig Wiberg vid de tillfällen Andresen och

⁷⁸ Det går förstås inte att ta in bevisning som rör andra åtalpunkter än just de omständigheter och fakta som rör SMP/ Andresen. Omständigheter som rör Roséns eller Nordqvists bolag är inget stöd i bevisningen avseende SMP/ Andresen, det följer av svensk processrätt avseende bevisvärdering att sådant inte får vägas in i bedömningen då detta handlar om andra "härvor" utan direkta kopplingar till varandra.

⁷⁹ Gregow, Torkel, SvJT 1996 s 511

hans son varit i Göteborg. Åklagaren har anfört detta för att påvisa att Wiberg varit initiativtagare och ”den verkliga” huvudmannen bakom Andresens affärer. Åklagaren har här använt samma taktik som användes avseende den saknade bokföringen i karusellbolagen där försvaret av uppenbara orsaker haft svårt att värja sig. Andresen och hans son har tidvis bott i lägenheten, det är ostridigt, däremot utesluter inte det att även andra bott i den aktuella lägenheten eller att Wiberg innehaft lägenheten som övernattningslägenhet för affärsbekanta och andra, utifall dessa skulle vilja nyttja den.

Att bevisa sin tänkta avsikt med att inneha en lägenhet på ett övertygande sätt kan dock vara förenat med en hel del svårigheter för försvaret då bevisning kan vara så gott som omöjlig att få fram. Möjligen hade Wiberg kunnat ta fram ett vittne som kunde ha sagt att han/hon bott i lägenheten vid något eller några tillfällen, det hade ändå inte motbevisat åklagaren i sak att Andresen och hans son tidvis bott i lägenheten (något som skulle bevisa Andresens beroendeställning).

Åklagaren har som stöd för att Öyvind Andresens affärsverksamhet varit osjälvständig (som bulvan) hävdad att Andresens nyttjande av lägenheten är ett bevis för detta. Detta verkar vara en väldigt konstig konstruktion för en beviskedja. ”Om någon tidvis bor i en lägenhet som tillhör en affärskompanjon så är den boende därigenom imkapabel att driva affärer självständigt och lägenhetsägaren bestämmer över den boendes företag och affärer”. Den logiken kan inte framstå som helt självklar för en läsare av domen.⁸⁰ Termen ”guilt by association”, det vill säga att någon är skyldig enbart på grund av att denne någon haft kontakt med personer som begått brott, verkar vara för handen i detta fall. Jag återkommer till denna term fler gånger i denna utredning, eftersom sådana bedömningar verkar ha präglat domstolarna i flera fall.

⁸⁰ Hovrättens dom s 25, st 2

17 Kennet Nordqvists utsagor och fakturorna i STP HB, Patissen samt från BD.com.

17.1 Kennet Nordqvists utsagor mot medåtalade Ulf Wiberg

När det gäller medåtalades utsagor i en rättegång bör domstolarna alltid var försiktiga vid värderingen av sådana utsagor. Det är mycket vanligt att de medåtalade skyller på varandra för att slippa eget ansvar. Vid andra tillfällen tiger man om andras medverkan då man fruktar repressalier om man, som det heter, ”golar ner” (- dvs skvallrar på -) sina kumpaner. I återigen andra fall vill de åtalade skydda personer som inte förekommer i utredningen eller som inte omfattas av det aktuella åtalet. Tingsrätten uttrycker angående Nordqvists återtagna utsaga från polisförhören (Tingsrättens dom s 98):

*”Det är vanligt att en person som är misstänkt för brott och som riskerar att bli frihetsberövad lämnar en berättelse inför polisen och att denna berättelse, som är oförmånlig för den misstänkte **och andra medmisstänkta** (min förstärkta kursivering), sedan återtogs vid följande rättegång.”*

För Tingsrätten verkar inte det fallet finnas att en misstänkt skvallrar på en medmisstänkt för att rädda sitt eget skinn. Den möjligheten har Tingsrätten av någon anledning lyckats förbise i fallet med Nordqvists förhållande till Wiberg. Hade man räknat in den möjligheten skulle det bli mycket svårt att lägga den vikt vid Nordqvists utsagor under utredningen domstolen sökt göra (dvs att de har vikten som hållbar huvudbevisning för fällande dom mot Wiberg). Är det orimligt att antaga att Nordqvist endast under kortare tid haft möjlighet att göra affärer med Wibergs bolag Teledata, och att Nordqvist inte uppfattade det som någon större skada att tillvita Wiberg skuld i Nordqvists affärer? De båda var inte ”gamla goda vänner” som rätten hävdade i fallet med Öyvind Andresen. Det finns inget i domarna som motsäger en sådan tolkning, inte utifrån Nordqvists långa kriminella ”karriär” som till största delen inte verkar ha innehållit någon påvisad relation, affärsmässigt och knappast heller privat, med Ulf Wiberg.

17.2 Rättegångsfelet i domstolarna: Nordqvist och Öyvind Andresens utsagor

Tingsrätten fortsätter (s 98):

”Det finns ingen generell regel om hur denna situation ska bedömas. Vid en bedömning av bevisvärdet av berättelsen inför polisen och berättelsen i domstolen skall sedvanliga regler om bevisvärdering tillämpas.”

Har då domstolen tillämpat ”sedvanliga regler om bevisvärdering” måste frågan bli? Först måste man här bedöma om utsagan ens får användas som bevis.⁸¹

Följande säger rättegångsbalken (lag 1942:740) (härefter förkortat RB) om utsagor som åberopas som bevis i en rättegång, RB 35:14:

⁸¹ Möjligen söker domstolarna tillämpa RB 36:16 st 2 (ang tillåtligheten av skriftliga utsagor av vittnen i vissa fall) analogt för att finna anledning att recitera de åtalade Nordqvists/ Ö Andresens återtagna utsagor och ta in dessa som uteslutande bevisning mot medåtalade Wiberg.

”En berättelse, som någon har avgett skriftligen i anledning av en redan inledd eller förestående rättegång, eller en uppteckning av en berättelse, som någon i anledning av en sådan rättegång lämnat inför åklagare eller polismyndighet eller annars utom rätta, får åberopas som bevis i rättegången endast

- 1. om det är särskilt föreskrivet,*
- 2. om förhör med den som lämnat berättelsen inte kan hållas vid eller utom huvudförhandling eller i övrigt inför rätten eller*
- 3. om det finns särskilda skäl med hänsyn till de kostnader eller olägenheter som ett förhör vid eller utom huvudförhandling kan antas medföra, vad som kan antas stå att vinna med ett sådant förhör, berättelsens betydelse och övriga omständigheter.”*

Tingsrätten säger att ingen ”generell regel” avseende skriftliga utsagor finns när det gäller hur de ska bedömas. Den ”generella regeln” återfinns ändå i RB 35:14 som ett generellt förbud att åberopa sådana utsagor som bevis inför domstolen!!!⁸² Möjligen kan en utsaga given under förundersökningen nämnas för att visa att ett vittne eller en åtalad vidhåller en viss utsaga. Det finns också fall där ett vittne eller en åtalad konfronterats med motsägelser i utsagor som getts under utrednings gång som inte stämmer med det som sagts inför rätten. Detta för att ifrågasätta vittnets eller den åtalades pålitlighet, och även ibland av andra anledningar. Stor restriktivitet bör dock tas av domstolen vid värderingen av dessa skriftliga utsagor, då de inte har tillkommit under sådana objektiva förhållanden som en domstol garanterar.⁸³

Än mer restriktivitet bör tillämpas när utsagan ges av en åtalad för att urskulda sig själv och som i princip innebär ett utpekande av en annan medåtalad.

Det första undantaget (p 1) i RB 35:14 från huvudregeln om muntlighet rör de fall där det är särskilt föreskrivet att skriftligt material får åberopas som bevisning i rätten. Sådana föreskrifter finns i RB 40:8 (uppläsande av sakkunnigutlåtanden), RB 46:9 (uppläsning av personalia i brottmål), samt angående skriftlig vittnesberättelse nedtecknad av utländsk konsul (”lag (1970:86) om befrielse för utländsk konsul från skyldighet att avlägga vittnesmål m m”). Vidare finns lagstöd i RB 46:6 st 3 (framläggande av tilltalads eller målsägandes utsaga ur handlingarna i den mån det anses behövligt vid partens utevaro), RB 35:12 (förebringande av uppteckning från bevisupptagning i utalandet), RB 23:15 (bevisupptagning under förundersökning inför rätten för framtida säkerhet).⁸⁴ Varken Nordqvists eller Öyvind Andresens skriftliga utsagor kan anses falla in i något av dessa stadgade undantag.

Det andra undantaget i RB 35:14 p 2 rör fall där förhör inte kan hållas inför rätten vid eller utom huvudförhandlingen på grund av att den som skulle höras har avlidit eller är varaktigt sjuk på ett sådant sätt att denne inte kan höras.⁸⁵ Detta undantag gäller inte Nordqvist eller Öyvind Andresen.⁸⁶

Det tredje undantaget (RB 35:14 p 3) är om det finns särskilda skäl med hänsyn till de kostnader eller olägenheter ett direkt förhör inför rätten skulle medföra. Detta undantag är inte aktuellt då Nordqvist och Andresen var närvarande och också hördes i rättegångarna (jfr RB 46:6 st 3).⁸⁷

⁸² Se även RB 35:2 st 1 som fastslår att där gäller att parts erkännande ska vara lämnat ”...i rättegången”) samt att (st 2) i brottmål måste verkan av erkännandet ”prövas med hänsyn till omständigheterna”. Därmed menas (Gärde, mfl, s 479) att ”I mål om grovt brott, där kravet på fullständig utredning gör sig starkt gällande, kan den tilltalades erkännande (-under rättegången, förf anm-) uppenbarligen icke läggas till grund för domen, med mindre det styrks av andra omständigheter.”

⁸³ Gärde, m fl, s 479

⁸⁴ Schelin, s 83 f

⁸⁵ Schelin s 84

⁸⁶ Schelin, ibid

⁸⁷ jfr Schelin s 85 f

Skriftliga utsagors bevisvärde i förhållande till muntligt avgivna utsagor (där sådana skriftliga utsagor tillåts) inför domstolen är också mycket lågt. Sådan skriftlig bevisning som förhörsprotokoll får inte föras fram av domstolen som huvudbevisning för påstådd brottslighet. Om annan huvudbevisning finns, kan som sagt *möjligen* en utsaga i linje med huvudbeviset/bevisen ha ett visst värde som stöd i processen eller i förekommande fall för att ställa ytterligare frågor som rör varför den hörde ändrat sin utsaga eller tidigare uttryckt sig på ett visst sätt.

De utsagor som domstolen ska ta hänsyn till och som åberopats som bevisning ska generellt lämnas direkt inför domstolen, detta är *muntlighetsprincipen* som generellt gäller i alla svenska brottmål.

Enligt RB 36:16 är huvudregeln att *vittnesutsagor* ska förebringas muntligen inför rätten. RB 36:16 st 2 stadgar vissa undantag där skriftliga utsagor från förhör inför åklagare och myndighet får förebringas.

Parterna har rätt att åberopa tidigare avgivna uppgifter om dessa uppgifter avviker från vad som tidigare sagts. RB 36:16 st 2 är fakultativt och rätten har ingen skyldighet att tillåta uppläsning från polisförhör.⁸⁸

Av visst intresse för denna utredning och RB 36:16 st 2 är följande rättsfall, NJA 1992 s 532, ett fall varom Schelin säger följande:

*”Ett justitieråd anförde i ett särskilt yttrande att domstolen vid sin prövning av om förundersökningsutsagan ska få förebringas inför rätten bör ta hänsyn till om den tilltalade genom uppläsningen av förhöret försätts i ett läge, där han inte på ett godtagbart sätt kan försvara sig mot åtalet. Utgör utsagorna den huvudsakliga bevisningen, bör rätten i sådana fall avslå en begäran om att få läsa upp förundersökningsutsagorna.”*⁸⁹

Att särskilt notera är att varken Nordqvist eller Öyvind Andresen hade status som vittnen likt det som undantaget från muntlighetskravet i RB 36:16 st 2 uttryckligen tar sikte på, utan var åtalade tillsammans med Wiberg. Även om Nordqvist eller Andresen endast varit vittnen i processen hade tvivel kunnat framföras mot de skriftliga utsagornas värde som huvudbevisning, tillika den enda bevisningen, mot medåtalade Ulf Wiberg i båda de ”härvar” som rörde Nordqvist och Andresens bolag.

Ett specialfall av avvikelse från en tidigare lämnad utsaga är det fallet att en tidigare lämnad utsaga helt tas tillbaka. Schelin anför om denna situation:

*”Återtagandet är, som vid all annan bevisprövning, svårare att värdera när det enbart finns de tidigare uppgifterna att pröva det emot. Finns stödbevisning för den ena eller andra utsagan, blir den naturligen av betydelse vid bedömningen av respektive utsagas sannolika verklighetsförankring.”*⁹⁰

I fallet med Öyvind Andresens återtagna utsaga fanns ingen bevisning utöver denna skriftliga utsaga som stödde att Ulf Wiberg på något sätt varit inblandad i Andresens mervärdesskattebedrägeri. Omständigheterna omkring utsagans tillkomst, omvittnad av advokat Jan A Olsen, talar däremot som stödbevisning emot att den återtagna utsagan ska tillmätas något bevisvärde.

Den återtagna utsagan av Nordqvist stöds inte heller av någon egentlig stödbevisning som skulle tala för att den utsagan skulle tillmätas värde som enda huvudbevisning för fällande dom mot Wiberg. En anledning till att fästa tilltro till just denna utsaga av Nordqvist var att

⁸⁸ Schelin s 86 f

⁸⁹ Schelin, s 87

⁹⁰ Schelin, s 126

han lämnat så detaljrika uppgifter om sina affärer med Wiberg. Här kan noteras att också Wiberg har gett synnerligen detaljrika uppgifter både under förundersökning och inför domstolarna om sina affärer med Nordqvist. Wibergs uppgifter har dock inte tillnärmelsevis ändrats så många gånger som Nordqvists. Eftersom ord står mot ord när det gäller Nordqvists skriftliga återtagna utsagor och Wibergs hela tiden hävdade historia, borde domstolarna i brist på annan stödbevisning som ger klart stöd åt Nordqvists utsaga istället välja att bortse från denna utsaga. Det har man dock inte gjort. Trots brist på stödbevisning, vilket innebär att starka tvivel framstår avseende Wibergs skuld och deltagande i Nordqvists brottslighet, har domstolen gått åstad och dömt Wiberg skyldig.⁹¹ Tingsrätten verkar dessutom mer eller mindre ha sökt ”fabricera” stödbevisning till åklagarens hjälp, t ex genom sina mycket långt dragna slutsatser av vittnena Niklas Sällqvist och Michael Isakssons utsagor.⁹²

”Kan man inte avgöra vilken av de två utsagorna (i det här fallet att Wiberg varit inblandad respektive inte varit inblandad i Nordqvists brottslighet, förf anm) blir konsekvensen att man bortser från uppgifterna.”⁹³

Hade domstolarna bortsett från Nordqvists skriftliga utsaga hade ingen bevisning alls funnits mot Wiberg, vilket domstolarna själva uttryckligen konstaterat i domarna (Tingsrättens dom s 97).

Christian Diesen har kommenterat vad som framkom avseende bevisvärdering i ett fall där ord stod mot ord gällande målsägarnas och de tilltalades utsagor. Fallet rörde två män som påståtts ha våldtagit två flickor, (NJA 1980 s 725):

”Enligt min uppfattning uttrycker HD:s domskäl en klar reaktion mot underrätternas inskränkta sätt att bedriva bevisvärdering: Inte nog med att man i underinstanserna tycks ha bortsett från alternativ till de förklaringar som de åtalade avgivit i målet – det beviskrav man tillämpat har också varit för lågt. HD inskräper att det inte kan räcka för fällande dom att flickornas utsagor väger tyngre än männens.”⁹⁴

Även om domstolarnas underliga slutsats att de medåtalade Nordqvists och Öyvind Andresens skriftliga återtagna utsagor avgivna i polisförhör skulle vara korrekt bevisning, skulle detta ändå inte ensamt räcka för en fällande dom mot Wiberg, mot Wibergs nekande. Jag hävdar också att domstolarna har bortsett från Wibergs förklaringar, som i ljuset av att ord står mot ord (Wibergs förnekande utsaga om inblandning mot Nordqvists återtagna utsaga om Wibergs inblandning), i alla fall borde ha tillmätts relevans som en alternativ hypotes. Den mest uppenbara alternativa hypotesen att pröva hade varit att Wiberg kan ha varit en oskyldig näringsidkare som handlat från säljarbolagen. Den hypotesen borde ha prövats i alla de aktuella ”härvorna”. De faktiska omständigheter som bevisats är sådana att de vanligen

⁹¹ Det kan sägas att för det fallet att domstolen finner ”att det föreligger övertygande skäl för att förundersökningsuppgifterna är riktiga utgör de således bevisfakta och tillmäts som sådana självständigt bevisvärde” (Schelin s 124). Att Nordqvists berättelser om sina affärer med Wiberg (som polisen ur Teledatas bokföring konfronterat honom med) genom sin omfattning och detaljrikedom skulle tala för att just denna utsaga är sann håller inte som ”övertygande skäl”. Nordqvist kan ha avgett en omfattande berättelse med en icke sanningsenlig modifikation som inneburit att Wiberg pekats ut, för att urskulda Nordqvist själv. Detaljrikedomen i sig säger inget annat än att Nordqvist själv varit mycket väl medveten om vilken kriminalitet som skett i hans bolag.

⁹²

⁹³ Schelin, s 124

⁹⁴ Diesen, Christian, ”Bevisprövning i brottmål”, Norstedts Juridik, 2002 (härefter ”Diesen 2002”), s 122

förekommer vid normala, hederliga affärer, vilket stöder hypotesen att Wiberg gjort hederliga affärer genom Teledata, utan insikt i att de affärspartners han sedermera lagförts med inte skulle komma att betala sin mervärdesskatt.

På grund av bristen på stödbevisning till de återtagna utsagorna som domarna till fullo grundas på avseende affärerna med Nordqvists och Andresens bolag borde Wiberg ha frikänts från all inblandning i dessa två "härvor".

Även om Wiberg av domstolarna hade bedömts som "icke trovärdig", kan detta inte höja Nordqvists/ Andresens utsagor till den nivå att "absolut visshet" är nådd angående Wibergs kriminella delaktighet i dessas affärer.⁹⁵

Domstolarna kunde och borde ha infört denna alternativa hypotes, och även andra, som ett alternativ till åklagarens mycket ensidiga beskrivning av vad som försiggått med Wibergs affärer med Nordqvist/ Andresen (samt alla de andra aktuella affärerna i målet). När man läser domarna kan man se att domstolarna inte prövar alternativa hypoteser, utan har i sina resonemang bestämt sig för att detta inte är nödvändigt, eftersom Wiberg inte är trovärdig. Diesen skriver i konklusion till sin analys av HD:s föreskrivna modell för bevisprövning i NJA 1980 s 725:

"Eftersom annan bevisning än de fyra agerandes utsagor saknas bör i detta fall ett styrkande av våldtäkt beträffande den ene misstänkte vara förenligt med det andra partets agerande/uppgifter. (...) Och just flickornas bristande förmåga att understödja varandra bevismässigt är den främsta förklaringen till att det kvarstående tvivlet måst anses vara betydande.

Nyckeln till denna bevisvärdering ligger i HD:s metod att uppställa en hypotes i strid mot A:s egen utsaga – tvivlet om dennes skuld konkretiseras när man funnit förklaringen till dennes konsekventa förnekande av samlag."

Som synes i RB 35:14 får skriftliga utsagor inte åberopas som bevis annat än i särskilt föreskrivna undantagsfall. Jag har inte funnit att tingsrätt och hovrätt haft något utrymme att tillämpa några undantag i detta fall (de åtalade var närvarande i både Tingsrätten och Hovrätten och hördes också där, och relevant, kraftig stödbevisning som skulle styrka just den av domstolen åberopade utsagan från förundersökningen fanns inte heller, varken avseende Kennet Nordqvist eller Öyvind Andresen). Tingsrätten har inte heller redovisat att man haft för avsikt att tillämpa några speciellt stadgade undantag från RB 35:14. Åklagaren kan ha anfört RB 36:16 st 2 som stöd för ett intagande av de återtagna utsagorna av Nordqvist/ Andresen, vilket domstolen fakultativt kunnat tillåta.⁹⁶ I brist på stödbevisning som talar för just dessa återtagna utsagors värde, anser jag att de ensamt inte kan vara tillräckliga för att fälla Ulf Wiberg. Att så har skett vittnar enbart om godtycklighet och en felaktig bevisvärdering av domstolarna, där medåtalades utpekanden i polisförhör är den enda

⁹⁵ jfr Diesen 2002, s 122: "När det gäller mannen A:s (en av de åtalade, förf anm) utsaga konstaterar HD att denne ej är trovärdig när han påstår att sexuellt umgänge inte förekommit. Men det betyder inte att flickornas uppgifter därför måste tas för goda. Anledningen till att A ljugar måste vägas mot flickornas uppgifter. Och deras uppgifter måste i sin tur vägas mot möjligheten att de haft annan anledning än våldtäkt till att polisanmäla männen." Likaså kan Nordqvist mycket väl ha haft andra logiska anledningar att uttrycka sig som han gjorde mot Wiberg hos polisen (andra än att han i ett ögonblick "hittat sanningen" och plötsligt i stundens ingivelse ville berätta denna), dvs att söka rädda sitt eget skinn. Likaledes hade Öyvind Andresen anledning att uttrycka sig som han gjorde till polisen om Wiberg för att söka skydda sin son.

⁹⁶ Dvs att man velat fylla ut ett otydligt vittnesmål inför rätten med fakta som framkommit vid förhör med vittnet under förundersökningen. Detta har sin relevans när vittnet ur minnet inte längre klart kan minnas alla detaljer från den händelse som vittnet höres om. RB 36:16 st 2 får endast användas i sådana fall. Avseende Nordqvist och Öyvind Andresen fanns inget behov av tillika möjlighet att använda detta stadgande.

bevisningen för Wibergs skuld. De faktiskt bevisade omständigheterna stödjer också ensidigt att Wiberg kan ha varit en ovetande kund till säljarbolagen. Domstolarna har övervärderat Nordqvists/ Öyvind Andresens utsagor och inte agerat i enlighet med HD:s fastslagna prejudikat avseende bevisvärdering där alternativa hypoteser till den åtalades fördel ska prövas och även, så långt det logiskt kan ske, lanseras av domstolen (av försvaret anförda logiska hypoteser ska mao heller inte bara blankt avfärdas utan någon ingående analys och förklaring till ett sådant avfärdande).⁹⁷

Den bevisade tillkomsten av Öyvind Andresens utpekande av Wiberg i polisförhör (omvittnat av advokat Olsen i målet), samt risken att Nordqvists utpekande av Wiberg kan ha berott på att Nordqvist faktiskt ville slippa häktning och överhuvudtaget hade motiv till att urskulda sig och lägga skulden för sin brottsliga verksamhet på Wiberg, borde sammantaget ha fått domstolarna att vara försiktiga att lägga dessa utsagor till uteslutande grund för fällande dom mot Wiberg. I detta fall har ingen återhållsamhet visats av domstolarna vid tolkningen och användandet av utsagorna.

17.3 Värdet av Nordqvists utsaga som huvudbevisning i målet

*När Tingsrätten väljer den återtagna utsagan som huvudbevisning i strid med 35:14 begår domstolen ett grovt rättegångsfel.*⁹⁸

Att det felaktiga valet, dvs att de skriftliga polisförhören ska intas som bevisning tillika som uteslutande huvudbevisning mot Wiberg, också medförde den fällande domen framgår nedan.⁹⁹

Tingsrätten gör följande värdering av Nordqvists återtagna utsagor (Tingsrättens dom s 98 f):

”På grund av det anförda är det genom vad Kennet Nordqvist berättat under polisförhören utrett att de fem fakturorna i STP HB, de fyra fakturorna i Patissen och fakturan i Teledata från BD.com AB tillkommit för skens skull.”

Att Nordqvists vittnesmål de facto var den avgörande bevisning som gjorde att Wiberg kunde dömas för affärerna med dessa bolag framgår här (Tingsrättens dom s 97):

”Avgörande för utgången i målet när det gäller åklagarens påstående om luftaffärer är om de uppgifter Kennet Nordqvist lämnat under förundersökningen skall läggas till grund för Tingsrättens bedömning.”

Den fällande domen mot Wiberg i denna del är med andra ord i praktiken baserad på att den medåtalade Nordqvist i en eller ett antal av sina olika utsagor under polisutredningen, påståenden som sedan tagits tillbaka, angett att fakturorna till Teledata varit luftfakturer samt att Wiberg, som en del i åklagarens konspirationsteori, varit den som uppmanat Nordqvist att begå brotten.

Som enda bevisning och grund för bifallet till åtalet står Nordqvists egen återtagna utsaga. Hur bevisningen i denna del enbart genom Nordqvists vittnesmål kan ha nått den nivå för

⁹⁷ Som jag nämnt ovan är domstolen inte i brottmål hänvisad till att den åtalade och hans försvarare lanserat de alternativa hypoteserna, jfr avsnitt 11 där det framkommer att Hovrätten trots sig vara förhindrad att bedöma en hypotes eftersom inte försvaret lanserat den hypotesen!!

⁹⁸ Troligen har domstolen på åklagarens begäran enligt RB 36:16 st 2 tillåtit de skriftliga utsagorna från polisförhören. Då ingen konkret bevisning stöder dessa av åklagaren åberopade utsagor borde domstolen ha avvisat dessa utsagor och inte valt att grunda en fällande dom uteslutande på dessa utsagor.

⁹⁹ En återtagen utsaga från polisförhör av Nordqvist som enda bevisning medförde också att medåtalade Bo Duzäll dömdes, se avsnitt 13.3

”absolut visshet” som krävs för en fällande dom är för mig en gåta, då detta i praktiken är juridiskt omöjligt.

I Hovrätten tillstår Nordqvist genom sin försvarare:

”För att snabbt gå fri berättade han det han förstod att förhørsledarna ville höra, nämligen att Ulf Wiberg och hans företag Teledata var den verkliga importören av datorerna från Win och att Kennet Nordqvist endast skrivit fakturor på diktamen mot betalning.”

Detta att jämföra med en liknande utsaga ur anteckningar från polisförhör samt vad som framgår ur Tingsrättens dom (s 73):

”Kennet Nordqvist var tvungen att ändra sin berättelse för att slippa vara kvar hos polisen”

Kennet Nordqvist har börjat med att lämna vissa utsagor till polisen. Enligt vad som finns antecknats i domarna har han sedan ändrat sig och lämnat en ny historia till polisen, för att, enligt honom själv, slippa frihetsberövandet. I Tingsrätten förnekar han även den berättelse han gav för att återfå friheten, och lämnar en ny motstridig utsaga full av diffusa påståenden. Till exempel:

”...men han vet inte när det skedde” (Tingsrättens dom s 65)

”...inte mer än 3-4 gånger.” (s 65 f)

”...han är osäker på om det förekom fler affärer än dem med Bo Duzäll.” (s 66, st 2)

”Han sålde STP HB men minns inte till vem.” (ibid)

”Kennet Nordqvist vet inte hur mycket som beställdes första gången från Win och han minns inte hur ofta beställningar sedan gjordes.” (s 67)

Vittnesmålet i Tingsrätten har ännu fler motsägelser och diffusa uttalanden (se s 68-73). Det är anmärkningsvärt att en man som inte ens minns vem han sålde sitt eget handelsbolag till i övrigt kunnat ge uttryckliga och exakta utsagor om de transaktioner och det fakturerande som ska höra samman med Ulf Wiberg (Tingsrättens dom s 67). De partiella minnesförlusterna i kombination med att Nordqvist ett flertal gånger under utredning och rättegångar ändrat sina utsagor borde ge honom en mycket låg trovärdighet. Allt i kombination med hans bakgrund och tidigare domar borde ha gjort det svårt för domstolarna att grunda en fällande dom mot Wiberg och Teledata (i de delar Nordqvist och hans bolag varit inblandade) på i huvudsak någon av Nordqvists utsagor, då dessa inte stöds av någon annan bevisning. Domstolens motiv för att falla tillbaka på en av Nordqvists skriftliga utsagor från polisförhörkan ha varit att man ansett att dessa tidigare utsagor innehållit mer exakta uppgifter än senare utsagor. Problemet är att den utsaga som valts som bevisning mot Wiberg dels inte ensamt räcker för fällande dom, dels inte stöds av annan bevisning kopplat till härvan med Nordqvist (STP AB/ STP HB).¹⁰⁰ Jag är (som även sagts ovan) också tveksam till

¹⁰⁰ Eftersom korrekta fakturor i Teledatas bokföring, att Wiberg träffat Nordqvist, samt att Wiberg handlat varor av Nordqvists bolag är enligt min uppfattning ”eliminerade omständigheter” i bevishänseende som talar för Wibergs oskuld och inte skuld, eftersom dessa saker är sådant som normalt även förekommer vid normala, hederliga affärer.

om något undantag från muntlighetsprincipen fanns som skulle tillåta Nordqvists angivande av Wiberg. Varför reciterades inte andra utsagor från polisförhör där Nordqvist förnekar Wibergs inblandning eftersom sådana utsagor också fanns?
Hovrättens dom s 20:

”Vidare har tidigare hörda personer lämnat i viss mån mera svävande uppgifter och i vissa fall ändrat uppgifter jämfört med vad de synes ha sagt tidigare. Enligt hovrättens uppfattning har emellertid de smärre avsteg från vad som tidigare förevarit i det stora hela inte någon nämnvärd betydelse för bevisprövningen.”

Hovrätten verkar redan här ha bestämt sig för att de ändrade utsagorna från Kennet Nordqvist inte spelar någon roll. Det är kanske inte så underligt då Hovrätten precis som Tingsrätten har bestämt sig för att recitera Nordqvists återtagna utsagor från polisförhör som bevisning (vilket även måste slås fast vara huvudbevisningen mot Ulf Wiberg, eftersom inga andra bevis finns som kan knyta Wiberg till något kriminellt uppsåt eller medverkande i affärerna med Nordqvist och Nordqvists bolag). Hovrättens uttalande här och senare om bevisvärderingen av Nordqvists utsagor från polisförhören är mycket anmärkningsvärda, vilket kommer att visas i det följande (resten av avsnitt 17 samt i avsnitt 18).

I citatet verkar domstolen avsäga sig nödvändigheten att använda undantaget som tillåter skriftliga vittnesutsagor (RB 36:16 st 2)(ibid):

”Enligt hovrättens uppfattning har emellertid de smärre avsteg från vad som tidigare förevarit i det stora hela inte någon nämnvärd betydelse för bevisprövningen.”

Ändå använder hovrätten de skriftliga utsagorna som huvudbevisning mot Wiberg, och i Hovrätten anför vissa vittnen av åklagaren som stöd för de skriftliga utsagorna. De vittnen åklagaren anför som skulle stödja att de skriftliga utsagorna skulle ha något bevisvärde (om vittnena Isaksson och Sällqvist, se avsnitt 20.3 och vittnet Mikael Fredriksson, avsnitt 21.3) gav dock inget stöd alls för åklagarens påståenden i sammanhanget mot Wiberg.

17.4 Nordqvists utsaga i Hovrätten

Hovrätten accepterar också samma skriftliga utsagor från Nordqvist som Tingsrätten och intar detta som enda (huvud-) bevisning för Ulf Wibergs inblandning (jfr ovan avsnitt 17.3).¹⁰¹ Slutsatsen i Hovrätten är utifrån att Nordqvists utsaga från polisförhören stämmer (Hovrättens dom s 22):

”Det är därmed också styrkt att syftet med förfarandet varit att skaffa underlag för Teledata att oriktigt göra avdrag för ingående mervärdesskatt och att både Ulf Wiberg och Kennet Nordqvist varit fullt införstådda med det.”

Att Nordqvist var medveten om sin egen brottslighet är otvivelaktigt. Att Nordqvists senare förnekade angivande av Ulf Wiberg, uppläst ur polisförhör, är bevis för att Wiberg ”varit fullt införstådd med detta” är dock att gå för långt. Bevisförfarandet strider också i Hovrätten mot RB 35:14.

¹⁰¹ Hovrättens dom s 21 f

17.5 Nordqvists trovärdighet under utredningen och i rätten

Domstolarna väljer alltså ut en utsaga som ”*icke erbjuder samma garantier för objektivitet som en av domstol upptagen utsaga*”, i det här fallet en återtagen utsaga som avgivits i polisförhör av den medåtalade Nordqvist som där pekar ut Wiberg som huvudansvarig för bedrägerierna i Nordqvists bolag.¹⁰²

Kan en åtalads berättelse som flera gånger ändrats under utredningen anses ha ett sådant bevisvärde att det tillåts vara den avgörande (och som det verkar, tillika den enda) bevisningen mot en medåtalad? Det verkar konstigt, beaktat omständigheterna.¹⁰³

Det är förbjudet i mål om grov brottslighet att enbart lägga en åtalads erkännande till grund för en fällande dom mot honom själv.¹⁰⁴ Än mindre kan en domstol, som i fallet med Nordqvists angivande av Wiberg, låta en åtalad ange sin medåtalade för grov brottslighet och sedan låta bevisningen för fällande dom i princip baseras endast på detta angivande.

Ekelöf har hävdad att ”*ett vittne som ljuger ihop sin berättelse inte bör tillmätas något bevisvärde även om det råkar förhålla sig så som vittnet säger.*”¹⁰⁵ Bör man i sådana fall inte än mer ifrågasätta en åtalad person som anger sin medåtalade affärskompanjon, och som dessutom avger inte en utan flera motstridiga utsagor under utredning och rättegång (jfr hovrättens dom s 22 st 1 samt tingsrättens dom s 98 f)?

Hur domstolarna kommit fram till att Nordqvists utsaga (-en av flera olika utsagor-) har ett sådant kraftigt bevisvärde är en gåta, då vinsten för Nordqvist att urskulda eller ljuga sig ur sin egen situation måste vara uppenbar för alla betraktare, inklusive Tingsrättens och Hovrättens domare.

Lena Schelin skriver angående domares erfarenhetssatser i sin doktorsavhandling:

*”Domaren kan också utgå från erfarenhetssatsen att om en person talar sanning kommer utsagan att avges likadant varje gång den återges. Konstans bör därför föreligga mellan en förundersökningsutsaga och den utsaga som avges i rätten.”*¹⁰⁶

Som jag också hävdad, konstaterar Schelin att ständigt ändrade utsagor (”bristande konstans”) ”som huvudregel utgör ett negativt hjälpfaktum” vid värderingen av en persons utsagor.¹⁰⁷ Vidare säger Schelin:

*”Kan den bristande avvikelserna förklaras utgör detta ett nytt hjälpfaktum, som kan neutralisera det förstnämnda bevisfaktumets negativa bevisverkan.”*¹⁰⁸

¹⁰² Gärde, m fl, s 491

¹⁰³ Angående värderingen av enskilda utsagor finns det *alltid* skäl att tillämpa viss försiktighet. Se t ex Schelin, Lena, ”Bevisvärdering av utsagor i brottmål, doktorsavhandling vid Stockholms Universitet, 2006, s 34ff.

¹⁰⁴ Gärde m fl, s 479

¹⁰⁵ Stening, s 51

¹⁰⁶ Schelin, s 39

¹⁰⁷ Schelin, *ibid*

¹⁰⁸ Schelin, *ibid*

Jag ser ingen annan logisk, konstaterbar förklaring till Nordqvists ständigt ändrade utsagor annan än att han genom förundersökningen och processerna i tingsrätt och hovrätt har sökt skydda sig själv från att dömas för mer omfattande brottslighet än nödvändigt. Denna förklaring neutraliserar dock inte det första hjälpfaktumet, ”bristande konstans” i Nordqvists utsagor, utan förstärker detta hjälpfaktum ytterligare (att Nordqvists utsagor inte innehar någon trovärdighet som domstolarna kan grunda en fällande dom mot Wiberg på).

Kanhända att domstolarna verkligen trott att Nordqvist verkligen drabbats av dåligt minne och av den anledningen ansett att Nordqvists specifika angivande av Wiberg i polisförhör ska gälla istället för vad denne uppgivit i rätten på grund av att förundersökningens utsaga är mer precis än det Nordqvist sagt i rätten. Detta verkar högst osannolikt eftersom Nordqvist inte alls hade några minnesproblem i sina vittnesmål inför rätten när det gäller att han angett Wiberg tidigare i förundersökningens förhör, inte heller av vilken anledning han gjort det. Nordqvist uppgav att han angett Wiberg för att slippa häktning (se avsnitt 17.3 ovan).

Är då Kennet Nordqvist en oförvitlig medborgare så att domstolarna ändå bör leta efter en sanningsenlig utsaga någonstans i alla hans motstridiga uppgifter?

Kennet Nordqvist är enligt vad som framkommit ur domarna en s k ”bolagsskojare” som under flera år innan den här aktuella straffprocessen varit inblandad i omfattande kriminalitet och vid åtminstone ett tillfälle dömts till fängelse för ”ytterligare brott av samma karaktär” (Hovrättens dom s 28). I Tingsrättens dom kan utläsas:

” Kennet Nordqvist dömdes 1992 för medhjälp till grovt skattebedrägeri till fyra månader och meddelades därvid även näringsförbud i fem år. Han dömdes senast 1994 för bedrägeri till fängelse i åtta månader.”

Mellan åren 1992 och 1999 förekom Kennet Nordqvist som styrelseledamot eller suppleant i 46 aktiebolag och i 9 bolag registrerade i Handels- och Föreningsregistret (Hovrättens dom s 21) varvid alla slutat i konkurs. Hovrätten har uttryckt sig väldigt sparsamt om Kennet Nordqvists straffregister. Vad ”ytterligare brott av samma karaktär” innebär utreds eller förklaras inte närmare av Hovrätten, vilket hade varit av intresse för att domstolen skulle kunna konstatera huruvida Nordqvist varit bara ”en målvakt” som han själv hävdar, eller varit mer drivande än han velat påskina för rätten. Vilken roll hade Nordqvist i de 55 konkursade bolag han förekommit i? Jag anser att det är ett märkligt förbiseende av Hovrätten, då bilden av Nordqvist som en stackars utnyttjad ”målvakt” i kombination med att man satt sådan tilltro till Nordqvists uppgifter mot Wiberg, bort undersökt och redovisat ordentligt vilken roll Nordqvist haft i tidigare härvor han varit inblandad i. Detta också för att bättre kunna bedöma värdet av Nordqvists utsagor om att Wiberg varit huvudmannen och anstiftare i de bedrägerier som skett i Nordqvists bolag, om detta verkligen stämmer då annan avgörande bevisning helt saknas.

I Tingsrättens dom (s 66) nämns att Nordqvist under tiden för rättegången i ett annat mål stod åtalad för vissa affärer med konstgödsel från Estland, en process Nordqvist vid tiden också fruktade konsekvenserna av. Nordqvist ägde, enligt vad som sägs i domen, en egen hästgård där han vissa tider enligt uppgift haft uppemot 40 hästar. Detta verkar tala emot den gängse bilden av den ordinära ”målvakten” som en nedgången person utan inkomster och stadig sysselsättning som inte av något eget intresse driver eller har kontakt med affärsmässig verksamhet, så som domstolarna funnit att en målvakt skulle vara. 40 hästar är knappast något

man bara har ”till husbehov” för att själv ta sig en ridtur emellanåt. Det handlar snarare om en affärsdrivande verksamhet.

Det är som sagt inte ovanligt att medåtalade skyller på varandra, därför är det inte heller konstigt att Nordqvist skyller på Wiberg. Nordqvist vill inte tillstå att han haft några andra affärer än de som åklagaren påvisat att han faktiskt haft med Teledata (utifrån bevisningen i Teledatas bokföring). Detta är förstås förståeligt, eftersom han i så fall skulle kunna ange sig själv för ytterligare brottslighet och därmed erhålla ett hårdare straff. Så långt har inte Hovrätten tänkt i sin värdering av Nordqvists utsagor. Man låter hellre en tidigare helt ostraffad människa som Wiberg mot sitt nekande dömas av Nordqvists angivande. Där Nordqvists (sedermera återtagna) ord står mot Wibergs ord tror domstolen hellre på den yrkeskriminelle Nordqvist än på Wiberg, Wiberg som dittills varit en framgångsrik, tidigare ostraffad, affärsman som aldrig tidigare varit i klammeri med rättvisan. Detta är en aning märkligt i mina ögon.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Som jag nämnt ovan ska en sådan situation där två åtalades utsagor står mot varandra och ingen bevisning stöder den enes utsaga, denna utsaga inte i sig själv räcka för att döma den andre åtalade i enlighet med den ene åtalades angivande av sin medåtalade.

18 Hovrätten: Nordqvists utsaga till konkursförvaltaren samt vittnet Peter Lauritzen

18.1 Vittnet Peter Lauritzen

I Hovrättens dom framgår att Nordqvist till konkursförvaltaren nekat till att ha bedrivit någon som helst verksamhet i sitt bolag STP AB.¹¹⁰ Vittnet Peter Lauritzen från bolaget WIN har dock sagt (Hovrättens dom s 21 f) att:

”...han uppfattade STP AB som sin kund.”

Tvärtemot denna utsaga sägs det av Hovrätten (s 22, mitten):

*”(...) finner Hovrätten klarlagt att Kennet Nordqvist åtagit sig gentemot Ulf Wiberg att agera i STP AB:s namn för Teledatas räkning vid affärer med Win **utan att STP AB haft något som helst avtalsförhållande till Win** (min förstärkta kursivering).”*

Detta baseras på Kennet Nordqvists återtagna utsagor samt Nordqvists ”tidigare kontakter inom affärsvärlden” (Hovrättens dom s 22, samma stycke). Hovrätten ignorerar därmed Lauritzens vittnesmål om vem som varit hans affärspartner och bedömer den återtagna utsagan av Nordqvist som trovärdig bevisning. Detta i kombination med en mycket underlig slutsats utifrån Nordqvists historik inom affärsvärlden. Nordqvists historik inom affärsvärlden ska enligt Hovrätten styrka att Ulf Wiberg konspirerat med Nordqvist om att undandra mervärdesskatt från staten. Varför säger man att Nordqvist konspirerat just med Ulf Wiberg och inte med någon annan, om någon konspiration faktiskt har förekommit?

Om Lauritzens vittnesmål, som tillkom först i Hovrätten, sägs vidare (Hovrättens dom s 20):

”(Lauritzens)...vittnesmål har endast begränsat självständigt värde”

Vad detta ”begränsat självständiga värde” skulle innebära och i vilket sammanhang förklaras inte, men det har ett signifikant värde när det gäller att bedöma de avtalsrättsliga partsavsikterna i de avtal som Hovrätten gör en genomsyn av. Lauritzens vittnesmål är det första, och enda, i processen som kan säga något om de tredje parterna i avtalen som tingsrätt och hovrätt säger sig ha bedömt, nämligen leverantörerna (se angående den avtalsrättsliga bedömningen). Förutom Nordqvists tvivelaktiga utpekande av Wiberg under polisförhören som skriftlig bevisning, anförs i Hovrätten som stöd för utpekandet, delar av Lauritzens utsagor som hade ”begränsat värde” (Hovrättens dom s 22):

”Peter Lauritzen har emellertid också uppgett att han aldrig träffat Kennet Nordqvist.”

Bevisvärdet av detta synes dock oklart. Man kan göra affärer utan att ha träffat en särskilt namngiven företrädare. Wiberg kände Lauritzen sedan tidigare, detta kan ha varit nog som referens för Lauritzen, och vice versa att Nordqvist litade på att Win och Lauritzen som

¹¹⁰ Hovrättens dom s 17 och s 22, se även nedan avsnitt 18.2

företrädde Win var en seriös leverantör. Det finns fler sätt än personliga möten för att avgöra om en verksamhet är seriös, när man har för avsikt att handla varor därifrån. Hovrätten fortsätter (ibid):

”Denne (Nordqvist, förf anm) har för sin del i Hovrätten sagt att han inte minns namnet på en enda kund som STP AB skulle ha vidareförsålt datorer från Win till.”

En förklaring och analys av hur bevisvärdet av Nordqvists ”dåliga minne” och motstridiga utsagor i ljuset av hans ställning som medåtalad och tidigare kriminella historik bör tolkas har jag redovisat ovan (se avsnitt 17, särskilt 17.3 och 17.5).

Hovrätten mer eller mindre ignorerar Lauritsens vittnesmål om att han ansåg STP AB vara hans kund och istället tar Hovrätten fasta på Kennet Nordqvists utsagor och konstaterar (Hovrättens dom s 22, mitten):

”Mot bakgrund av det sagda och med beaktande av vad som framkommit angående Kennet Nordqvists tidigare kontakter inom affärsvärlden, finner hovrätten klarlagt att Kennet Nordqvist åtagit sig gentemot Ulf Wiberg att agera i STP AB:s namn för Teledatas räkning vid affärer med Win utan att STP AB haft något som helst avtalsförhållande med WIN.”

18.2 Hur två förnekanden av Nordqvist blir ”sanning” i Hovrätten

Som jag nämnt tidigare framkom under processen (se avsnitt 17.5 samt Tingsrättens dom s 66) att Nordqvist tillstått att han köpt konstgödsel från Estland, det utreds dock aldrig i detta mål genom vilket bolag eller på vilket sätt dessa affärer skulle ha skett.

Eftersom ingen bokföring återfunnits i STP AB är det endast Nordqvists utsaga att lita på, en utsaga som överensstämmer med den han gett till konkursförvaltaren, dvs att han nekar till någon som helst affärsverksamhet i STP AB.

Att detta nekande uttalats i två sammanhang ser Hovrätten (på s 22) som en bekräftelse på att just denna utsaga av Nordqvist är sann:

”Dessutom har Kennet Nordqvist vid polisförhör berättat att han mot viss ersättning skrivit ut fakturor som saknat verklighetsförankring, uppgifter som han därefter utan trovärdig förklaring tagit avstånd från men som stämmer väl överens med vad han sagt till konkursförvaltaren, nämligen att han aldrig bedrivit någon verksamhet i STP AB.”

Nordqvists nekande utsaga är förståelig i ljuset av den saknade bokföringen och att Nordqvist riskerade straffansvar för all verksamhet han kunde bevisats ha bedrivit i bolaget.

Varför skulle Nordqvist utan omsvep ange sig själv för mer omfattande brottslighet än polis och åklagare på egen hand skulle lyckas lägga honom till last?

Existensen av fakturorna till Teledata kunde Nordqvist i sak inte bestrida eftersom de återfunnits av utredarna som en del av Teledatas bokföring. Att Nordqvist angav Wiberg och påstod att han, Nordqvist, upprättat fakturorna utan att dessa var grund för verkliga transaktioner och att så skett på Wibergs uppmaning hjälpte däremot Nordqvist att slippa frihetsberövandet. När polisen konfronterade honom med fakturorna från Teledata är det inte konstigt att han sa att det var luftfakturor. Hade han inte i den situationen sagt detta hade han med största sannolikhet fått stanna längre hos polisen, då man måste börja om med förhören igen eftersom hans påstående om att han inte haft någon verksamhet i bolagen motbevisats av fakturorna från Teledatas bokföring. Agerandet verkar också överensstämma i sak med den

taktik som utredarna visade sig använda mot Öyvind Andresen, där man lova att Andresen skulle komma lindrigare undan om han angav Wiberg, eftersom det var Wiberg man egentligen ville åt.¹¹¹

Utsagor kan och brukar, som är väl känt, ofta tas tillbaka och ändras flera gånger av de åtalade under processens gång, dock blir det ofta på bekostnad av att den åtalade tappar i trovärdighet inför domstolen. Nordqvist hade vid tiden för åtalet dömts till fängelse på grund av inblandning i andra härvor, och väntade ytterligare åtal för affärerna med Estland. Hur det såg ut för Nordqvist vid tiden för polisförhören där han angav Wiberg är inte utrett, men det är inte osannolikt att han, i ljuset av annan brottslighet han fann sig vänta åtal för, räknade med att ett erkännande om några luftaffärer med Wiberg för Nordqvists del inte skulle medföra så mycket i praktiken, om ens något, då han senare kunde ta tillbaka det han sagt. Utan ytterligare bevisning skulle ett sådant uttalande inte gälla för mycket senare under en följande domstolsprocess. Att ange Wiberg för att slippa frihetsberövandet kan i den stunden ha framstått som en ”bra affär” för Nordqvist. Dessutom hade Nordqvist som sagt möjligheten (vilket han också utnyttjade) att senare ta tillbaka vilka utsagor han än avgivit till polisen.

Det anmärkningsvärda är möjligen att Nordqvist inte vidhöll Wibergs inblandning under rättegångarna. Det hade gett Nordqvist stor möjlighet att komma undan som en bifigur och låta Wiberg ”ta smällen” som huvudansvarig för de bedrägerier som skett i Nordqvists bolag. Att Wiberg ändå dömdes som huvudman för dessa affärer är mer ett utslag av felaktig rättstillämpning än något som Nordqvist genom sitt förnekande av Wibergs inblandning i rättegångarna kunde ha räknat med.

Vad jag vill visa på är att när domstolen inte finner någon ”trovärdig förklaring” till Nordqvists angivande av Wiberg som sedan togs tillbaka, då har man inte ens räknat med dessa faktorer som faktiskt framgår av domen, än mindre brukat den generella kunskap som domstolar vanligtvis har om hur åtalades utsagor bör och måste tolkas enligt gällande lag, praxis och doktrin.

Den enda bevisning avseende ”luftaffärer” och ”luftfakturer”, dvs det som åtalet gällde avseende affärerna med STP AB och HB, var Nordqvists återtagna utsagor.

Därmed är den enda slutsats som kan dras ur analysen ovan att Wiberg sedermera utan någon egentlig hållbar bevisning dömts till ansvar för affärerna med Nordqvists bolag STP AB och STP HB. Nordqvists återtagna utsagor är knappt hållbara ens som den stödbevisning de kunnat vara (att ha dem som huvudbevisning är som påvisats omöjligt), Lauritzens uttalande om att han ”aldrig träffat Kennet Nordqvist” har möjligen karaktären att kunna vara stödbevisning till annan starkare (huvud-)bevisning. Varken Kennet Nordqvists ”dåliga minne” eller att Nordqvist och Lauritsen aldrig träffats är sådan avgörande huvudbevisning.

Vad som finns i bevisväg är alltså tre mycket tvetydiga indicier: Nordqvists ”återtagna utsagor”, Nordqvists ”dåliga minne” samt att Nordqvist-Lauritsen ”aldrig träffats”. På grund av denna bevisning har Ulf Wiberg dömts för grovt bedrägeri och grovt skattebrott av Hovrätten. Någon annan bevisning än ovan redovisade har inte framförts av Hovrätten för

¹¹¹ De faktiska omständigheterna av polisens löften om ett ”deal” vitsordades i den saken av Andresen’s advokat, ett vittnesbörd som aldrig kunnat ifrågasättas i målet, se under 3.3.2

att göra en ”genomsyn” av Teledatas korrekta bokföring och fakturor och döma Wiberg för affärerna med STP AB och STP HB.

Detta ska inte på långa vägar räcka för en fällande dom i ett straffrättsligt mål av denna dignitet. Ulf Wiberg är därmed också i fallet med affärerna med Nordqvists bolag felaktigt dömd och borde ha friats.

Även i Hovrätten bryter domstolen mot RB 35:14, när den huvudsakliga bevisningen finns vara skriftliga återtagna utsagor från polisutredningen som tas in av domstolen som enda egentliga bevisning mot Wiberg, trots att den medåtalade Nordqvist kunnat höras och även hörts i Hovrätten, och då lämnat en helt motstridig utsaga i jämförelse med de åberopade transkriptionerna som använts som bevisning av Hovrätten. Det fanns dessutom ingenting som anförts som egentligen kunde stödja just denna skriftliga utsaga från Nordqvist, förutom fakturorna som hittats i Teledatas bokföring, att Wiberg ostridigt ska ha haft någon form av affärsmässigt förhållande till Nordqvist, etc, etc: omständigheter som lika gärna kan härröras till att Wiberg varit en ordinär, hederlig köpare av varor. Sådana omständigheter är för allmänna för att kunna sägas entydigt stödja Nordqvists återtagna utsaga.

19 Om åtalet för ”grov oredlighet mot borgenär”

Hovrätten fastställer Tingsrättens dom när det gäller ”luftfakturorna” i STP HB, Patissen, BD.COM samt betalningarna till Tessimar och Lambarö (Hovrättens dom s 27) avseende brottet ”grov oredlighet mot borgenär”. Att det förekommit ”luftfakturer” vid affärerna med STP HB, vilket rörde tryckning av manualer för Teledatas räkning, har i rätten förnekats av Nordqvist (se t ex Hovrättens dom s 17). Det enda ”beviset” som åklagaren har är de fakturor som hittats i Teledatas bokföring avseende affärerna. Då ingen bokföring hittats i STP HB drar domstolarna slutsatsen att det därigenom handlat om luftfakturer *samt* att Wiberg varit delaktig. Ulf Wiberg döms utan bevisning på grund av att bokföring saknats i STP HB, och på grund av en senare återtagen utsaga av Nordqvist mot Wiberg. STP HB var dessutom, kan tilläggas, ett bolag vilket Wiberg inte hade något ansvar för.

Att Wiberg dömdes för grov oredlighet avseende affärerna med Tessimar och Lambarö berodde däremot på att Ulf Wiberg betalt totalt c:a 3,5 miljoner kronor från Teledatas kassa som betalning för leveranser av mobiltelefoner. Hovrätten anför i detta:

”...såvitt avser (...) utbetalningar till Tessimar och Lambarö om cirka 3,5 miljoner kronor anluter sig hovrätten till vad tingsrätten anfört och finner åtalet i dessa delar styrkt.”

Vad anförde då Tingsrätten som Hovrätten instämmer i? Jo, att det är Teledata och inte mellanbolagen Tessimar och Lambarö som ska anses ha gjort förvärven från de utländska leverantörerna i enlighet med den ”genomsyn” av formellt korrekta mervärdesskatterättsliga transaktioner som Tingsrätten gjort och som det inte finns stöd i skattelagstiftningen att göra (Tingsrättens dom s 92). Här sägs i konklusion (ibid):

”Under sådana förhållanden kan de förvärv som skett mellan de fem bolagen och Teledata inte anses utgöra sådan kommersiell omsättning i yrkesmässig verksamhet som ska föranleda mervärdesbeskattning. Det sagda innebär att Teledata i skattehänseende skall ha gjort de gemenskapsinterna förvärv som skett från de utländska leverantörerna. (...) Fakturorna från de fem bolagen har som följd av det anförda oriktigt bokförts hos Teledata, vilket Ulf Wiberg varit införstådd med.”

Betalningarna till Tessimar och Lambarö ska utifrån denna (egentligen otillåtna) ”genomsyn” ha skett utan att ”ett bakomliggande rättsförhållande” funnits (Tingsrättens dom s 99 under 6.5). Rättsförhållandet ”försvinner” i och med ”genomsynen” och medför enligt domstolen att ”objektiva” förutsättningar uppkommer för att döma Wiberg för ”grov oredlighet mot borgenär”, då transaktionerna genom detta skulle vara att betrakta närmast som ”gåvor” till de svenska säljarbolagen.

Wiberg invände, med hänvisning till Teledatas bokföring, att det inte är visat att Teledata var på obestånd i december 1997 eller ens var i fara att komma på obestånd.

Tingsrätten avfärdar Wibergs invändning genom att hänvisa till den skatteskuld som uppkommer genom Skattemyndighetens och domstolarnas olagliga genomsyn av de mervärdesskattepliktiga transaktionerna (Tingsrättens dom s 100 under 6.6):

”Det framstår som uppenbart att det redan i december 1997 förelåg en påtaglig fara för att Teledata skulle komma på obestånd till följd av de skatteskulder som Teledata ådrog sig som en följd av affärerna med mobiltelefoner.”

Skulle Wiberg 1997 ha tittat i en kristallkula och förutspått att i framtiden kommer Skattemyndigheten att göra en lagligen ogrundad mervärdesskatterättslig genomsyn vilket medför att Teledata kommer att stå med stora skatteskulder för denna redovisningsperiod? Denna logik är ganska svårsmält. Ändå är det vad Tingsrätten anför, att man kan tillskriva Wiberg ett uppsåt utifrån att han skulle ha insett att han skulle kunna dömas för flera skattebrott som inte finns (genom en mervärdesskatterättslig genomsyn) samt dömas enbart på en skriftlig återtagen utsaga från en medåtalad, kryddat med olika ordinära omständigheter som vanligen återfinns i normal, hederlig affärsverksamhet. Tingsrättens dom s 101 under 6.9):

”Vad gäller åtalet för oredlighet mot borgenärer kan det inte råda någon tvekan om att Ulf Wiberg förstod att de gåvoliknande transaktionerna innebar fara för att Teledata skulle komma på obestånd om skattebrotten uppdagades och krav framställdes på betalning av de skatteskulder som uppkom som en konsekvens av mobiltelefonaffärerna. På grund av det anförda skall åtalen för oredlighet mot borgenär bifallas såvitt gäller vad som anges i den tredje delsetsen.”

Här nedan är Tingsrättens slutsatser mot Ulf Wiberg avseende grov oredlighet mot borgenär i affärerna med Tessimar och Lambarö, som sedermera fastställdes av Hovrätten (Tingsrättens dom s 100 under 6.7):

”Eftersom Teledatas affärer med Tessimar och Lambarö enligt vad tingsrätten redan konstaterat inte utgjort sådan omsättning som föranlett mervärdesskatt har de betalningar till Tessimar och Lambarö som åklagaren angett haft gåvoliknande karaktär. Av vad tingsrätten angett beträffande åtalen enligt den andra delsetsen föreligger de objektiva förutsättningarna för att döma för oredlighet mot borgenär.”

Domarna i Tingsrätten och Hovrätten avseende åtalet mot Wiberg och brotten ”grov oredlighet mot borgenär” är alltså, likt grunden för skattebrotten och bokföringsbrotten, baserade på (a) en otillåten mervärdesskatterättslig genomsyn av formellt korrekta transaktioner (skattebrott) (b) en konspirationsteori för att undandra mervärdesskatt som Wiberg skulle ha deltagit i som inte egentligen bevisats (c) obevisade påståenden från två medåtalade.¹¹²

¹¹² Den otillåtna genomsynen avhandlas i avsnitt 5, den obevisade konspirationsteorin i avsnitt 13

20 Något om ”Lambaröavslutet”, ”Tessimarkvittningen” och ”Trianguläraffären”

20.1 Lambaröavslutet

I avsnitt 17.3 har jag i samband med Kennet Nordqvists inblandning tagit upp följande citat (Tingsrättens dom s 98 f):

”På grund av det anförda är det genom vad Kennet Nordqvist berättat under polisförhören utrett att de fem fakturorna i STP HB, de fyra fakturorna i Patissen och fakturan i Teledata från BD.com AB tillkommit för skens skull.”

Åklagaren har hävdade att i samband med att Peter Rosén var på väg att försättas i personlig konkurs våren 1998 ska Bo Duzäll, Peter Rosén, Kennet Nordqvist och Ulf Wiberg innan konkursen genom en serie transaktioner, som baserat på Kennet Nordqvists återtagna utsagor, ska ha rört sig om skentransaktioner. Jag har ovan i samband med avsnittet om Bo Duzälls medverkan varit inne på dessa händelser. Denna händelsekedja har åklagaren kallat ”Lambaröavslutet”. Motivet för de påstådda ”skenfakturorna” och ”skentransaktionerna” ska enligt åklagaren ha varit att Roséns bolag Lambarö skulle tömmas på tillgångar, i detta fall en fordran som Lambarö skulle ha till Teledata. Domstolarna avfärdade konsekvent att det i fallet med Lambarö skulle ha rört sig om ”skenhandlingar” och ”skenfakturer” överhuvudtaget (se Tingsrättens dom s 90, fastställt av Hovrätten s 24 och s 27).

En transaktion rörde en betalning från Lambarö genom Peter Rosén till Bo Duzäll daterad 24 juni 1998 på 82 525 kronor till Bo Duzälls bolag BD.COM, vilket var en betalning för tjänster som BD.Com utfört åt Lambarö.

Vidare har åklagaren hävdade i Tingsrätten (s 37, något som senare vidhållits i Hovrätten) att pengar togs ut och sattes in av diverse personer under tiden 29 juni – 1 juli 1998: Ulf Wiberg tog ut fyra postväxlar om 754 500 kronor utställda på Lambarö i en bank i Mölndal (Bo Duzäll ska ha varit med Wiberg vid detta tillfälle och tagit ut 20 000 kronor), Peter Rosén satte dagen efter in de fyra postväxlarna i Sundbyberg och tog samtidigt ut 194 570 kronor från Lambarös postgirokonton. Med pengarna från postväxlarna och postgiROUTTAGET köpte Peter Rosén en bankcheck om 850 000 kronor utställd till Brixlegg KB, ett bolag där Kennet Nordqvist var komplementär. Kennet Nordqvist tog sedan ut 850 000 kronor på en bank i Mölnlycke. Vart de pengarna sedan tog vägen har inte åklagaren kunnat redovisa. Åklagaren säger att Nordqvist lagt pengarna i en portfölj och att (se Tingsrättens dom s 37):

”(d)et är oklart till vem han sedan överlämnade pengarna...”

Ulf Wibergs inblandning i ”Lambaröavslutet” är som synes enbart att han genom fyra postväxlar gjort en betalning till Lambarö/ Peter Rosén.

Tingsrätten nämner den s k ”Tessimarkvittningen” i sina domskäl, men inte ”Lambaröavslutet”. Domstolen konstaterar bara att Ulf Wibergs betalningar från Teledata till Lambarö, m fl bolag, och de utländska leverantörerna, ska ha utgjort faktiska affärer, dock med syftet att i konspiration med Rosén undandra staten mervärdesskatt genom mellanbolagen.

Av pedagogiska skäl kunde det ha varit önskvärt att domstolarna särbehandlat den händelsekedja som benämnts Lambaröavslutet, för att klargöra hur domstolen specifikt ställer sig till denna del av åklagarens gärningsbeskrivning. För Ulf Wibergs del verkar betalningen med postväxlarna ha ”klumpats ihop” med övriga transaktioner gjorda till Lambarö eftersom de fyra postväxlarna inte nämns överhuvudtaget i domskälen (jfr Tingsrättens dom s 99) (?).

Bo Duzäll frikändes från all inblandning i något kriminellt avseende ”Lambaröavslutet”, Ulf Wibergs eventuella skuld utifrån betalningarna av de fyra postväxlarna redovisas aldrig i detalj. Även Hovrätten avstår från att göra en specifik redovisning av det åklagaren kallat ”Lambaröavslutet”. Domslutet för Ulf Wibergs del i Hovrätten blir dock detsamma som i Tingsrätten avseende alla Teledatas affärer med Lambarö.

20.2 Trianguläraffären

I den affär som benämnts ”trianguläraffären” konstaterar åklagaren att det inte är en verklig trianguläraffär, men att det liknar en sådan. Tingsrättens dom s 35 f):

” En trianguläraffär innebär att en säljare i ett land säljer till en köpare i ett annat land som i sin tur säljer till köpare i ett tredje land utan att de varor som säljs någonsin finns i det landet där den andra köparen finns.”

Lambarö hade köpt 300 telefoner från den utländske leverantören Eurodale, och sedan sålt dessa telefoner vidare till Teledata. Godset fraktades till Sverige (vilket gör att det enligt åklagarens beskrivning *inte riktigt* är en trianguläraffär vilket åklagaren för övrigt också själv erkände (ibid)).

Telefonerna såldes sedan av Teledata efter några dagar tillbaka till Eurodale. Åklagaren har hävdade att Teledatas försäljning av telefonerna till Eurodale varit för ett lägre pris än vad Teledata köpt motsvarande telefoner för av Lambarö.

Att underpriser förekommit i detta fall avvisades av Tingsrätten (Tingsrättens dom s 99 under 6.5 som avser Teledatas affärer med Tessimar, Lambarö och SMP):

”Åklagaren har inte styrkt sitt påstående att det förhållande att summan som erlagts till de utländska leverantörerna för inköpta är högre än summa som Teledata sålt telefonerna för exkl mervärdesskatt innebär att handeln med telefoner innefattat gåvoliknande transaktioner i Teledata. I denna del skall åtalet lämnas utan bifall.”

Hovrätten gör ingen annan bedömning av frågan om underpriser. Teledata/ Wiberg har därmed inte gjort sig skyldig till något kriminellt, även om nämnda affär kan verka underlig.

Om Teledata sålt tillbaka telefonerna med vinst, vilket måste antas vara fallet då inga underpriser kunnat konstateras av domstolarna, då finns det en logisk förklaring till att så skedde. Meningen med att göra affärer är att tjäna pengar på att köpa och sälja varor, och att tjäna pengar på skillnaden mellan inköpspris och försäljningspris. Ulf Wiberg har uppgett (Hovrättens dom s 14) att han inte visste varifrån mellanbolagen köpt telefonerna, då mellanleden inte brukar tala om varifrån de köpt sina partier”.¹¹³

Trianguläraffären var ingen egentlig trianguläraffär, priserna var inte underpriser, och det kan spåras en logisk förklaring till att telefonerna såldes tillbaka till Eurodale. Att

¹¹³ Man bör betänka att åklagaren har gjort ett mycket grundligt arbete med att kartlägga alla tänkbara abnormiteter som går att hitta i Wibergs affärer med de nio mellanbolagen. Trianguläraffären (som inte var en trianguläraffär) är bevisligen endast udda pga att telefonerna såldes tillbaka till Eurodale.

dagspriserna på mobiltelefoner också kan variera framkom i den utredning om spotpriser på mobiltelefoner som Ulf Wiberg inlämnat som bevisning i målet.

Det enda kriminella som skulle tillåtas Wiberg i detta fall är att Wiberg, trots den helt korrekta affären, ändå enligt konspirationsteorin samverkat för att mellanbolagen skulle kunna förskingra mervärdesskatten. Som jag visat i avsnitt 13 håller inte denna konspirationsteori bevismässigt när det gäller att knyta Ulf Wiberg till mellanbolagens verksamhet, varken för tiden innan eller för tiden då bedrägerierna begicks.

20.3 Tessimarkvittningen

Åklagaren påstod att i samband med Tessimars likvidation den 18 februari 1998 stod Tessimar med en skuld om 844 265 kronor till Teledata som Teledata, enligt åklagaren, inte ville betala till Tessimar på grund av likvidationen.

Åklagaren tillviter här återigen Ulf Wiberg (som representant för Teledata), ett uppsåt till att delta i Roséns bedrägeri.¹¹⁴ Tingsrättens dom s 34:

”För att likväl tillgodogöra dem som stod bakom Tessimar den fordran som Tessimar hade på Teledata genomfördes en skenaffär som innebar att Teledata enligt en faktura den 9 mars 1998 sålde 200 telefoner och 400 batterier till Tessimar för 847 500 kr.”

Ulf Wiberg tillade för sin del (Tingsrättens dom s 47):

”...den affär om 847 500 kr som Teledata gjorde med Tessimar i den s.k. Tessimarkvittningen avseende 200 telefoner och 400 batterier skall ses mot den bakgrunden att det var en förmånligare uppgörelse om Tessimar fick betalt i varor i stället för i pengar.”

Wiberg erkänner att telefonerna och batterierna var en ersättning för en skuld till Tessimar. Han nekar dock till att syftet med transaktionen var det som åklagaren hävdar, nämligen att inte tillgodogöra Tessimar utan de som stod bakom Tessimar.

Ulf Wibergs förklaring till omständigheterna omkring denna affär var i sak:

” Ulf Wiberg fick inget besked av Lin Grinneland på Föreningssparbanken om att Tessimar var i likvidation men hon uppmanade Ulf Wiberg att vara allmänt försiktig. Peter Rosén lämnade tillbaka två postväxlar utställda på Tessimar efter att det banken hade vägrat att lösa in postväxlarna på grund av något problem med Tessimars revisor. Teledata hade en skuld till Tessimar och Peter Rosén ville ha varor istället för pengar. Därför sålde Teledata 400 batterier och 200 telefoner till Tessimar. En budbil hämtade varorna för Peter Rosén och Ulf Wiberg vet inte vart varorna sedan tog vägen.”

Rosén återlämnade postväxlarna och fick betalt med varor istället (200 telefoner och 400 batterier), varor som åklagaren spårar att Wiberg/ Teledata köpt dels från BD.COM (200 telefoner köpta den 10 mars 1998)(se Tingsrättens dom s 94 f), och batterierna möjligen från Patissen eftersom Teledata vid denna tid köpte ett obestämt antal batterier därifrån för 75 000 kronor. Åklagaren har i samband med detta även anfört ett antal transaktioner som Bo Duzäll

¹¹⁴ Jag har tidigare visat att konspirationsteorin inte håller bevismässigt, och inte heller i detta fall finns bevis för att Wiberg vetat om eller deltagit i några bedrägerier tillsammans med Rosén då någon konspiration inte kunnat bevisas under hela den tidsperiod åklagaren hävdar att det funnits en sådan.

och Kennet Nordqvist på var sitt håll skulle ha gjort under denna tid, varav inget av detta kunnat knytas till Ulf Wiberg och Teledata.¹¹⁵

Det må vara att Ulf Wiberg borde ha varit uppmärksam på de negativa indikationer som han fick när Rosén i detta fall begärde betalning med medel som inte är att betrakta som sedvanliga och när postväxlarna återlämnades av Rosén. Det är inte otroligt att Lin Grinneland på Föreningssparbanken kände sig hindrad av föreliggande banksekretess att upplysa Ulf Wiberg om vad som var orsaken till problemen med Tessimars konton. Även om Ulf Wiberg var vårdslös vid sin sista affär med Rosén och borde ha kontrollerat om bolaget var satt i konkurs eller annat, bevisar ändå inte detta att Wiberg hela vägen fram till denna tidpunkt haft en konspiration med Rosén om att undandra staten mervärdesskatt.

Tessimar var den sista affär Ulf Wiberg gjorde med Peter Rosén och de bolag han varit inblandad i, vilket till viss del kan vara beroende av att Rosén försattes i personlig konkurs några månader efter Tessimars likvidation.

Tingsrätten konstaterar i sina domskäl (Tingsrättens dom s 98):

”Vad Kennet Nordqvist och Bo Duzäll berättat om de transaktioner med växlar och den hanteringen av kontanter som skedde i affärerna med de 200 telefonerna är synnerligen anmärkningsvärt och talar med stor styrka mot att fakturorna avseende Tessimarkvittningen motsvaras av verkliga affärer.”

Den utsaga av Nordqvist som det handlar om är den återtagna utsaga som han lämnat till polisen, och som Tingsrätten i samband med citatet ovan gör sig stor möda för att förklara att och varför just den skriftliga utsagan ska tas med i bedömningen (Tingsrättens dom s 97 f). Den utsagan borde, som jag påtalat tidigare, helt ha bortsetts ifrån under rådande omständigheter.

Det ”anmärkningsvärda” Bo Duzäll berättat om är den betalning med tre postväxlar till STP HB för de 200 mobiltelefonerna som Duzäll via sitt bolag BD.COM köpt från STP HB (se Tingsrättens resonemang om detta på s 94 f i tingsrättsdomen).

Vittnet Nicklas Sällqvist intygade att han sett mobiler på Bo Duzälls kontor, men domstolarna bortser från detta vittnesmål då man finner vittnesmålet vara för ”oprecist” (Tingsrättens dom s 96). Det var med andra ord ett vittnesmål som saknade en del vitala uppgifter, och avsaknaden av uppgifter tolkar Tingsrätten till Wiberg och Duzälls nackdel (Tingsrättens dom s 96 f):

” Det skall tilläggas att Bo Duzäll uppgett att detta var hans första affär med mobiltelefoner i BD.Com AB och att det är förvånande om han inte skulle ha nämnt detta för Niklas Sällqvist, om denne befann sig på BD.Com AB:s kontor vid det tillfälle då de av Bo Duzäll påstådda telefonerna förvarades där. Om Bo Duzäll hade berättat om sin första affär med mobiltelefoner, skulle Nicklas Sällqvist med all sannolikhet ha kommit ihåg detta.”

Sällqvist minns uppenbarligen inte vilken exakt tidpunkt han sett mobiltelefonerna på Duzälls kontor hos BD.COM. Det framgår inte heller under vilka omständigheter Sällqvist såg dessa, om Duzäll vid tiden var stressad, upptagen med annat, inte hade tid att prata, etc. Inte heller om Sällqvist vid tiden var stressad eller distraherad av annat så att han inte närmare minns vad han och Duzäll talade om. Vi vet inte heller något om vad som snurrade omkring i Sällqvists liv vid detta tillfälle. Den ”sannolikhet” Tingsrätten talar om avseende Sällqvists presumerade

¹¹⁵ Bo Duzäll tog samma dag som Teledata betalade för de 200 telefonerna ut tre postväxlar á vardera 204 688 kronor från BD.COM:s konto samt 204 688 kronor i kontanter. Postväxlarna användes för att betala STP HB för köpet av de 200 mobiltelefoner som BD.COM sålt vidare till Teledata, detta var Bo Duzälls första mobiltelefonaffär enligt hans egna uppgifter (Tingsrättens domskäl s 95 samt avsnitt 13.3 om Bo Duzäll).

”goda minne” och som domstolen inte anför någon grund för är inte hållbart. Jag kan likaledes på lika ”god” grund anföra sannolikheten att Duzäll och Sällqvist båda kan ha varit stressade och levt i en rörig tillvaro vid denna tidpunkt, varför det inte alls är säkert (a) att Bo Duzäll i hastigheten berättade om affären (b) inte säkert att Sällqvist i hastigheten lade detta om mobiltelefonaffären speciellt på minnet (c) vi vet inte hur mycket annat som hänt i Sällqvists liv efter denna situation som kan ha gjort att han inte längre vid rättegången återkallar detta minne. Dessutom har en rätt långt tid (flera år) förflutit från det vittnesmålet rör till dess att Sällqvist vittnar inför domstolen.¹¹⁶ Tingsrätten gör en grundlös presumtion om Niklas Sällqvists minne som senare används för att skuldbelägga Wiberg och Duzäll, Tingsrättens dom s 98:

”Michael Isakssons och Nicklas Sällqvists berättelser talar mera för vad åklagaren påstått än vad Kennet Nordqvist och Ulf Wiberg gjort gällande.”

När det gäller vad Nordqvist och Wiberg ”gjort gällande”, då menar Tingsrätten vad dessa sagt inför domstolen (dvs inte Nordqvists återtagna utsagor som togs in som bevis istället för vad han sagt i rätten, jfr avsnitt 17 f).

Referensen till Michael Isaksson rör också Isakssons ”dåliga minne” då han inte kan minnas att han haft något att göra med de telefoner åklagaren frågat honom om. Isaksson ansvarade ensam för lagret hos Teledata. Tingsrättens dom s 40:

” Han har inget minne av att en kund i mars 1998 köpte 400 batterier. (...) Michael Isaksson kan inte utesluta att 400 batterier och 200 telefoner levererats sent en kväll och de ”kommit och gått” utan att han fått kännedom om detta.”

Dessa personers uppenbart bristfälliga utsagor ska i de delar de brister tala ”för vad åklagaren påstått”, i det senare fallet att Isaksson inte minns att någon köpt 400 batterier i mars 1998. Rättegången i Tingsrätten hölls år 2002 (med dom 2002-07-11). Utifrån detta kan man göra en liten jämförelse.

Vilket svar skulle tingsrätten ha fått om de gått in på en datafirma av Teledatas storlek var som helst i Sverige som också har en liten sidoverksamhet med att sälja mobiltelefoner och där fråga den ensamt ansvarige för lagret om han minns 400 batterier som ska ha kommit in och sedan snabbt förts från hans lager i mars för ganska exakt fyra år sedan, och som inte han ansvarat för utan hans chef (som var de som skötte affärerna med batterier och mobiler)?

Om inte denne lageransvarige har ett fotografiskt minne samt ett stort intresse för att ha total kontroll på allt som sker på lagret skulle den personen med största sannolikhet svara exakt vad Michael Isaksson sa, dvs att han inte minns. Vem minns ett par lådor med batterier för fyra år sedan när saker kommer och går dagligen? Det hade varit mycket mer misstänkt om Isaksson sagt att dessa lådor mindes han väl, utan speciell anledning att minnas detta.

Batterierna och telefonerna till Tessimar fanns upptagna i bokföringen hos Teledata, att därutöver kräva att den ensamt lageransvarige ska minnas dessa specifika lådor åratals i

¹¹⁶ En intressant jämförelse att göra är att jämföra de extremt höga krav domstolen kräver för att godta Sällqvists vittnesmål med de extremt låga krav som verkar ställas för att acceptera Nordqvists skriftliga återtagna utsagor.

efterhand verkar löjeväckande. Ändå är detta vad domstolen kräver, och på grund av att Isaksson inte kan berätta att batterier och telefoner var där utifrån Isakssons minnesbilder väljer domstolen att lita på Nordqvists återtagna utsagor istället om ”luftfakturor” och ”skentransaktioner”, med motiveringen att Isaksson och Sällqvists bristfälliga minnen skulle tala för åklagarens påståenden om sådana påhittade affärer.

Jag konstaterar utifrån ovanstående att Tingsrätten har gjort en mycket märklig värdering av vittnena Sällqvist och Isakssons berättelser, till Wiberg och Duzälls nackdel.

Hovrätten nämner inte situationen med ”Tessimarkvittningen” specifikt, men säger en del om de förekommande affärerna med Tessimar som med största sannolikhet inkluderar situationen som kallats ”Tessimarkvittningen” (Hovrättens dom s 26):

”På de av Tingsrätten anförda skälen och med hänsyn till vad hovrätten i det föregående utvecklat angående tilltron till Kennet Nordqvists under förundersökningen lämnade uppgifter om sin underordnade roll som s.k. ”målvakt” i STP-bolagen, något som vinner stöd av bl.a. vad konkursförvaltaren rapporterat, finner även hovrätten att de fem fakturorna från STP HB, de fyra fakturorna i Patissen, och fakturan till Teledata från BD.COM alla varit ”luftfakturor” tillkomna för skens skull. Hovrätten finner följaktligen inte skäl att frånga tingsrättens bedömning heller i denna del.”¹¹⁷

Vidare (Hovrättens dom s 27):

”Vad gäller åtalet i övriga delar för oredlighet mot borgenär dvs. såvitt avser dels ovan nämnda luftfakturor, dels utbetalningar till Tessimar och Lambarö om cirka 3,5 miljoner kronor ansluter sig hovrätten sig till vad tingsrätten anfört och finner åtalet i dessa delar styrkt.”

Angående åtalet för skattebrott anføres avseende bland annat Tessimar (Hovrättens dom s 24):

”Mot bakgrund av det anförda finner hovrätten att Ulf Wiberg (...) fortsättningsvis med användande av bolagen VCC, AUM, FF & LS, Tessimar och Lambarö som bulvaner för att oriktigt skaffa sig avdragsrätt för ingående mervärdesskatt. Åtalet för grovt skattebrott är därför styrkt även i denna del.”

Det står klart att även den sista affären med Tessimar, det vill säga den påstådda ”kvittningen” eller snarare ”betalningen av Teledatas skuld till Tessimar”, måste var inkluderat i dessa resonemang av Hovrätten.

Angående brotten ”oredlighet mot borgenär” har grunden för dessa brottsrubriceringar utretts i avsnitt 19.

¹¹⁷ Jag har tidigare i utredningen påvisat att Kennet Nordqvists roll som ”målvakt” inte alls är självklar, även om han själv påstått att han varit det (se avsnitt 18.2 om hur två förnekanden av Nordqvist blir ”sanning”). Att Nordqvists skriftliga utsagor till polisen borde ha bortsetts ifrån har också konstaterats tidigare (se avsnitt 17)

21 Övrigt om förfarandet i Tingsrätten och Hovrätten

Åklagaren hade ytterligare några åtalspunkter rörande Teledata och Ulf Wibergs affärer med några mellanbolag som slutligen också bör sägas något om.

21.1 Företaget VCC

Om företaget VCC har åklagaren anfört (Tingsrättens dom s 41):

” Yngve Nordenqvist var taxi chaufför 1983 -1994 och arbetade sedan bland annat i byggbranschen. Han startade verksamheten i VCC 1996/1997. Verksamheten i VCC utvecklades efter affärerna med Teledata. (...) Yngve Nordenqvist har på någons uppdrag skrivit fakturor efter diktamen, skrivit orderbekräftelser och hanterat pengar samt på fakturor kvitterat mottagandet av betalning. VCC har ställt ut 14 fakturor om sammanlagt 7 588 748 kr.”

Redan av åklagarens beskrivning framgår att det finns en stor lucka i resonemanget.¹¹⁸ På vems uppdrag skrev Nordenqvist fakturor, orderbekräftelser, kvitteringar samt mottog pengar?

Det framgår aldrig i målet vem denne (dessa?) person (-er) var. Nordenqvist anger inga namn i sina utsagor inför rätten (Tingsrättens dom s 50, s 78 ff). I brist på bevis eller något som specifikt skulle tala för det tillviter åklagaren och domstolarna att det var köparen Wiberg som fick Nordenqvist att begå dessa handlingar. Baserat på Yngve Nordenqvists utsaga går det inte att sluta sig till att den mystiska personen skulle varit Ulf Wiberg (jfr Tingsrättens dom s 80):

” När Yngve Nordenqvist frågade ”Tomas Johansson” om Teledata, lämnade denne svävande svar men sade att det var ett stort och seriöst företag.”

Om ”Tomas Johansson” (= det fingerade namn Nordenqvist använde i sitt vittnesmål för att beskriva den person som förmått honom att medverka i affärer med Teledata) varit Ulf Wiberg, varför skulle denne lämna svävande svar om vad Teledata var för sorts företag och underlåta att beskriva dess verksamhet? Hur skulle Wiberg kunna dölja att Teledata var hans företag, om det nu är så att Wiberg var ”Tomas Johansson”, något som är mycket osannolikt. Tingsrätten konstaterade i domskälen om Yngve Nordenqvist (s 104):

”Det är emellertid inte utrett att han planerat brottsligheten med Ulf Wiberg och andra eller att han haft något med telefonaffärerna att göra utöver vad han har berättat.”

Ulf Wiberg uppgav för sin del att han kom i kontakt med VCC genom en tidigare affärskontakt han hade sedan tidigare och som också anställdes av Wiberg i Teledata, Michael Lagerlund. Vidare uppgav Wiberg (Tingsrättens dom s 55):

¹¹⁸ Notera också att bolaget VCC startades redan 1996-1997, ett par år innan några bedrägerier som Wiberg åtalats för överhuvudtaget började.

”Det kom ett antal offerter till Michael Lagerlund från VCC. Michael Lagerlund vände sig till Ulf Wiberg som bestämde om offerterna skulle godtas. Ulf Wiberg hade aldrig direkt kontakt med Yngve Nordenqvist. Det var Michael Lagerlund som skötte de kontakterna.”

Här kommer återigen Kennet Nordqvist in i bilden eftersom denne uppgett:

”Kennet Nordqvist har ägt ett företag som hette Brixlegg AB. Michael Lagerlund var suppleant i detta bolaget. Det var inte så mycket verksamhet i detta bolag.”

Mikael Lagerlunds roll i bedrägerierna verkar vara oklar. Lagerlund hördes inte som vittne förrän i Hovrätten, där hans vittnesmål enligt Hovrätten inte tillförde något nytt

Tingsrätten anför i sina domskäl avseende VCC (såväl som om de andra mellanbolagen) att det är komprometterande för Wiberg att denne inte haft kontakt med bolagets formelle företrädare utan med Jan Liljeberg, Peter Rosén och Jan Andersson (Tingsrättens dom s 90). Tingsrätten fortsätter (ibid):

”Teledata har beträffande fakturorna från VCC, AUM och FF & LS och åtta fakturor från Tessimar enligt anvisningar på fakturorna betalat direkt till de utländska leverantörerna vad dessa fakturerat de fyra bolagen.”

Här bör noteras att det inte handlar om att hela beloppen betalats till de utländska leverantörerna direkt. Detta framgår klart i Tingsrättens dom avseende Yngve Nordenqvist (Tingsrättens dom s 104):

”Det är styrkt att han skrivit ut fakturor till ett sammanlagt mycket stort belopp från VCC till Teledata samt att han tagit emot en del av de fakturerade beloppen och överlämnat dessa till en tredje person.”

Betalaren var Ulf Wiberg i Teledata. Den del av beloppen som Nordenqvist mottagit har sedan lämnats vidare till en tredje person som alltså inte var Wiberg. Den enda inblandning Wiberg har haft i affärerna med VCC och Nordenqvist är enbart av den arten att Wiberg har betalat VCC i enlighet med instruktionerna givna på fakturorna. Några skentranskationer har inte förekommit avseende VCC då det verkligen funnits utländska leverantörer som fått betalt för varorna. När det gäller om underpriser har förekommit konstaterar Tingsrätten att underpriser har förekommit i Teledatas affärer med VCC (Tingsrättens dom s 91). På samma ställe i domen (ibid) påstås det att Ulf Wiberg visste om att det var underpriser. Detta grundas på att Wiberg konspirerat med de företrädare som han haft kontakt med, samt att Wiberg utifrån betalningarna till leverantörerna borde ha insett underpriserna. Som jag anført i avsnitt 10.1 går det inte att säga att Wiberg verkligen kände till underpriserna. Det kan enbart konstateras att Wiberg visste vad han skulle betala för de telefoner han köpt samt att han betalat i enlighet med fakturorna. Hovrätten konstaterar (s 23) avseende mellanbolagen, inklusive VCC:

”...att företagen VCC, AUM, FF & LS samt Tessimar alla företräts av (...) målvakter.

Efter en längre utläggning, där Hovrätten i princip förklarar att man funnit Ulf Wiberg vara den som stått bakom alla oegentligheter som förekommit i säljarbolagen, (= leverantörerna) till Teledata, och deras verksamheter och att Rosén hade en roll likt en vanlig ”målvakt” (Hovrättens dom s 23 f), fortsätter Hovrätten (på s 24):

”Mot bakgrund av det anförda finner hovrätten utrett att Ulf Wiberg (...) med användande av bolagen VCC, AUM, FF & LS, Tessimar och Lambarö som bulvaner för att oriktigt skaffa sig avdragsrätt för ingående mervärdesskatt.”

I detta skede av utredningen har jag analyserat alla uppräknade bolag i citatet ovan, utom bolaget FF & LS, och kunnat konstatera att *inte i något fall kan* Wiberg tillvitas något ansvar för mellanbolagens verksamheter eller i de bedrägerier som ska ha förekommit i dessa bolag. Slutligen kommer här bolaget FF & LS att analyseras, för att bedöma vilken inblandning som Wiberg kan haft i detta företags affärer.

21.2 Företaget FF & LS.

Om FF & LS säger åklagaren (Tingsrättens dom s 42):

”Bolagets firmanamn är en förkortning av Fredrik Friberg och Lars Schnell. Styrelsen utgjordes av Fredrik Friberg med Lars Schnell som suppleant. Bolaget var inte registrerat till mervärdesskatt. Det försattes i konkurs den 23 september 1999. Lars Schnell skaffade bolaget på uppdrag av annan. Fredrik Friberg blev styrelseledamot i bolaget på begäran av Lars Schnell. Han var då missbrukare och hade dömts för brott. I FF & LS har han inte gjort något annat än att han hämtat pengar på banken. FF & LS har ställt ut nio fakturor om sammanlagt 9 747 375 kr.”

Än en gång står det helt klart redan av åklagarens beskrivning att denne inte vet och inte kan bevisa på vems uppdrag bolaget införskaffades (som det sägs: ”på uppdrag av annan”) . Åklagaren kunde alltså inte visa vilka som egentligen stod bakom de affärer som utfördes genom FF & LS.

Precis som avseende affärerna med VCC ovan har Wiberg betalat i enlighet med vad som angetts på fakturorna (Tingsrättens dom s 90). Delar av betalningarna har även i detta fall erlagts direkt till de utländska leverantörerna. Likt affärerna med VCC är det enda som med säkerhet gått att bevisa att Wiberg visste vad han hade att erlagga i betalning för det han köpt samt att han betalat i enlighet med fakturorna. Inga bevis finns för att Wiberg hade insikter i mellanbolagen och de utländska leverantörernas affärer eller prissättningar har kunnat påvisas. Wiberg har inte bevisats ha någon annan inblandning än att han har betalat de fakturor han mottagit.

Affärerna med FF & LS sammanfattas i samma mening i Hovrättens dom, och på samma allmänna resonemang om Wibergs uppsått och delaktighet (Hovrättens dom s 23) som i fallet med VCC. Ur Hovrättens dom (s 24) kunde som sagt utläsas att Hovrätten fann det utrett att Wiberg använt FF & LS, med flera bolag, som bulvaner vid inköpen av varor från de utländska leverantörerna. Som citatet ovan visar kunde inte åklagaren bevisa vem som stått bakom FF & LS, och troligen sett till att FF & LS användes för att förskingra mervärdesskatt. I brist på bevis får köparen Ulf Wiberg ta på sig rollen som den okände person som utnyttjat

bolaget som ”bulvanbolag”. Även om Hovrätten tycker att det ligger nära till hands att konstatera detta finns inga bevis för att det var på det sättet.

21.3 Affärerna med bolaget Patissen

Om bolaget Patissen och dess affärer, som i sak rör en försäljning av batterier för 75 000 kronor till Teledata som skedde i samband med ”Tessimarkvittningen” (se ovan avsnitt 20.3) påstår åklagaren:

”Åklagaren har hänvisat till vad Kennet Nordqvist uppgett vid ett polisförhör den 28 oktober 1999. Av anteckningarna från polisförhöret framgår att Kennet Nordqvist berättade att Ulf Wiberg betalade för luftfakturor från Patissen med ett belopp som motsvarande sju procent av fakturabeloppet.”

Om vilken notis som bör tas om Nordqvists utsagor och bevisvärdet av dessa har jag ingående gått igenom under avsnitt 17 (de bör bedömas helt sakna värde som bevisning).

Åklagaren påstår vidare att Nordqvists uppgifter stöds av Mikael Fredriksson, som först var medtälad i målet (ibid). Fredriksson erhöll dock åttelseftergift av åklagaren avseende sin inblandning i affärerna rörande STP HB och Patissen. Som vittne i målet har denne uppgett (Tingsrättens dom s 87):

”Mikael Fredriksson hjälpte Kennet Nordqvist att skriva fakturor i Patissen och har kvitterat fakturor som var utställda från Patissen till Teledata, men han minns inte om han tog emot några pengar. Kennet Nordqvist ställde upp med pengar för Mikael Fredriksson. Det förekom en del affärer med telefoner, batterier och manualer. Detta finansierades av Kennet Nordqvist och han skötte hela affären. Det var mycket folk inblandade i affärerna.”

Fredrikssons uppgifter verkar inte tala för att det handlade om ”luftfakturor” och skentransaktioner på det sätt uppgifterna som Nordqvist under polisförhören lämnat skulle tala för. Fredrikssons vittnesmål stöder alltså *inte* åklagarens påståenden, och kan inte användas som stöd för att de skriftliga utsagor som reciterats från Nordqvist i domarna ska läggas till grund som bevisning i målet.

Till grund för fällande dom mot Wiberg avseende Patissen anføres (som i flera tidigare fall) Kennet Nordqvists utsagor under polisförhören. Tingsrättens dom s 98 f):

”Michael Isakssons och Nicklas Sällqvists berättelser talar mera för vad åklagaren påstått än vad Kennet Nordqvist och Ulf Wiberg gjort gällande. På grund av det anförda är det genom vad Kennet Nordqvist berättat under polisförhören utrett att de fem fakturorna i STP HB, de fyra fakturorna i Patissen och fakturan i Teledata från BD.Com AB tillkommit för skens skull.”

Avseende domstolarnas ologiska tolkningar och långdragna slutsatser utifrån vittnena Sällqvist och Isakssons vittnesmål har jag tagit upp ovan (avsnitt 20.3) där det framgår att vittnesmålen *inte* stöder åklagarens påståenden och att domstolens tolkning av dessa vittnesmål är felaktiga.

Eftersom Nordqvists återtagna utsagor har ett mycket svagt bevisvärde (obefintligt, enligt min mening) och inget annat fanns som egentligen stödde dessa utsagor genom bevisning eller andra vittnen har domstolarna förfarit helt felaktigt. Vittnena Sällqvist, Isaksson och Fredrikssons vittnesmål talar alla för att Nordqvists påståenden om luftfakturor är felaktigt.

Även när det gäller Patissen och förekomsten av ”luftfakturor” finns ingen bevisning som stöder detta och Wiberg borde inte ha dömts som delaktig i några brott, då ingen brottslighet har kunnat styrkas avseende Wiberg/ Teledatas affärer med Patissen.

22 Sammanfattande bevisprövning efter analysen av de enskilda bevisen

Jag har hittills endast bedömt de enskilda bevisens styrka i målen. Jag avser därför att nedan göra en samlad bedömning av den bevisning som lett fram till fällande domar mot Ulf Wiberg/ Teledata (jag använder vissa förkortningar nedan: UW = Ulf Wiberg, ÖA= Öyvind Andresen, TD = Teledata).

Jag har delat upp analysen på de olika ”härvor” som målet rör (A-D).

För att särskilja Ulf Wiberg från en ”vanlig”, oskyldig näringsidkare som enbart handlat varor från importörerna (”mellanbolagen”) har åklagaren anført en konspirationsteori, som är fundamentet för de fällande domarna i alla ”härvorna”. I övrigt har ingen distinkt bevisning presenterats som kan tala för att Ulf Wiberg haft någon annan än affärsmässig kontakt med företrädarna för dessa mellanbolag. Wiberg hade fram till dessa händelser inträffade varit en mönstermedborgare, helt utan tidigare klammerier med rättsväsendet. All bokföring i Teledata och andra bolag han haft fram till dess sköttes helt korrekt. Utan konspirationsteorin framträder för Ulf Wibergs del bara ordinära omständigheter som vanligen förekommer vid normal affärsverksamhet. Vid affärerna med Roséns sista bolag Tessimar inträffade några ”abnorma” affärshändelser när Rosén begärde betalt på osedvanliga sätt, något Wiberg också enligt egen utsaga reagerat på, även om han i det läget valde att gå Rosén till mötes, troligen eftersom ett affärsmässigt förtroende sedan längre tid varit etablerat dem emellan.

Bevisläget och parternas yrkanden i tingsrätt och hovrätt var i stort detsamma, med undantag för ett par nya vittnen som hördes i Hovrätten.

Länsrätten hade vid tiden för sitt avgörande av målet tillgång till tingsrättens dom mot Ulf Wiberg/ Teledata och de har enligt egen uppgift i domen baserat sitt avgörande på den utredning som gjorts av Tingsrätten samt på samma utredningsmaterial som det som presenterats i Tingsrätten.

22.1 Bevisningen i Tingsrätten och Hovrätten

A. Bevisen för Ulf Wibergs inblandning/ konspirerande avseende STP AB, STP HB samt Patissen (Kennet Nordqvists bolag)

Bevisfråga	Anförd bevisning	Domstolens bedömning	Min bedömning	Avsnitt i utredningen
1. Ulf Wibergs konspirerande med Nordqvist om att undandra mervärdesskatt från staten genom Nordqvists bolag STP AB, STP HB och Patissen	Återtagna utsagor från polisförhör med medåtalade Kennet Nordqvist angående luftfakturer och skenavtal, utsagor denne konsekvent förnekat i rätten.	Fullgod huvudbevisning (tillika det enda beviset) för UW:s inblandning i Nordqvists momsbedrägerier i STP AB, STP HB och Patissen.	TR:ns och HovR:ns agerande strider mot RB 35:14. Utsagan borde inte tillåtits som bevis. Har i övrigt obefintligt bevisvärde (en återtagen skriftlig utsaga av en medåtalad).	Avsnitt 17 (17.1 – 17.5) Avsnitt 18 (18.1 – 18.2) Avsnitt 21.3

2. Ulf Wibergs konspirerande med Nordqvist om att undandra mervärdesskatt från staten genom Nordqvists bolag STP AB och STP HB	Vittnet Peter Lauritsen (<i>endast i Hovrätten</i>), det enda vittnet från de utländska leverantörerna som hörts i processen.	Lauritsens utsaga har endast ”begränsat värde	Lauritsen är det enda vittnet från den tredje parten, de utländska leverantörerna, som gett en bild av vilka avtal som existerat. Hans utsaga stöder Wibergs version, att STP AB, inte TD var importören	Avsnitt 18.1
3. Förekomsten av luftfakturor och skenavtal	Återtagna utsagor från polisförhör med medåtalade Kennet Nordqvist angående luftfakturor och skenavtal, utsagor denne konsekvent förnekat i rätten.	Utsagorna bevisar att UW och Nordqvist upprättat ”luftfakturor” och framställt ”skentransaktioner”	TR:ns och HovR:ns agerande strider mot RB 35:14. Utsagan borde inte tillåts som bevis. Har i övrigt obefintligt bevisvärde (en återtagen skriftlig utsaga av en medåtalad).	Avsnitt 17 (17.1 – 17.5) Avsnitt 18 (18.1 – 18.2)
4. Förekomsten av luftfakturor och skenavtal	Vittnet Niklas Sällqvist som berättade att han sett ett större antal mobiltelefoner på Bo Duzälls kontor	Vinnesmålet bevisar enligt Tingsrätten att UW och Nordqvist upprättat ”luftfakturor” och framställt ”skentransaktioner”, på grund av att Sällqvists utsaga är för ”oprecis”.	Tingsrättens slutsats är inte logisk: hur kan faktumet att Sällqvist verkligen sett ett parti mobiltelefoner på Duzälls kontor tala <i>för</i> att det rört sig om skenaffärer (se Tingsrättens dom s 98)?	Avsnitt 20.3 (s 89 f)
5. Förekomsten av luftfakturor och skenavtal	Vittnet Mikael Isaksson, lageransvarig på Teledata, mindes inte ett par lådor som fanns på Teledatas lager under ett par dagar för 4 år sedan	På grund av att Isaksson inte minns några lådor som ska ha funnits på Teledatas lager för 4 år sedan var den aktuella affären som UW gjorde med Nordqvists bolag STP AB en ”luftaffär”.	Endast en person med fotografiskt minne eller som av en speciell anledning mindes lådorna pga att något hänt i samband med dessa kan förväntas minnas en sådan sak, särskilt när lådor kommer och går dagligen. Tingsrätten har starkt övervärderat utsagan.	Avsnitt 20.3 (s 90 f)

6. Förekomsten av luftfakturor och skenavtal	Vittnet Mikael Fredriksson berättade att han hjälpt Nordqvist skriva fakturor i bolaget Patissen. Han uppgav att det förekom affärer med mobiltelefoner, batterier och manualer.	Utsagan bekräftar enligt Tingsrätten att det rörde sig om skenaffärer så som Nordqvist sagt i polisförhör.	Jag anser att <i>utsagan talar emot</i> att det rört sig om skenaffärer eftersom vittnet sagt att det faktiskt förekommit affärer med både mobiltelefoner, batterier och manualer.	Avsnitt 21.3
--	--	--	--	--------------

Ingen ytterligare egentlig bevisning har presenterats utöver den återtagna utsagan från Nordqvist som kan tala för att Wiberg varit skyldig till brott i samband med affärerna med Nordqvist och hans tre bolag. Lauritsens vittnesmål ger stöd för att Teledatas redovisning varit korrekt, den som utgått från att Nordqvist via STP AB varit den utländske leverantörens motpart,. Eftersom Nordqvists utsaga inte kan gälla som bevis, tillika det enda beviset mot Wiberg, särskilt inte i brist på annan bevisning som talar i samma riktning skulle Wiberg ha frikänts på alla punkter avseende affärerna med Nordqvist (STP AB, STP HB och Patissen) Domstolen bröt mot RB 35:14 när de skriftliga utsagorna accepterades som bevisning, då ingenting talade för att något undantag från nämnda stadgande var för handen, utan tvärtom hävdade domstolen att ingen regel finns som reglerar denna situation (dvs när en åtalad anger en medåtalad i polisförhör). Detta var ett rättegångsfel av domstolen. Domstolens objektivitet kan starkt kritiseras då man fäller Wiberg för grovt bedrägeri, grovt bokföringsbrott och grovt skattebrott på denna mycket svaga (egentligen non-existerande) bevisgrund. Den skriftliga utsaga som valdes ”handplockades” av domstolarna, trots att Nordqvist under utredningen och i rätten i mångt och mycket lämnat flera mot varandra stridande utsagor samt konsekvent nekat till att Wiberg skulle ha haft någon som helst inblandning i något kriminellt kopplat till Nordqvists bolag.

B. Bevisen för Ulf Wibergs inblandning/ konspirerande avseende SMP AB (Öyvind Andresens bolag)

Bevisfråga	Anförd bevisning	Domstolens bedömning	Min bedömning	Avsnitt i utredningen
1. Att Ulf Wiberg tillsammans med Öyvind Andresen konspirerat om att undandra mervärdesskatt från staten (för att fastslå osanna fakturor, skattebrott, m m)	Återtagen utsaga från polisförhör med medåtalade Öyvind Andresen som framkom när åklagare och polis erbjöd en ”deal”.	Fullgod huvudbevisning för UW:s inblandning och inflytande i ÖA:s bolag SMP AB. UW och ÖA ska ha konspirerat om att ej betala moms i SMP AB.	TR:ns och HovR:ns agerande strider mot RB 35:14. Polis/ åklagare bröt mot RB 23:12 vid utsagans tillkomst. Obefintligt bevisvärde. Borde avvisats och underkänts som bevisning.	Avsnitt 16
2. Att Ulf Wiberg tillsammans med Öyvind Andresen konspirerat om att undandra mervärdesskatt från staten (för att fastslå osanna fakturor, skattebrott, m m)	Öyvind Andresen och hans son har under någon tid bott i en lägenhet ägd av Ulf Wiberg.	God stödbevisning i TR:n och HovR:n för att UW konspirerat med ÖA om att inte betala mervärdesskatt i SMP AB.	Att bo i en lägenhet ägd av en affärspartner stödjer knappast konspirationsteorin. Boendet skulle stödja ÖA:s utsaga ovan (som borde ha underkänts i bevishänseende).	Avsnitt 16
3. Att visa hur den skriftliga utsagan av Öyvind Andresen tillkommit i strid med gällande lagstiftning (RB 23:12)	Öyvind Andresens tidigare advokats vittnesmål under ed inför Tingsrätten	Vittnesmålet avfärdas av både TR:n och HovR:n som istället accepterar den rättsstridiga utsagan med ÖA från polisförhör som bevis mot Wiberg, i strid med RB 35:14 och 23:12	Advokatens vittnesmål har inte kunnat ifrågasättas av domstolarna. Det är mycket tveksamt av domstolarna att fälla Wiberg med denna utsaga från ÖA som enda grund.	Avsnitt 16
4. Förekomsten av underpriser (att Teledata betalat mer för telefonerna än vad de sedan sålts för)	Ingen anförd bevisning från åklagaren	Tingsrätten lämnar åklagarens påstående om underpriser utan bifall (TR:ns dom s 99). I Hovrätten förekom inga påståenden eller konstateranden om underpriser	Att det handlat om normala priser talar för att det också handlat om normala affärer. Ännu en indikation på att Wiberg borde frikänts avseende affärerna med SMP AB.	Avsnitt 16

Den skriftliga utsaga (här nämnd under p 1 av bevisfrågorna) som accepterats av domstolarna är än mer rättsvidrig än i föregående härva, vilket jag ingående redogör för i avsnitt 16. Förutom att intagandet av denna enstaka skriftliga utsaga från polisförhör strider mot RB

35:14 har dessutom utsagan tillkommit i strid med RB 23:12 (som förbjuder hot, löften om förmåner, utpressning, m m, under polisförhör). Att en sådan återtagen, skriftlig utsaga från en medåtalad är enda bevisning vid den fällande domen mot Wiberg är skandalöst. Att Öyvind Andresen och hans son Kenneth tidvis bodde i en lägenhet som Ulf Wiberg ägde vittnar inte heller till stöd för att Wiberg konspirerat med Öyvind Andresen om att undandra staten mervärdesskatt eller som entydigt bevis för att SMP AB:s verksamhet ”styrts” av Ulf Wiberg (osjälvständighets-rekvisitet). Att Wiberg hade det faktiska inflytandet över något av mellanbolagen avfärdades av domstolarna.

Då ingen bevisning finns för att blanda in Ulf Wiberg i Andresens bolag SMP AB:s affärer borde Wiberg ha frikänts på alla punkter avseende affärerna med SMP AB. Detta eftersom alla fakturor, redovisning och betalande av skatter i Wibergs bolag Teledata var fullständigt korrekta utifrån vad all bevisning i målet kunnat visa (och i många fall inte bevisat motsatsen).

C. Bevisen för Ulf Wibergs inblandning/ konspirerande avseende Tessimar, Lambarö och AUM (Peter Roséns bolag)

Bevisfråga	Anförd bevisning	Domstolens bedömning	Min bedömning	Avsnitt i utredningen
1. Ulf Wiberg, Peter Rosen, m fl, träffades sommaren 1997 för att planera undandragande av mervärdesskatt genom mellanbolagen.	Ingen anförd bevisning från åklagaren	Domstolarna har ingen invändning mot åklagarens obevisade framställning, trots att det är en mycket allvarlig anklagelse som riktas mot Wiberg, m fl.	Redan här borde domstolarna ha konstaterat att några bevis för att en konspiration startade vid denna tid inte existerade, varför detta måste lämnas utan avseende.	Avsnitt 13.1
2. Ulf Wiberg konspirerade med och var insatt i de bedrägerier Rosén höll på med.	UW träffade företrädarna för mellanbolagen under tiden affärerna pågick	Domstolarna fann att Wiberg måste ha varit väl insatt i vad Rosén, m fl, höll på med.	Dessa möten i sig bevisar inte att Wiberg hade någon insikt i mellanbolagens affärer. Ingen bevisning stöder domstolarnas tolkning av UW:s möten	Avsnitt 10.3 Avsnitt 13.2
3. Ulf Wiberg konspirerade med och var insatt i de bedrägerier Rosén höll på med.	UW var åtminstone vid vissa tillfällen med Rosén på banken när denne skulle betala de utländska leverantörerna	Domstolarna slog fast att UW vid dessa besök såg beloppen Rosén betalade till leverantörerna, vilka var lägre än UW köpt från Roséns bolag för.	Det finns inget som visar vilka kontroller UW egentligen gjort eller kunnat/fått göra. Det enda som kunnat slås fast är att UW och Rosén ibland följdes åt till banken.	Avsnitt 10.2
4. Ulf Wiberg ”borde ha förstått” vad Rosén höll på med när denne bad om betalning på osedvanliga sätt	UW betalade enligt Peter Roséns anvisningar. I det sista bolaget Tessimar bad Rosén i början om betalning till sitt personkonto.	Domstolarna ansåg att UW utifrån betalningarna borde ha förstått att Rosén, m fl, höll på med bedrägerier	Betalningarna skedde normalt till företagskonton. När Tessimar var nytt ville Rosén ha betalt till personkonto under förevändning att han ännu inte fått ett företagskonto.	Avsnitt 10.3, in fine

5. Ulf Wiberg ”borde ha förstått” vad Rosén höll på med när denne bad om betalning på osedvanliga sätt	Vid den absolut sista affären med Rosén via Tessimar fick Rosén betalt med varor istället för med pengar (den så kallade ”Tessi-markvittningen).	Domstolarna ansåg att UW redan visste vad Rosén höll på med utifrån bankbesöken, betalningsrutiner, etc.	Den sista affären var osedvanlig eftersom betalningen gjordes med varor istället för pengar. Att UW tillät detta kan i efterhand anses ha varit ett misstag, men detta bevisar ändå inte UW:s delaktighet i Roséns brott.	Avsnitt 20.3
6. Roséns inblandning i flera bolag borde ha fått Ulf Wiberg att förstå att allt inte stod rätt till	UW gjorde affärer med flera av Roséns bolag som alla existerade hos Rosén under ”kortare tid” (c:a ett års tid) och ”avlöser varandra i tiden” (HovR:ns dom s 24)	Domstolarna ansåg att UW inte kan ha varit ovetande om vad affärerna egentligen handlade om eftersom Rosén gjorde affärer genom flera bolag.	En näringsidkare har full frihet att driva verksamhet i ett eller flera bolag, vilket inte är ovanligt. Går ett bolag i konkurs eller säljs är det fullt normalt att näringsidkaren startar eller köper ett nytt	Avsnitt 11
7. Ulf Wiberg kände till att flera bolag han handlade av endast var registrerade för momsredovisning i samband med självdeklaration	Konstaterades bland annat genom UW:s egen utsaga i domstolen.	Detta borde ha varnat UW vid affärer med så höga belopp för att allt inte stod rätt till (se Hovrättens dom s 24)	Bolagen var i flera fall nystartade alternativt nyövertagna. UW har troligen förutsatt att mellanbolagen själva skulle komma att ändra redovisningssätt vid stigande omsättning.	Avsnitt 11

8. UW var den "egentliga" importören av mobiltelefoner trots formella avtal mellan de utländska leverantörerna och mellanbolagen.	UW inspekterade vid ett antal tillfällen godset från leverantörerna på flygplatsen, vilket han i princip ska ha varit ensam om (HovR:ns dom s 24)	Genom detta slår domstolarna fast att en genomsyn ska göras av avtalen. Inspektionerna ska bevisa att UW/ Teledata var leverantörernas "verklige" avtalspart	Wiberg var uppenbarligen noggrann med kvaliteten på godset han köpt, vilket inte bevisar några skenavtal eller att inga formella avtal fanns mellan leverantören och säljarbolagen	Avsnitt 6.2 - in fine
9. UW var den "egentliga" importören av mobiltelefoner trots formella avtal mellan de utländska leverantörerna och mellanbolagen	Leveransrutterna från den utländske leverantören direkt till flygplatsen och sedan till Teledatas lager	Genom detta slår domstolarna fast att en genomsyn ska göras av avtalen. Leveransrutterna bevisar enligt domstolarna att Teledata var leverantörernas "egentlige" avtalspart.	Leveransrutterna kan inte användas för att bestämma vilka avtal som förekommit mellan parterna. I domstolen har dessutom inte utretts vilka avtal som verkligen fanns mellan de tre parterna.	Avsnitt 6.2 (Avsnitt 6.1)

D. Bevisen för Ulf Wibergs inblandning/ konspirerande avseende VCC samt FF & LS.

Bolagen VCC samt FF & LS företrädades formellt av Yngve Nordenqvist, Fredrik Friberg och Lars Schnell. Dessa tre har alla bedömts vara målvakter av domstolarna. Vem som faktiskt stod bakom dessa bolag framgår inte av någon utredning. Wiberg kom i kontakt med bolagen genom en av sina anställda. Eftersom Ulf Wiberg genom Teledata har köpt varor av dessa bolag har han av domstolarna konstaterats vara den drivande personen som använt bolagen som bulvaner för att skaffa oriktiga avdrag för mervärdesskatt. Bevisningen är i princip densamma i Hovrätten som i Tingsrätten. Jag listar inte de omständigheter rörande ”konspirationsteorin” och Wibergs uppsåt som avhandlats tidigare ovan. Jag fokuserar här särskilt på de åberopade bevismedel som är specifika för affärerna med VCC och FF & LS.

Bevisfråga	Anförd bevisning	Domstolens bedömning	Min bedömning	Avsnitt i utredningen
1. Att UW varit delaktig/ medveten om bedrägerierna i VCC/ FF & LS	Att Wiberg gjort affärerna primärt med Jan Liljeberg, Peter Rosén och Jan Andersson	Det är komprometterande för Wiberg att denne inte haft kontakt med bolagens formella företrädare utan med Liljeberg/ Rosén/ Andersson	Liljeberg, Rosén och Andersson var Ulf Wibergs affärskontakter som han gjorde affärer med. Dessa i sin tur var på olika sätt kopplade till bolagen. Detta bevisar inte Wibergs delaktighet i bedrägerierna	Avsnitt 21.1 Avsnitt 21.2 Avsnitt 10.3
2. Att UW varit delaktig/ medveten om bedrägerierna i VCC/ FF & LS (och att han visste om underpriserna han betalade)	Delar av beloppen som UW betalade gick till de utländska leverantörerna och resten till mellanbolagen, dvs bland annat VCC och FF & LS.	UW visste att priserna var underpriser, och betalningsrutinerna är suspekta omständigheter som i alla fall borde gjort UW misstänksam	UW betalade i enlighet med de fakturor han mottagit från VCC/ FF & LS. Det är inget suspekt med detta. Inget har egentligen bevisats om att UW visste om att han betalade några underpriser för varorna.	Avsnitt 10.1 Avsnitt 10.2

Inget styrker Wibergs påstådda inblandning i denna härva heller. Vem eller vilka som egentligen stod bakom FF & LS från början är oklart i målet. Eftersom Rosén är inblandad och då han senare visat sig vara en stor-bedragare bör blickarna primärt riktas mot honom för att undersöka den saken. Rosén använde sig bevisligen av ”målvakter”, bland annat Yngve

Nordenqvist som ägde VCC och även Einar Falkenhall som övertog Roséns bolag AUM innan det gick i konkurs.¹¹⁹

22.2 Bevisvärderingen i Länsrätten

Länsrättens dom är i mångt baserad på Tingsrättens dom. Länsrätten tar hjälp av Tingsrättens dom när de konstaterar att Wiberg haft ett uppsåt att undkomma att betala mervärdesskatt i sitt företag Teledata. Med detta konstaterande som grund går Länsrätten vidare och gör en mervärdesskatterättslig genomsyn av transaktionerna, en genomsyn som helt saknar lagstöd.

Eftersom bevisvärderingen i Tingsrätten inte gjorts på korrekt sätt, och Wibergs uppsåt/delaktighet i en konspiration om att undandra mervärdesskatt felaktig konstaterats, har också Länsrättens slutsats blivit felaktig. Nordqvists återtagna utsagor till polisen har också anförts för att bevisa att ”skenfakturor” och ”skentransaktioner” förekommit. Slutsatsen, eftersom denna ”bevisning” borde underkänts, är att de konstateranden Länsrätten gjort är felaktiga och Teledata har felaktigt vägrats avdrag för ingående mervärdesskatt i de aktuella fallen.

¹¹⁹ Se avsnitt 15.1

23 Sammanfattning samt något om HD:s vägran att pröva fallet

Den enda faktiska slutsats som kan dras ur analysen är att Wiberg dömts till ett femårigt fängelsestraff utan egentlig och hållbar bevisning, samt att han felaktigt vägrats avdrag för mervärdesskatt på c:a 26 miljoner i sitt företag Teledata. Det hela handlar om flera påstådda ”härvor” där mervärdesskatt inte betalats in av de företag Wiberg/ Teledata handlat av.¹²⁰

I detta sammanhang kan den intresserade utläsa i domarna att Ulf Wiberg redan från början avgivit en omfattande utsaga och sedan hållit sig till denna.¹²¹ Wibergs utsaga har inte faktamässigt gått att klandra, trots att den är så omfattande att den i princip omfattar förklaringar till hela åklagarens utredning och påståenden. Det som, enligt åklagaren, omkullkastar Wibergs trovärdighet, är (i de första två härvorna) i princip de medtalande Öyvind Andresens och Kennet Nordqvists utsagor, varav ingen av deras sporadiska utpekanden av Wiberg senare vidhållits inför domstolarna.

De utsagor domstolarna återoppar från Nordqvist och Öyvind Andresen i domarna har, sedda i sina sammanhang, alldeles för svagt bevisvärde för att kunna vara sådan bärande huvudbevisning för fällande dom mot Wiberg som den bedömts vara.

På grund av detta är det mycket svårt att förstå hur domstolen enbart genom dessa utsagor kunnat finna att ”absolut visshet” har nåtts angående Wibergs skuld och medverkan till bedrägeri avseende bolagen STP AB, STP HB och SMP AB.¹²²

I den tredje härvan, de bolag som Peter Rosén varit delaktig i, har bevisen för Wibergs uppsåt varit att ”han borde ha förstått” att allt inte stod rätt till genom det sätt som affärerna genomfördes på. Logiken i Hovrättens bedömning håller inte vid en kritisk analytisk granskning. Omständigheter som vanligen förekommer vid all ordinär handel, vare sig det handlar om hederliga eller kriminella affärer har av domstolarna getts en kriminell innebörd, utan att det funnits någon egentlig stödjande bevisning som skulle motivera ett sådant ställningstagande. Dessutom verkar det råda viss förvirring om hur betalningarna till Roséns företag gått till, gjorde Wiberg affärerna endast med ”unga” för honom ”helt okända personer”, eller gjorde Wiberg affärerna med Jan Liljeberg, Peter Rosén och Lennart Andersson?¹²³

Genom att Peter Rosén efterhand skaffade nya bolag borde Wiberg enligt domstolarna ha kommit till insikt om att ”allt inte stod rätt till”. Faktum är att Ulf Wiberg inte kan hållas ansvarig om hans affärspartner gjort dåliga affärer. Så länge inte myndigheterna stoppade Peter Roséns affärer genom att meddela honom näringsförbud, etc, var Rosén fri att starta nya företag och andra näringsidkare fria att göra affärer med Rosén och hans bolag. Det ansvar Rosén hade för sina bolag var sådant att det i allmänhet inte kan lastas över på utomstående, i det här fallet Ulf Wiberg. För att ansvar ska kunna göras gällande mot Wiberg i fallet måste åklagaren

(a) bevisa att Wiberg varit den som haft det faktiska styret/ inflytandet över Roséns bolag, eller

¹²¹ Hovrättens dom s 16: ”Vid förhöret med Ulf Wiberg har denne i allt väsentligt berättat detsamma som återgetts i tingsrättens dom...”

¹²² Den i sammanhanget inte passande ”temametoden” verkar ha använts av domstolarna då man enbart verkar ha sett efter att passa in de omständigheter och bevisning som presenterats i åklagarens gärningsbeskrivning och som kan passa denna och bortsett från faktiska omständigheter som gör att Wibergs skuld framstår som allt annat än självklar.

¹²³ Wiberg uppgav att han vid flera tillfällen följde med Rosén till banken för att kontrollera att Rosén verkligen betalade de utländska leverantörerna (se Tingsrättens dom s 61).

(b) bevisa att Wiberg i samråd med Rosén använt bolagen för karusellhandel i en konspiration.

Det första fallet, (a), avfärdades av domstolarna på grund av brist på bevis och bevisningen för det andra, konspirationsteorin i (b), saknar tyngd då bevisning saknas för detta utöver de återtagna utsagorna (stöd saknas också för att ordinära omständigheter som alltid förekommer vid dylik handel ska ges en kriminell innebörd då det helt saknas stöd för att göra det).

Transportrutterna, ställföreträdarna som mottog betalningarna, Roséns verksamhet i flera bolag, bevisar inte att Wiberg konspirerat med Rosén om att lura staten på mervärdesskatt. Det är också svårt, för att inte säga omöjligt att klart säga att Wiberg ”borde ha förstått” att Rosén höll på med kriminalitet. I brist på specifik bevisning som binder Wiberg till att ha haft inflytande över Roséns bolag eller till en konspiration med Rosén eller liknande insikt i Roséns verksamhet borde Wiberg ha frikänts även i den härvan.

I de delar Ulf Wiberg dömts för skattebrott, trots faktiskt genomförda transaktioner, korrekt redovisning och formellt korrekta fakturor, har domstolarna dömt honom för ett brott som inte finns i svensk lagstiftning. Det har gjorts en skatterättslig genomsyn, likt vad som brukar göras enligt skatteflyktslagen. I argumenteringen för att göra en genomsyn visar domstolarna på att rekvisit, likt de som finns i skatteflyktslagen, tycks vara uppfyllda. Problemet är att skatteflyktslagen inte gäller mervärdesskatter, och utan lagstöd kan man inte dömas för sådant skattebrott, eftersom det är förbjudet att göra analogier inom skatterätten (så är även fallet i straffrätten, att man inte får döma någon genom att göra analogier när inte ett brott finns uttryckligt stadgat i brottsbalken).¹²⁴ Det fanns mao inte laglig grund i de fallen som rör skattebrott att döma Ulf Wiberg överhuvudtaget!

Jag har sökt göra det som domstolarna borde ha gjort: dvs pröva hållfastheten i de bevis som anförts av åklagaren i relation till den presenterade gärningsbeskrivningen. Av de omständigheter och bevis som kan hållas för vissa har jag provat åtminstone *en* logisk och näraliggande alternativ hypotes till åklagarens tes (som även Wibergs försvarare konstant framhållit), nämligen att Wiberg från sin sida enbart varit en vanlig köpare av varor och inte den konspirator åklagaren utmålade honom som.

Jag vill, i egen sak, inflika att för att jag ska anse mig påvisa att ”rimligt tvivel” föreligger om Wibergs skuld i mitt alternativ till åklagarens gärningsbeskrivning inte behöver visa att mitt alternativ är förenligt med exakt alla förekommande omständigheter i målet.¹²⁵ Jag bedömer dock att jag, på grund av den skrala, faktiskt förekommande bevisningen för Wibergs skuld rätt så väl täckt in så gott som allt domstolarna lagt till grund för sina fällande domar mot Wiberg. Wibergs skuld kan helt klart kraftigt ifrågasättas i flera fall.

Högsta Domstolen (HD) vägrade prövningstillstånd i fallet Ulf Wiberg. Fallet är mycket komplext och vid en enkel genomläsning kan man bli förvirrad över alla turer, berättelser om olika transaktioner, osv, som beskrivs. Tingsrättsdomen är på över 100 sidor, och hovrättsdomen på 29 sidor. Hovrättsdomen hänvisar dock på flera ställen tillbaka till långa passager ur Tingsrättens dom. Till detta kommer tre länsrättsdomar som också i vissa delar hänvisar till Tingsrättens dom och i stort baseras på Tingsrättens dom.

Det krävs med andra ord mycket ingående studier bara för att skaffa sig en bild av alla de befintliga omständigheterna. Inte ens Högsta Domstolen gör i varje enskilt ärende en

¹²⁴ Någon kan minnas att skatteflyktslagen togs bort under 80-talet, men återinfördes igen i mitten på 90-talet efter stora protester från skattemyndigheterna och rättsväsendet. Detta eftersom det var omöjligt att göra en ”genomsyn” av formellt korrekta rättsfigurer/ transaktionskedjor vars huvudsakliga syfte varit att undandra staten skatteintäkter utan uttryckligt stöd i lag. Lagen gäller dock inte mervärdesskatterättsliga förfaranden.

¹²⁵ Diesen 2002, s 132: ”Att alternativet ska vara förenligt med samtliga omständigheter – eller med den tilltalades egen utsaga – kan dock inte vara något krav.”

utredning likt den jag har gjort här när de kontrollerar om provningstillstånd ska meddelas eller inte.

Resonemangen i domarna mot Wiberg i brottsmålet är bedrägliga, då påståenden om ett uppsåt och deltagande i en konspiration för Ulf Wiberg blandas med ”legitima” uttryck om grova brott som Wiberg ska ha begått. Alla brott Wiberg ska ha begått består av helt normala omständigheter vid normal affärsverksamhet, som aldrig skulle kunnat kallats brottsliga om inte säljarna Wiberg köpte varor av hade underlåtit att betala sin mervärdesskatt (dvs korrekta fakturor, korrekt redovisning, korrekt betald mervärdesskatt som på grund av ett påstått uppsåtligt deltagande i mellanbolagens brottslighet av åklagare och domstolar transformeras till bokföringsbrott, oredlighet mot borgenär (pga utbetalningar till mellanbolagen vid de påstådda och egentligen obevisade ”luftaffärerna”) och skattebrott (trots att Wiberg ej själv deltagit i sådant brott och det skattebrott han dömts för ej finns i någon lag)).

Det som verkar göra att Wiberg döms är de återtagna utsagorna som återkommit gång på gång så väl i domarna som i denna utredning. Dessa utsagor är, enligt både Tingsrättens, Hovrättens och mitt förmenande, helt avgörande för att Wiberg kunde dömas för delaktighet i de härvar han åtalats för. Då de medåtalades utpekanden är för svaga för att ensamma kunna döma Ulf Wiberg, och då ytterligare bevisning som kunde stödja de återropade utsagorna saknas, borde inte Ulf Wiberg ha dömts. De övriga vittnen som hördes i målet har inte heller stött de två medåtalades utsagor ur polisförhör som reciterades som bevis mot Wiberg, och inga andra bevis talar för att Wiberg deltagit i sådan omfattande brottslighet som åklagaren påstått. Domstolarna har funnit att Wiberg skulle ha varit ”hjärnan” bakom mervärdesskattebedrägerierna och inte funnit någon alternativ förklaring som talar emot detta. Domstolarna missade, vilket framgår svart på vitt i Hovrättens domskäl, den alternativa förklaringen att Peter Rosén, inte Wiberg, kunde ha varit den kriminella ”hjärnan” bakom flertalet av de bedrägerier Wiberg åtalats för. I den senare rättegången mot Rosén dömdes denne som gärningsman, och som det framgår i domen mot Rosén, var han ”hjärnan” bakom flera ”härvar” som inte hade något att göra med Ulf Wiberg/ Teledata. I ”härvan” med Teledata dömdes Rosén som gärningsman till tre års fängelse. Rosén var alltså inte en ”målvakt” som tingsrätt och hovrätt konstaterat i domen mot Wiberg, utan en huvudman i bedrägerierna där Teledata köpte varor. Domstolarna har därmed bevisligen misstagit sig avseende Ulf Wibergs roll i de bedrägerier han dömts för. Wiberg ser ut att ha dömts i princip för att han handlat varor av ”fel” bolag, det som kan kallas ”guilt by association”. Att döma någon på den grunden är strikt förbjudet i svensk rätt. En intressant fråga är hur bolagen kunnat ha rätt att sälja varor till staten men inte till Wibergs bolag Teledata (eftersom målets avgörande verkar bygga på att Wiberg är skyldig enbart utifrån att han handlat varor från säljbolagen och bevisning för något annat (kriminellt) agerande från Wiberg är obefintligt).

Om domstolarna gjort sitt jobb på rätt sätt hade Ulf Wiberg frikänts på alla punkter av åtalet mot honom, istället för att dömas som huvudman för grovt bedrägeri, grovt skattebrott, grovt bokföringsbrott samt grov trolöshet mot huvudman. Jag kan inte komma till någon annan uppfattning än att Ulf Wiberg är oskyldigt dömd till fem års fängelse tillika ett längre näringsförbud. Som en följd av lagföringen mot Teledata som var Wibergs företag (i form av ett vägrat avdrag för mervärdesskatt uppgående till 26 miljoner), gick Teledata i konkurs då företaget inte hade ekonomisk möjlighet att klara av det ändrade beslutet från Skattemyndigheten där avdraget på 26 miljoner vägrades.

Som alla läsare förstår, har Ulf Wiberg till följd av det han utsatts för lidit en mycket stor personlig och ekonomisk skada. Att jag kallar det inträffade för en ”rättsskandal” är inte att överdriva sakens natur. Min enda önskan är att Ulf Wibergs situation ska uppmärksammas på ett rättvist sätt och att han i slutänden ska erhålla full upprättelse för de fruktansvärda orättvisor som han uppenbarligen har utsatts för.

24 Avslutande kommentarer

Efter att grundligt ha satt mig in i ärendet med Ulf Wiberg och Teledata är mitt råd till alla näringsidkare att vara mycket uppmärksamma på vilka bolag och affärskontakter de gör affärer med. Det finns många fall där en näringsidkare köper varor från en svensk leverantör som i sin tur har importerat varorna från ett EU-land. Om den svenske leverantören sedan inte betalar in mervärdesskatten som erhållits från den svenska köparen riskerar köparen lagföring som medbrottsling till säljarens mervärdesskatteförskingring, även i de fall där köparen är helt oskyldig.

Denna vetskap är ingen nyhet bland jurister, men en sanning väl värd att upprepa för många i affärsvärlden. I ett fall som det med Ulf Wiberg, som hade en mycket omfattande verksamhet och många affärskontakter, är riskerna särskilt stora. Om Skattemyndigheten (numera Skatteverket), som i Teledata/ Wibergs fall, finner indikationer på att flera bolag som en viss näringsidkare har köpt varor från har gått i konkurs och har misskött inbetalningarna av mervärdesskatt, kan det hända att en utredning startas och en köpare, skyldig eller inte, döms för grova brott. Detta enbart på grund av upprepade mantran från åklagare, skattemyndigheter och domstolar om att ”du borde ha vetat...”, ”du borde ha förstått...”, och till och med att ”du visste...”, ...att säljarna inte skulle betala sin mervärdesskatt. Enbart på grund av detta kan köparen dömas för medhjälp eller till och med medgärningmannaskap till säljarnas förskingring av mervärdesskatt. Frågan är vilka kontroller en näringsidkare ska behöva göra? Wiberg kontrollerade enligt uppgift (något som varken domstolar eller åklagare ifrågasatt) att han kontrollerat att alla företag han handlade med hade registreringsbevis, F-skattsedel samt var godkända för offentlig upphandling. Ett mycket långt fängelsestraff kan drabba köparen även om denne är helt oskyldig till att vara inblandad i säljarnas brottslighet. En stor fara ligger i att domstolarna låter ordinära omständigheter som vanligtvis förekommer vid ”normal” affärsverksamhet få en innebörd som de egentligen inte har, det vill säga att de skulle vara bevis för delaktighet i kriminell verksamhet och inte endast en del av normalt affärsidkande.

Det vore önskvärt att Högsta Domstolen i ett prejudikat gav riktlinjer som kunde gälla för att särskilja de fall där köparen till förskingrande importörer är oskyldiga till all brottslig medverkan från de fall där köparen är skyldig. Det verkar idag presumeras att problemet ska lösas sig enbart genom korrekt bevisvärdering av domstolarna. Som det visat sig i Ulf Wibergs och andra fall ger bevisvärderingen domstolarna stora problem när det gäller att särskilja oskyldiga köpare från de köpare som är medbrottslingar till importbolagens (säljarbolagens) bedrägeri. Situationen är högst otillfredsställande eftersom det verkar vara ytterligt svårt för domstolarna att skilja mellan skyldiga eller oskyldiga köpare i dylika fall.

En vädjan till domstolarna är att de i framtiden inte ska döma köpare likt Teledata och Ulf Wiberg genom ”guilt by association”, dvs att köpare döms skyldiga i stort sett enbart på den grunden att de haft affärsförbindelser och köpt varor från vissa importörer som sedermera visar sig ha förskingrat mervärdesskatten i sina bolag.

Denna rättsutredning är författad av: jur kand Erik Wahlberg
Tallrisvägen 7 H, 70234 ÖREBRO
Telefon: 019-363718, 070-3689710
E-post: erik_wahlberg@myway.com